

JÓZSEF ATTILA TUDOMÁNYEGYETEM

PEDAGÓGIAI TANSZÉK

EGYETEMI DOKTORI ÉRTEKEZÉS

AZ ÓVÓNŐJELÖLTEK ÉRTÉKORIENTÁCIÓJÁT BEFOLYÁSOLÓ
TÉNYEZŐK VIZSGÁLATA

VIRÁNYI KATALIN

Szeged, 1988.

TARTALOMJEGYZÉK

	Oldal
I. A témaválasztás indoklása	1.
II. A téma fontosabb szakirodalmi előzményei	3.
III. A kutatás feladatai, hipotézisei	9.
IV. Vizsgálati módszerek	11.
V. A vizsgált minta jellemzői	13.
1. Hallgatói minta jellemzői	13.
2. Oktatói minta jellemzői	19.
VI. A fontosnak tartott tulajdonságok /tulajdonságcsoporthok/ megoszlása hallgatóknál és oktatóknál	23.
VII. A kialakítandónak választott tulajdonságok /tulajdonságcsoporthok/ megoszlása a hallgatói, oktatói mintában	36.
VIII. A hallgatói mintában fontosnak és kialakítandónak választott tulajdonságok cluster-analizise	49.
IX. A hallgatók által kiemelten fontosnak megjelölt tulajdonságok /csoporthok/ elemzése rangsorolási tendencia megállapítására vonatkozóan és a hallgatók szociális jellemzőinek megfelelően	61.
X. Az oktatók által kiemelten fontosnak megjelölt tulajdonságok /csoporthok/ elemzése rangsorolási tendencia megállapítására vonatkozóan és az oktatók szociális jellemzőinek megfelelően	85.

	Oldal
XI. A hallgatói és az oktatói tulajdonság- választás indoklástartalmának elemzése	96.
a/ A hallgatói minta indoklástartalmá- nak jellemzői	96.
b/ Az oktatói minta indoklástartalmá- nak jellemzői	117.
XII. A hallgatók által választott oktatói példakép tulajdonságszerkezetének vizsgá- lata rangsorolási tendencia megállapítására vonatkozóan és a hallgatók szociális jel- lemzőinek megfelelően	128.
XIII. A korszerű hazafiság és a humanizmus érték- tartalmának feltárása, a szülők és gyerme- kek, valamint a nemek közötti viszonyban tapasztalható erkölcsi állásfoglalás elemzése	145.
XIV. Kutatási eredmények, tanulságok, további kutatási feladatok	165.
Mellékletek	173.
Irodalomjegyzék	191.

I. A TÉMAVÁLASZTÁS INDOKLÁSA

"... az ország és a világ dolgaiban eligazodni tudó és azokban részt vevő, közösségalakító, tudatosan választott értékekre építő emberre van szükség egy olyan társadalomban, amelyre az átmenetiség és egyben a kísérletezés a jellemző". Köpeczi /1983./

Az emberi élettevékenység anyagi, társadalmi-gazdasági feltételeinek átalakulásával megváltozik az az értékrend is, amely a társadalom szellemi kultúrájában, a társadalomban kialakult erkölcsi viszonyokban rögződött. Ahogy a társadalom egészének fejlődésére a megszakitottság és folytonosság egysége jellemző, úgy az erkölcsi struktúrák mozgása is dinamikusan alakul.

A régi értékek eltűnnek és újak jelennek meg, átalakul alá- és fölérendeltségi kapcsolatuk, némelyikük előtérbe lép, mások háttérbe szorulnak. Az erkölcsi értékek átrendeződésével átalakul az emberek erkölcsi tudata is. "A felgyorsuló termelési és társadalmi átalakulás szilárd belső integrációjú, értékrendű személyiséget kíván. A személyiség belső integrációja alapvetően a társadalmunk iránti elkötelezettséget jelenti, az erőhöz mért és végzett mindennapi munkát, a szocialista világnézetet és erkölcsiséget." Daróczy /1982./

A szocialista társadalom létrejötte nem vonja maga után automatikusan a szocialista értékrendszer és értékek érvényesülését és megszilárdulását. Céltudatos, tervszerű nevelőmunkára van szükség az előrehaladáshoz, hogy pedagógusjelölt hallgatóink azonosulni tudjanak társadalmi céljainkkal, értékeinkkel.

Ha értékek és normák rendszerének vagy együttesének fogjuk fel az erkölcsöt, akkor az erkölcsi nevelés az erkölcsi normák interiorizálása. Ha az erkölcsöt úgy értelmezzük, mint eszközt a személyiség és a társadalom nem antagonisztikus ellentmondásainak a megoldásához, akkor az erkölcsi nevelés a személyiség szocializálásaként határozható meg.

Ifjúságunkat világnézeti és az erkölcsi eszmékkel kapcsolatos fogékonyság jellemzi. Az általános eszmék és a mindennapi élettapasztalat azonban még nincsenek teljesen összhangban egymással. Az élettapasztalat megszerzését, az összhang elősegítését tudatos nevelésnek kell előmozdítania. Hatékony nevelésünk egyik fontos kérdése az új típusú kapcsolatrendszer tanár és diák között, amely kétségtelenül másfajta nevelői viszonyulást, viselkedéskultúrát, magatartást kíván a pedagógustól. A tartalmi-szemléleti megújulást társadalmi fejlődésünk igénye is sürgette, az az igény, hogy a mindennapi életben, a nevelési-oktatási intézményekben, a közösségi tevékenységekben, a tanár-diák viszonyban új tartalmat és minőséget kapjanak az emberi kapcsolatok, érintkezési formák és az értékek. A pedagógusok értékteremtő, értékmegőrző, átadó, erkölcsi tudatot formáló, alakító tevékenysége kiemelten fontos társadalmi-, művelődéspolitikai jelentőségű. A pedagógus munkájához rendkívüli képességekre van szükség, s ez elsősorban a pedagógus személyiségét érintő kérdés. Munkájának a személyiség a hordozója, nem csupán pedagógiai ismeretei, tárgyi tudása.

Egyetértünk Pataki Ferenc gondolataival, hogy "... minden emberi érték befektethető, csak tudnunk kell, hogy melyik erényünk miképpen hat a gyermekekre."

Ezért úgy véljük, hogy az óvónőjelöltek erkölcsi felfogásának tudatosítása hozzásegíthet hatékonyabb nevelőmunkánk kialakításához.

II. A TÉMA FONTOSABB SZAKIRODALMI ELŐZMÉNYEI

A közoktatás egészét, így a felsőoktatást is érintő, állandó napirenden levő korszerű nevelési elgondolások közép-pontjában a nevelés lényeges elemét alkotó viszony, a tanár és diák viszonya áll. Ennek értelmezése és helyes megítélése a pedagógiai gyakorlatban, valamint a tudományos kutatásban is jelentőségének megfelelő helyet foglal el.

Oktató-nevelő munkánkban egyre fokozódik az "emberi tényező" szerepe, így a tanár-diák kapcsolat részeként és sürgető feladattá vált a pedagógusjelöltek /óvónőjelöltek/ értékorientációjának befolyásolása, értéktudatának szilárd megalapozása.

Az értékorientáció fogalomhasználatának szoros és kutatásunk szempontjából fontos kapcsolatrendszere van interdiszciplináris jellegénél fogva, a tudományok egymás közti kapcsolódását tekintve.

a/ Murányi Mihály /1974./ az értékorientáció fejlesztésének kérdéseit rendszerező, elméleti könyvében a fogalom filozófiai megközelítésében a marxista értékelmélethez kiindulva, "értékjellegűnek tekint minden olyan emberi

törekvést, amely a társadalom haladását, az egész emberi nem gazdagítását szolgálja anyagi vagy eszmei síkon."

Igy "értékhordozónak tekinthető minden olyan emberi tulajdonság, amely a haladást szolgáló társadalmi tevékenységre alkalmassá teszi az embert."

- b/ Etikai megközelítésben Bakstanovszkij /1978./ definiálásában az értékorientációt az erkölcsi tudatnak abban a képességében fedezi fel, "hogy az ember szándékait és tetteit tartósan, a legkülönbözőbb helyzetekben ugyanannak az erkölcsi célnak a megvalósítására tudja összpontosítani."

Véleménye szerint "az értékorientáció képviseli ezt az erkölcsi alapállást, amelyet a személyiség nemcsak egyes tetteiben és indítékaiban nyilvánít meg, hanem egész viselkedési vonalában és erkölcsi önértékelésében is."

- c/ A szociológiai megközelítés is természetesen sajátos módon, az értékorientáció társadalmi összefüggéseire összpontosítva bontja le saját gyakorlatára e fogalmat. Kon /1969./ a társadalmi értékekre irányuló orientációkat érték-orientációknak nevezi. A szociológia arra a folyamatra irányítja figyelmünket, ahogyan egy fiatal ember valamilyen módon integrálódik, beépül a működő társadalomba. A szociológia differenciált megítélésre int akkor, amikor hangsúlyozza, hogy "az értékorientációk - a szerepstruktúrákhoz hasonlóan - egyszerre társadalmiak és egyéniek."

Ez a tudományág emeli ki, szükségszerűen jellemzően, az értékek társadalmi gyakorlatbeli jelentőségét.

"Az értékek nélkülözhetetlen fontos szerepet játszanak a társadalmi gyakorlatban. Célértékként irányítják, vezérlik az emberi-társadalmi törekvéseket, eszközértékként lehetővé teszik e célok elérését, normákként szabályozzák az emberi-társadalmi együttélést." Hankiss /1977./

d/ Az értékorientáció szociológiai megközelítésében a működő társadalomba való beépülésen van a hangsúly. Az intézményes nevelés - az ifjúság szocializációjának egyik tényezője - azokat a lehetőségeket keresi, amelyekkel ezt az integrálódási folyamatot elősegítheti. A fogalom pedagógiai-pszichológiai megközelítésénél azt a nevelési feltételrendszert /valós, bonyolult összetettségében/ kell előtérbe állítani, amely a társadalmi értékek tudatosításával, a felismertetésével, konkrét helyzetekben ezen értékek működtetésével és kezelésével formálja, alakítja a tanulók személyiségét.

Ágoston György az erkölcsi tudatosság kialakításának fontosságát hangsúlyozza, mert az erkölcsi tudatosság fejlettségi szintje és az értékorientáció magatartásszabályozó képessége szoros kapcsolatban áll. "Törekednünk kell arra, hogy a tanulóban tudatossá tegyük erkölcsi követelményeinket. Az egyszerű erkölcsi képzetektől fokozatosan el kell juttatnunk tanulóinkat az erkölcsi fogalmakhoz, az erkölcsi jelenségek elvi, finoman differenciált megítéléséhez."

Nevelésünk akkor lehet sikeres, hatékony, ha a pedagógus is megfelelő szemlélettel rendelkezik, a nevelésben össze kell hangolni az értelmi, érzelmi és akarati személyiségzférákat, az egész ember fejlődésére, az erkölcsi személyiség kialakítására kell irányulnia.

Az értelmi fejlesztéssel párhuzamosan kell alakítanunk az érzelmi életet, tanítványaink akaratát és jellemvonásait.

Farkas Endre /1983./ a nevelő fokozott erkölcsi felelősségével kapcsolatban kifejti, hogy pedagógiai módszereinknek pedagógiai jelentőségükön túl etikai értékük is van, továbbá a pedagógiai szituációkban, a tanár-diák közötti kapcsolatban az erkölcsi értékek közvetítése csak akkor lesz eredményes, ha a pedagógusnak a nevelésben betöltött vezető szerepe a személyes érintkezésben egyenlőségen alapuló kölcsönös kapcsolattá válik.

e/ A pedagógiai szociálpszichológia a maga sajátos eszközeivel a nevelés, az intézmények nevelőmunkájának hatékonyságát kívánja elősegíteni.

Pataki Ferenc /1976./ a pedagógus személyiségével szemben támasztott társadalmi, erkölcsi elvárásokról a következőket vallja: "Bár a nevelés tömeges gyakorlata sohasem szakadhat el a társadalom objektíve adott fejlődési szintjétől, a társadalom követelményeinek megtestesítőjeként mindig e színvonal előtt kell járnia, mert csak így lehet aktiv, valóságot formáló tényező."

f/ Az értékorientáció pszichológiai megközelítésével Duró Lajos /1983./ több fontos tartalmi jegy együttes kiemelésével olyan definíciót adott, amelyet kutatásunkban elemeire bontva is útmutatónak tekintettünk.

"Az értékorientáció a személyiség környezetéhez való értékelő viszonyulásának olyan belső pszichikus diszpozíciója, érzelmileg domináns, kognitív struktúrája és szilárd cselekvésszerű készenléte, amely viselkedését szabályozza."

Vizsgálatunkban a hallgatói értékorientációt feltehetően befolyásoló tényezők kiválasztásánál figyelembe vettük, hogy "az értékorientáció a szociális tanulás, a társadalmi értékek elsajátítása /interiorizációja/ és az egyéni élettapasztalat eredményeként alakul ki."

Duró /1983./

Az értékorientációt a személyiség "szociális és pszichikus fejlettségének mutatójaként" tekintettük, valamint "a személyiség pszichikus struktúrája olyan központi alkotórészének, amely döntően meghatározza az ideológiai-világnézeti-erkölcsi szféra tartalmát és működését."

Duró /1983./

g/ Az értékorientáció személyiségpszichológiai megközelítésében Váriné Szilágyi Ibolya /1978./ definiálási törekvése mellett, kutatásunk szempontjából útmutató megállapítása: "Az értékorientációk kialakításának lényeges és kritikus szakasza a serdülő- és ifjúkor. Ez nemcsak

az ismeretbeli gazdagodás révén válik ilyen lényegessé, hanem a felnőtt funkciók vállalásának elővételezése, s a társadalmi cselekvésben - meghatározott részterülethez - való felelős részvétel növekvő kényszere által is."

Ez a megállapítás számunkra azért is fontos, mert az értékorientáció bonyolult fogalmi értelmezésbeli megközelítése, valamint alakulási folyamatának összetettsége mellett azért vállalkoztunk a nagyon rövid /2 év/ képzési idejű óvónőjelöltek értékorientációját befolyásoló tényezők vizsgálatára, mert a két évfolyam között olyan jelentős minőségi különbség is van, ami erre a vállalkozásra bátorított.

Az első évfolyam hallgatói még "gólyák", a második évfolyam hallgatói már végzősök, a "felnőtt funkciók vállalásának" küszöbén állnak, rövidesen pályakezdők lesznek.

Vállalkoztunk erre a vizsgálatra azért is, mert az intézetben 1975. óta dolgozva figyelmünket, érdeklődésünket az óvónőjelöltek ismeretek- és személyiségbeli gazdagítása, fejlesztése köti le, és a kutatómunkát vállaló-
ra is igaz az a megállapítás, hogy a "személyiség értékelő /szelektív/ viszonyulásában az én-közeli értékdimenziók-ra összpontosít" /I.m./.

Ezért az óvónőjelöltek és oktatóik körében végeztünk értékorientációval kapcsolatos vizsgálódást, amely a hallgató-oktató viszonyt az értékközvetítés oldaláról közelítő kutatásokat bővítheti, hozzájárulhat e témakörben végzett elemző munkához.

III. A KUTATÁS FELADATAI, HIPOTÉZISEI

Hallgatóink értékorientációjának fejlesztése, értéktudatának szilárd megalapozása, a szocialista erkölcs értékeivel való cselekvő azonosulás kialakítása összetett és fontos nevelési feladat. Az erkölcsi nevelés sikerességének, a hallgatók erkölcsi arculata fejlesztésének nélkülözhetetlen feltétele a pozitív emberi tulajdonságok, jellemvonások igenlő értékelése. Minden nevelő számára fontos, hogy ismerje a hallgatói közegben preferált és elutasított tulajdonságokat és építeni tudjon ezekre az ismeretekre.

Az óvónőjelöltek értékorientációját befolyásoló tényezők vizsgálatát a következő részfeladatokra koncentráltan kívánjuk elemezni:

1. Feltárjuk a hallgatók által fontosnak tartott tulajdonság-együttesek megoszlását, elemezzük a hallgatók személyiségfejlődésében általuk fontosnak ítélt tulajdonság-csoportokat, kibontva a hallgatói választáson alapuló tulajdonság-együttváltozások fontosabb jellemzőit.
2. Az oktatók körében végzett vizsgálatok célja, hogy feltárjuk az általuk fontosnak tartott, továbbá a hallgatókban kialakítandó tulajdonságegyüttesek jellemzőit.
3. A hallgatói és oktatói értékorientáció összehasonlításával az értékközvetítés, -átadás, -megőrzés jellemzőit, hatékonyságának ismérveit kívánjuk meghatározni.

4. Elemezni kívánjuk a legfontosabbnak tartott tulajdonságok választását és értékelni rangsorolás alapján a tendenciaként fellelhető irányokat, különös tekintettel az évfolyamok közötti különbségre /fejlődésre/.
5. A hallgatók által választott oktatói példakép tulajdonságainak elemzése alapján feltárjuk a hallgatói elvárásokat, és ezeket összehasonlítjuk a szocialista társadalom pedagógusokkal szemben támasztott követelményeivel.
6. Törekszünk a hallgatói értékválasztások erkölcsi tartalmának megismerésére /szülők és gyermekek, valamint a nemek közötti viszonyban tapasztalható erkölcsi állásfoglalás, a korszerű hazafiság és humanizmus/.

Kutatási feladatainkat a következő munkahipotézisek ellenőrzésével kívánjuk megoldani:

1. Feltételezzük, hogy a hallgatók értékválasztásának fejlődésére, az értékorientáció irányainak alakulására, mozgására - az Óvónőképző Intézetben eltöltött időszakban - nagy valószínűséggel a társadalom számára fontos értékek előtérbe kerülése jellemző.
2. Feltételezzük, hogy a választott példakép értékhordozó tulajdonságokkal rendelkező, és megfelel a szocialista társadalom pedagógusokkal szemben támasztott követelményeinek, elvárásainak.
3. Feltételezzük továbbá azt, hogy a legfontosabbnak tartott tulajdonságok erkölcsi tartalma olyan fejlődési irányú,

mely összekapcsolódik az óvónőjelöltek tevékenységének céljával.

IV. VIZSGÁLATI MÓDSZEREK

A problémafelvetésből is kitűnik, hogy az értékorientáció kérdésköre mennyire összetett. A kutatás módszereinek kiválasztásakor arra törekedtünk, hogy az értékorientációval, az értékközvetítéssel kapcsolatos témánk fontos összetevőit és mozzanatait tárjuk fel.

A felsorolt kutatási feladatok meghatározzák munkánk módszertani kereteit.

a/ Elsőként a dokumentumelemzést alkalmazzuk.

Megnézzük az intézetben folyó oktató-nevelőmunkára vonatkozó intézményi dokumentumok vizsgálatunk szempontjából fontosnak minősített részeinek tartalmi jegyeit.

b/ Módszereink második csoportját, az egyéni beszélgetést /hallgatóval, tanácsadó tanárral, oktatóval, szakmai gyakorlatot vezető óvónővel/ és a csoportos beszélgetést /oktatói testülettel, hallgatói csoporttal, az intézet Nevelési Bizottságával/ az értékorientáció irányaira vonatkozó tapasztalatok értelmezésére és tudatosítására használjuk fel.

c/ Széles körű vizsgálatot folytattunk Szvétek Sándor nevelési eredményvizsgálatra ajánlott feladatlapjával ill. annak Fekete Bertalan és Szabóné Fátrai Klára által mó-

dosított változatával.

A módszer hívószövege 100 emberi tulajdonságot tartalmaz. Ezek a tulajdonságok értékeket is kifejeznek, a pedagóguspályán fontos, nélkülözhetetlen tulajdonságokat is.

A listán szereplő tulajdonságok választása, bizonyos értékek /tulajdonságok/ előnyben részesítése, mások elutasítása értékítéletet tükröz és értékekhez való viszonyt mutat, a kitöltött feladatlap a hallgató ill. az oktató értékválasztását, értékorientációját fejezi ki, vagyis azt mutatja meg, hogy mit tart értékes tulajdonságnak és mit nem.

A feladatlap 100 emberi tulajdonsága 8 fogalomkörbe rendezhető, amelyek a következők:

1. biológiai alkatra; 2. vérmezsékletre; 3. megismerő folyamatokra /funkciókra/; 4. érzelmekre; 5. cselekvésre; 6. világnézetre; 7. erkölcsiségre; 8. komplex irányulásra vonatkozó tulajdonságok.

E módszer segítségével az oktatói értékközvetítés hatékonyságának jellemzőit a képzési idő és a választott tulajdonságeggyüttes dimenzióban is feltárhatjuk.

d/ A hallgatói értékválasztások erkölcsi tartalmának megismerésére speciális kérdőívet alkalmaztunk, amely a kérdésekre adott válaszokból az értéktartalomról, annak értelmezési köréről nyújt megbízható, tanulságos információkat.

Megítélésünk szerint a módszerek kiválasztása adekvát

célkitűzéseinknek. Az adatgyűjtést szolgáló módszerek kölcsönhatásban vannak egymással, vizsgálatunkban kiegészítik egymást. Együttes alkalmazásuk lehetővé teszi a kapott adatok rendszerbe foglalását és kontrollálását.

Az empirikus vizsgálat adatait számítógéppel dolgoztuk fel. A szokásos statisztikai eljárásokon kívül alkalmaztunk többváltozós módszereket is, nevezetesen faktoriális elemzési, automatikus osztályozási, valamint rangsorolási tendencia megállapítására szolgáló korszerű módszereket.

V. A VIZSGÁLT MINTA JELLEMZŐI

1. Hallgatói minta jellemzői

Véletlenszerű kiválasztással alakítottuk ki a hallgatói mintát /random módszer/. Az így kialakított minta több mint kétszerese az általában reprezentatívnak tekinthető minta százalékarányának.

1983-84. I.évf. 40 hallgató /27,5 %-a az évfolyamnak/

1984-85. II. évf. 40 hallgató /30,8 %-a az évfolyamnak/

1985-86. I.évf. 39 hallgató /30,0 %-a az évfolyamnak/

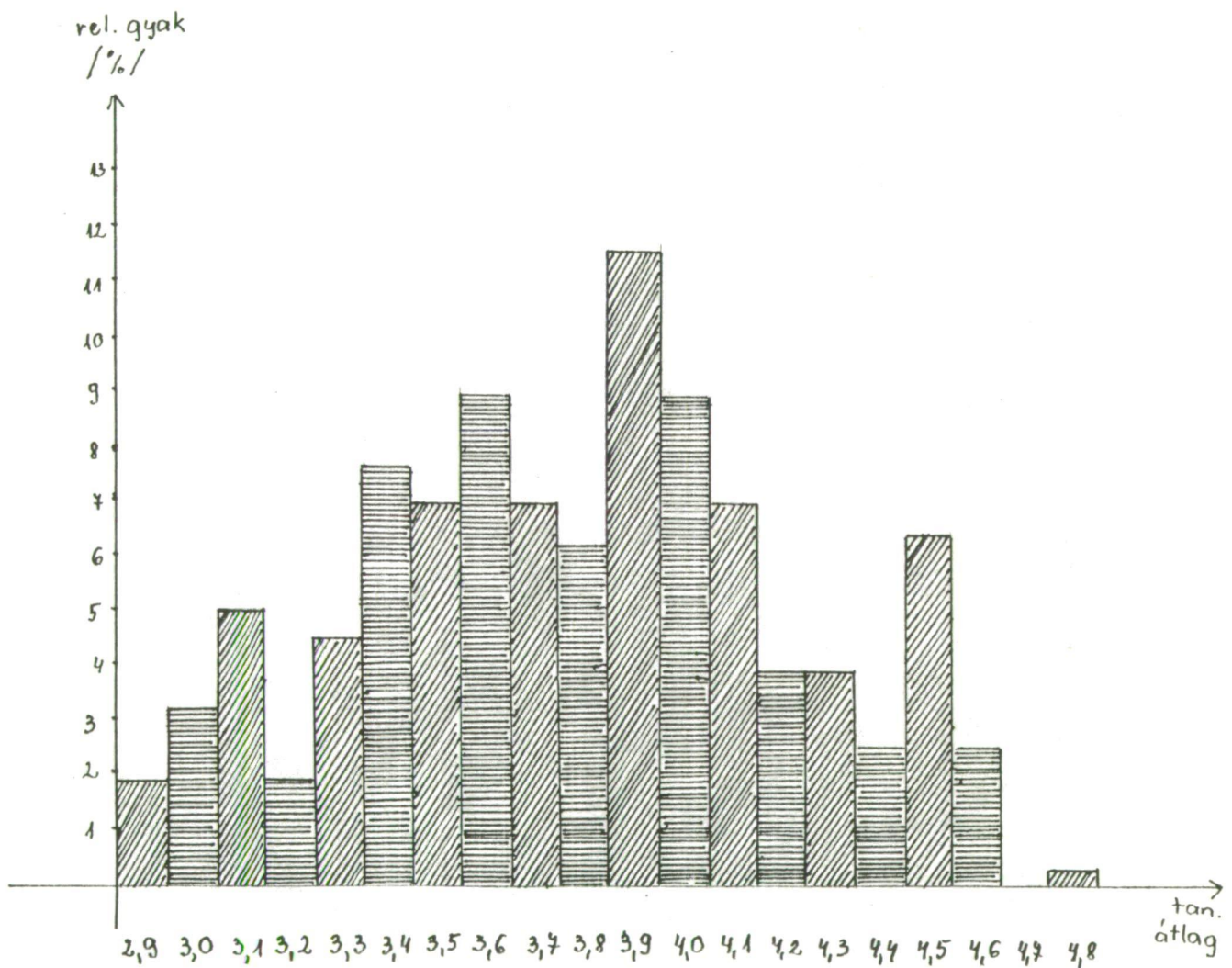
1985-86. II.évf. 40 hallgató /30,8 %-a az évfolyamnak/

A minta jellemzői tanulmányi átlagot, szülők lakóhelyét, iskolai végzettségét és eltartó foglalkozását tekintve meg-egyeznek, illetve megközelítőleg azonosak az adott évfolyamok arányaival, átlagával.

a/ A vizsgált minta évfolyamonkénti megoszlása:

I. évf.: 49,7 % /79 fő/ II. évf.: 50,3 % /80 fő/

b/ A hallgatói minta tanulmányi átlaga 3,78. A minta tanulmányi átlag szerinti megoszlását a következő grafikon szemlélteti:

Ha a régebben alkalmazott hagyományos rendűség alapján bontjuk a hallgatói mintát, a következő tagolódást kapjuk:

2,9 - 3,5 átlagú /közepes rendű/	30,8 %	/ 49 fő/
3,6 - 4,5 átlagú /jó rendű/	66,1 %	/105 fő/
4,6 - 5,0 átlagú /jeles/	3,1 %	/ 5 fő/

Differenciáltaabb és megalapozottabb következtetések fel-
tételezett lehetőségét adná a vizsgált minta következő,
arányos felosztása:

<u>gyenge</u> tanuló /2,9-3,5 átlaggal/	30,8 %	/ 49 fő/
<u>átlagos</u> tanulmányi teljesítményű		
/3,6-3,9 átlaggal/	34,0 %	/ 54 fő/
<u>jó</u> tanuló /4,0-4,9 átlagú/	35,2 %	/ 56 fő/

c/ Az apák iskolai végzettségét tekintve a hallgatói minta
a következőkkel jellemezhető:

1. sz. táblázat

A hallgatói minta megoszlása az apa iskolai
végzettsége szerint n = 135

Az apa iskolai végzettsége	A hallgatók	
	aránya	létszáma
nincs ált.isk.	0,7	1
/alapfokú/ általános isk.	37,8	51
/középfokú/szakmunkásképző	12,6	20
gimn.v.szakközép	23,0	28
/felsőfokú/ főisk.v.egyetem	25,9	35

Az apák iskolai végzettségét tekintve az alapfokú /általá-
nos iskolai/ végzettség emelkedik ki /37,8 %/. A középfokú

végzettségen /35,6 %/ belül a szakmunkásképzőt végzettek aránya 12,6 %. A főiskolai vagy egyetemi végzettségűek /felsőfokú végzettség/ előfordulási aránya 25,9 %. Sajnálatosan magas /15,1 %/ azon családok előfordulásának mértéke /24 hallgatót érint a mintából/, ahol az apa nem él a családjával /a hallgatóval egy családban/. A befejezetlen általános iskola relatív gyakorisága 0,7 %, csupán egy főt jelent a mintában.

d/ A hallgatói mintát az anyák iskolai végzettsége szerint vizsgálva a következő elosztást állapíthatjuk meg:

2. sz. táblázat

A hallgatói minta összetétele az anyák iskolai végzettsége szerint n = 157

Anyák iskolai végzettsége	aránya	A hallgatók létszáma	
nincs ált. iskola	3,2	5	
/alapfokú/ ált. iskola	50,3	79	
/középfokú/ szakmunkásképző	4,4	31,2	7
gimn.v.szakközépisk.	26,8		42
/felsőfokú/ főisk.v. egyetem	15,3	24	

A hallgatói minta fele /50,3 %/ jellemezhető az édesanya alapfokú végzettségével, 31,2 %-a rendelkezik középfokú végzettséggel. Ezen belül a szakmunkásképzőt végzettek aránya /4,4 %/ alacsonyabb, mint az apák esetében /12,6 %/.

Felsőfokú végzettsége van az édesanyák 15,3 %-ának. A befejezetlen általános iskola előfordulásának aránya /3,1 %/ magasabb, mint az apáknál /0,6 %/. A hallgatóval nem egy családban élő anyák száma /2 fő/ lényegesen kisebb, mint a másik szülőnél /24 fő/.

e/ A hallgató eltartójának foglalkozása szempontjából is bontottuk a mintát, feltételezve, hogy a hallgatói értékválasztás egyik befolyásoló tényezőjének hatását elemezhettük majd a kapott részminták összehasonlításával:

3. sz. táblázat

A hallgatói minta összetétele az eltartó foglalkozásának jellege szerint n = 159

Az eltartó foglalkozása		A hallgatók aránya	A hallgatók létszáma		
fizikai munkás	iparban	39,0	49,7	62	79
	mezőgazdaságban	10,7		17	
közvetlen termelés-irányító	iparban	8,2	10,1	13	16
	mezőgazdaságban	1,9		3	
szellemi munkát végez			35,8		57
egyéb			4,4		7

A hallgató eltartója 39,0 % előfordulással fizikai ipari munkás, 10,7 %-a fizikai mezőgazdasági dolgozó. Az elfogadott hivatalos statisztikai eljárások alapján ezeket az adatokat összevonva megállapíthatjuk, hogy az intézet hallgatóinak 49,7 %-a fizikai dolgozó gyermeke.

A közvetlen termelésirányításban tevékenykedő eltartók aránya /10,1 %/ jellemzően alacsony érték, hasonlóan a 4,4 %-hoz, ami annak gyakoriságára utal, hogy az eltartó egyéb foglalkozású /kisárutermelő, kiskereskedő, stb./. Szellemi foglalkozású az eltartók közel harmada.

f/ Hallgatóink állandó lakóhelye alapján is alakítottunk ki részmintákat.

4. sz. táblázat

A hallgatói minta lakóhely szerinti összetétele n = 159

A lakóhely megnevezése	A hallgatók	
	aránya	létszáma
város	43,4	69
nem város	56,6	90

Megállapíthatjuk, hogy más felsőoktatási intézményekhez viszonyítva jelentős azoknak a hallgatóknak az aránya, akik nem városból érkeztek intézményünkbe.

g/ Az adatfeldolgozás során, az elemző munka folyamatában vetődött fel az az elgondolásunk, hogy a hallgatói mintát célszerű lenne bontani a szülők iskolai végzettségének alapján is.

5. sz. táblázat

A hallgatói minta összetétele a szülők iskolázottsági szintje szerint n = 133

A szülők iskolázottsági szintje	A hallgatók aránya	A hallgatók létszáma
igen alacsony	3,0	4
alacsony	54,1	72
közepes	33,1	44
magas	9,8	13

Összességében megállapíthatjuk, hogy a hallgatók szociológiai jellemzői közül meghatározónak minősíthető, hogy a szülők többsége alacsony iskolai végzettséggel rendelkezik.

2. Az oktatói minta jellemzése

A száz tulajdonságot tartalmazó feladatlapot az intézet valamennyi oktatója és gyakorlatvezető óvónője kitöltötte.

A gyakorló óvodában dolgozó óvónők /17 fő/, a neveléstudományi szakcsoport oktatói /17 fő/, az ének-zene szakcsoport tagjai /7 fő/, a nyelvi és irodalmi /8 fő/, a természettudományi tárgyakat oktatók /3 fő/, és a marxizmus-leninizmus szakcsoport tagjai /4 fő/.

Összesen tehát 63 oktató.

a/ Ha az oktatott tantárgyak, a közvetített ismeretek jelle-
gét tekintjük, célszerűnek tűnik a következő felosztás:
szakmai gyakorlati ismereteket közvetítő oktatók

/27 %/ 17 fő

szakmai elméleti ismereteket közvetítő oktatók

/27 %/ 17 fő

képességfejlesztéssel foglalkozó oktatók

/22,2 %/ 14 fő

általános műveltséget fejlesztő, általános

ismereteket közvetítő oktatók /23,8 %/ 15 fő

Az oktatói értékválasztásban és értékközvetítésben tapasztalható általános tendenciák, orientációk, orientáló jelleg mellett feltételezzük, hogy az oktatói minta közel azonos nagyságrendű fenti bontása lehetőséget nyújt az oktatás-nevelés fenti differenciált jellegének megfelelő, meggyőző statisztikai elemzésre.

b/ Az oktatói kar átlagéletkora 44 év. Az életkor alapstatisztikai adatai alapján megállapítható, hogy azonos előfordulással a 37, 42, 53, 54 éves életkor emelkedik ki legnagyobb százalékos gyakorisággal /6,3 %/. A felsőoktatásban pályakezdőnek mondható pedagógus /30 év alatti/ csupán kettő dolgozik intézetünkben.

A 63 oktatóból 20 fő 40 évnél fiatalabb. Az 50-60 éves pedagógusok a minta harmadát alkotják. Az 50 év feletti korosztály tagjai az intézet alapító tanárai, az új oktatók segítői. A 40-49 év közötti oktatók nagy része az Óvónőképző Intézet 1975/76-os tanévben bekövetkezett létszámfejlesztéskor került az intézménybe.

A 40 év alatti életkorú alkalmazása évenként folyamatosan történt, észrevehetően tudatosan, fiatal pedagógusok

munkába állításával.

Az oktatói mintát célszerűnek láttuk életkor alapján részmintákra bontani.

6. sz. táblázat

Az oktatói minta összetétele életkor alapján

n = 63 fő

Életkor/év	Az oktatók	
	aránya	létszáma
25-39	31,7	20
40-49	36,5	23
50-60	31,7	20

c/ Az oktatói mintát az intézetben eltöltött munkaidő alapján is szükségesnek tartjuk csoportokra bontani, mert ebben differenciált következtetések levonásának lehetőségét feltételezzük.

7. sz. táblázat

Az oktatói minta megoszlása az intézetben eltöltött

munkaidő szerint n = 63 fő

Az intézetben eltöltött munkaidő /év	Az oktatók	
	aránya	létszáma
1- 9	34,9	22
10-19	33,3	21
20-27	31,7	20

Az oktatók intézetben eltöltött átlagos munkaideje 14 év. Alapstatisztikánkban a három éve intézetben dolgozók magas százalékos előfordulását láttuk /7,9 %/. Ezt az a körülmény magyarázza, hogy az 1983/84-es tanévben kezdődött intézetünkben az óvónők és tanítók integrációs kísérleti képzése és ezzel együtt az ének-zenei képzés /szakkollégium bevezetése/ nagyobb hangsúlyt kapott. A magasabb szaktárgyi óraszámok, a tartalmilag is új képzési forma több új oktató jövetelét, alkalmazását jelentette.

Az intézetben eltöltött átlagos munkaidő /14 év/ alapján feltételezhető a viszonylag egységes nevelői hatás, egységes oktatói-nevelői követelményszint kialakulása, közös szemlélet kialakítására törekvés az értékek közvetítése területén.

Persze nem szabad megfeledkeznünk az egységesség hangsúlyozása mellett a sokszínűség, sokoldalúság jelentőségéről, fontosságáról, értékéről sem.

d/ Részmintákat alakítottunk ki az intézet oktatóinak nemek szerinti bontásával.

8. sz. táblázat

Az oktatói minta megoszlása nemek szerint n = 63 fő

Az oktató neve	Az oktatók	
	aránya	létszáma
férfi	30,2	19
nő	69,8	44

Megállapíthatjuk, hogy a pedagóguspálya elnőiesedése itt is tapasztalható, bár még nem olyan mértékű, mint az általános iskolákban és a középfokú oktatási intézményekben.

VI. A fontosnak tartott tulajdonságok /tulajdonságcsoporthok/ megoszlása hallgatóknál és oktatóknál

1. A hallgatók választása, értéktétele alapján fontosnak tartott személyiségjegyeket a relatív gyakorisági mutatók alapján elemezzük. Ha egy-egy fogalomkör átlagos relatív gyakoriságát kiszámítjuk, akkor az így kapott számérték alkalmas arra, hogy az adott tulajdonságcsoporth fontosságát jellemezze a többi tulajdonságeggyüttes-sel összehasonlítva. Ezt az átlagos relatív gyakoriságot a tulajdonságkör fontossági pontjának neveztük el, ami alapján a nyolc fogalomkör fontossága szerint rangsorolható, és ebben a hierarchizált rendszerben rangsorbeli változása elemezhető.

Mielőtt a fogalomköröket jellemző, átlagszámításból adódó, fontossági sorrendet elemeznénk, szükségesnek tartjuk áttekinteni az egyes tulajdonságok jellemző választási mutatóit. Ugyanis átlagszámítással az egyes tulajdonságok közötti lényeges választási különbségek eltűnnek. Vizsgálatunk szempontjából viszont nem közömbös az egyes személyiségjegyek közötti, jelentősnek minősíthető választási, fontossági eltérés.

A fontosnak választott tulajdonságokat fogalomkörönként

vizsgáljuk, egymás mellett szemléletesen bemutatva a hallgatói és az oktatói választás intenzitását.

A biológiai alkatra jellemző tulajdonságok választásának előfordulása:

Tulajdonság megnevezése	Fontossági pont	
	Hallgatóknál	Oktatóknál
átlagos testü, egészséges	64,8	60,3
izmos, erős ember	4,4	4,5
jó alakú, szép ember	9,4	11,1
rendszeresen sportoló	22,6	14,3

A hallgatói minta választásában az átlagos testü, egészséges és a rendszeresen sportoló tulajdonságok minősíthetők leginkább értékjellegűnek, ugyanez állapítható meg az oktatók választásáról is.

Elgondolkodtató az, hogy az idősebb korosztályt képviselő oktatók kevésbé tartják fontosnak az átlagos testü, egészséges tulajdonságot /állapotot/, mint a betegséggel feltehetően kevésbé gyakran szembesülő fiatalabb életkorú hallgatók.

A tulajdonságkör fontossági pontszáma: 25,3 hallgatóknál
22,6 oktatóknál.

A vérmezsékletre jellemző tulajdonságok százalékos előfordulása a következő:

Tulajdonság megnevezése	Fontossági pont	
	Hallgatóknál	Oktatóknál
szalmazaláng természetű	0,6	0
vérmes, hirtelen	0,6	0
elmélázó /melankólikus/	4,4	1,6
közönyös /flegmatikus/	0	0
igen érzékeny ember	11,3	4,8
kiegyensúlyozott ember	91,8	90,4
gátlásos, félszeg ember	1,9	0

Ebben a tulajdonságkörben a kiegyensúlyozott ember értékjellegű tulajdonság választása magasan kiemelkedik. Pozitívan értékelhető a nem értékjellegű tulajdonságok elutasítása /közönyös, gátlásos, félszeg ember/.

A tulajdonságkör fontossági pontszáma: 21,74 hallgatóknál
19,36 oktatóknál.

A megismerő folyamatokat jellemző személyiségjegyek választása:

Tulajdonság megnevezése	Fontossági pont	
	Hallgatóknál	Oktatóknál
gyors, biztos felfogású	52,8	57,1
céltudatos megfigyelő	37,7	50,8
fejlett emlékezetű	32,7	42,9
alkotó képzeletű	57,2	73,0
a jövőre nem sokat gondoló	0	0
álmodozó	5,7	0
jövőjét reálisan tervező	76,7	68,3

	Hallgatóknál		Oktatóknál
problémákat feltáró	20,7		44,5
gyors problémamegoldó	42,1		60,3
kíváncsi természetű	15,1		15,8
tudásvágy fűti	37,1		63,5
kételkedő természetű	3,8		6,4
szereti a biztos tudást	38,4		39,6
csak a szükséges tanulja	5,0		1,6
meggyőződésből tanul	25,8		36,5
önképzi magát	67,9		74,6
átlagos tudású ember	17,7		7,9
főleg szaktudása van	0		0
kiemelkedő szakműveltségű	12,6		39,7
kiemelkedő ált.műveltségű	27,7		31,8
sokoldalú, intelligens	83,7		95,3

A hallgatói választás százalékos előfordulásában a sokoldalú, intelligens /83,7 /, jövőjét reálisan tervező /76,7/, önképzi magát /57,2/ tulajdonságok vezetnek.

Az oktatói tulajdonságválasztásból ugyanezek a személyiségjegyek emelkednek ki, bár más sorrendiségben.

Az oktatói értékválasztás intenzívebb az önképzi magát tulajdonság fontosnak minősítésében, a hallgatókat jövőjük reális tervezésére vonatkozó személyiségjegy fontosnak íté-
lése jellemzi inkább.

Nevelőmunkánkban konkrét feladat megoldására ösztönző a nem

értékjellegű tulajdonságok /ábrándozó, csak a szükségeset tanulja/ kapott mértékű fontosnak ítéltése a hallgatói mintában. Az oktatói és hallgatói minta egyaránt elutasítja a "főleg szaktudása van" jellemzőt. Ebben feltételezhetően a személyiség sokoldalúságára vonatkozó igény fejeződik ki, és ennek a sokoldalúságnak csak egy részével /bár nem jelentéktelen!/ rendelkező ember tulajdonságát nem minősítik értéknek.

A tulajdonságkör fontossági pontszáma: 36,09 hallgatóknál
44,63 oktatóknál.

Az érzelmekre vonatkozó tulajdonságok választásának eredménye:

Tulajdonság megnevezése	Fontossági pont	
	Hallgatóknál	Oktatóknál
érzelmeit kimutatja	24,5	25,4
uralkodik érzelmein	29,6	41,3
mélyen érző ember	47,1	66,7
érzelmileg szeszélyes	1,3	0
érzelmileg eltompult	0	0
érzelmei tartósak	56,0	42,8
a hangulat embere	3,8	0
indulatos	0,6	0
szenvedélyes	7,5	17,4
lelkesedő	45,9	60,3
közömbös a szép iránt	0	0
szereti a szépet	63,5	53,9
törekszik a szépre	50,9	58,8
élénk, vidám, optimista	61,6	74,6

Vezető értéként jelennek meg a hallgatói választásban a szereti a szépet /63,5/, élénk, vidám, optimista /61,6/, érzelmei tartósak /56,0/, törekszik a szépre /50,9/ és a mélyen érző ember tulajdonságok.

Az oktatói tulajdonságválasztásban a mélyen érző ember /66,7/ és az élénk, vidám, optimista /74,6/ személyiségjegyek mellett a lelkesedő /60,3/ százalékos előfordulása a legnagyobb.

Pozitívan értékelhető az olyan nem értékjellegű tulajdonságok szinte teljes elutasítása, mint az érzelmileg szélsőséges, eltompult, a hangulat embere és a szép iránti közömbösség.

A tulajdonságkör fontossági pontszáma: 38,78 hallgatóknál
43,09 oktatóknál.

A cselekvésre jellemző tulajdonságok választásának megoszlása:

Tulajdonság megnevezése	Fontossági pont	
	Hallgatóknál	Oktatóknál
ösztönei uralják	0	1,6
uralkodik ösztönein	25,2	28,5
meggondoltan cselekszik	57,9	65,0
ötletszerűen cselekszik	4,4	3,2
akaraterős, küzdőképes	70,5	68,3
önálló az elhatározásban	30,8	38,1
határozott, gyors, magabiztos	56,0	69,8

	Hallgatóknál		Öktatóknál
önfejű, makacs	1,9		0
kezdeményező	39,0		69,0
cselekvéseit ellenőrző, értékelő	49,7		60,3

A hallgatói választás alapján legfontosabb tulajdonságoknak minősülnek az akaraterős, küzdőképes /70,5/ a meggondoltan cselekszik /57,9/, határozott, gyors, magabiztos /56,0/ és a cselekvéseit ellenőrző, értékelő /49,7/ jellemzők.

Az oktatói minta választásában legnagyobb százalékos aránnyal a kezdeményező /69,9/, a határozott, gyors, magabiztos /69,8/, akaraterős, küzdőképes /68,3/ tulajdonságok vezetnek. Kiemelkedő még a meggondolatlanul cselekszik /65,0/ választási aránya.

Az ösztönei uralják és az önfejű, makacs tulajdonságok ilyen mértékű elutasítása pozitívan értékelhető hozzáállást, viszonyulást mutat.

A tulajdonságkör fontossági pontszáma: 47,01 hallgatóknál
57,13 oktatóknál.

A világnézetre vonatkozó tulajdonságok választásának megoszlása:

Tulajdonság megnevezése	Fontossági pont	
	Hallgatóknál	Oktatóknál
cselekvően vallásos	1,9	0
idealista világnézetű	1,2	0
ellentmondásos világnézetű	1,3	0
csak a tudományokban hisz	3,8	14,3
ateista	11,9	9,5
marxista világnézetű	39,0	63,5
titkolja világnézetét	2,5	0
hirdeti világnézetét	13,9	22,2
világnézetileg közömbös	3,7	0

Ebben a fogalomkörben a hallgatói választás a marxista világnézetű /39,0/ tulajdonság kiemelkedő fontosságot mutat. A választási eredmény mégsem megnyugtató, főleg a világnézetileg közömbös /3,7/ és a titkolja világnézetét /2,5/ valamint a cselekvően vallásos /1,9/ tulajdonságok ilyen arányú fontosnak minősítése. Ez világnézeti nevelésünk komoly hiányosságaira hívja fel a figyelmet, és a világnézeti nevelés hatékonyabb módszereinek keresésére ösztönöz.

Az oktatói választásban a marxista világnézetű /63,5/ jellemző szinten kiemelkedő fontosságúnak minősül.

Az oktatói választásban a nem értékjellegű tulajdonságok teljes elutasítását láthatjuk, de kutatni és keresni kell azokat az okokat, amelyek a pozitív orientáló hatás eredményességét gyengítik.

A tulajdonságkör fontossági pontszáma: 17,15 hallgatóknál
27,38 oktatóknál.

Az erkölcsiség jellemzőinek fontossági megoszlása:

Tulajdonság megnevezése	Fontossági pont	
	Hallgatóknál	Oktatóknál
kényszerből tesz jót	0	0
félelemből tesz jót	0	0
elismerést várva tesz jót	0,6	1,6
hasznot remélve tesz jót	0,6	0
meggyőződésből tesz jót	70,4	74,6
mások érdekében tesz jót	40,9	41,3
csak szűkebb közösségért tevékenykedik	2,5	1,6
társadalmi ügyben is tevékeny	46,5	60,3
szocialista hazafiság jellemzi	25,1	61,9
internacionalista gond.	17,0	41,3
közeli célokért dolgozik	14,5	46,0
nagy, távoli célokért "	13,9	11,1
önbecsülés, önértékelés jellemzi	40,2	63,5
másokat becsülő	73,6	68,2
tapintatos, türelmes	70,4	63,5
udvarias	66,7	68,3
segítőképz	78,6	87,3
szerény	37,1	50,8
elvi kiállás jellemzi	12,6	27,0
kiáll mások igazáért is	61,0	44,5
kötelességét általában teljesíti	22,7	3,2
igen lelkiismeretesen dolgozik	70,4	81,0
védi a közös tulajdont	36,5	55,5

	Hallgatóknál		Oktatóknál
védi a személyi tulajdont	18,8		25,4
minden tekintetben átlagember	3,8		1,6

A hallgatói választásban e tulajdonságkörben vezető értékként jelennek meg a segítőkész /78,6/, másokat becsülő /73,6/ valamint a meggyőződésből tesz jót /70,4/, tapintatos, türelmes /70,4/ és az igen lelkiismeretesen dolgozik /70,4/ tulajdonságok.

Az oktatói választásban a segítőkész /87,3/, az igen lelkiismeretesen dolgozik /81,0/, a meggyőződésből tesz jót /74,6/, udvarias /68,3/ és a másokat becsülő /68,2/ tulajdonságok emelkednek ki az erkölcsiségre jellemzők közül. A nem értékjellegű tulajdonságok /kényszerből, félelemből tesz jót/ teljes elutasítása pozitívan értékelhető.

A tulajdonságkör fontossági pontszáma: 35,84 hallgatóknál
42,58 oktatóknál.

A komplex irányulásra jellemző fontosnak ítélt tulajdonságok megoszlása:

		Fontossági pont	
Tulajdonság megnevezése	Hallgatóknál		Oktatóknál
alakítja, neveli önmagát	69,2		84,2
anyagias ember	1,9		0
szaktudásáért becsült ember	23,2		50,8

	Hallgatóknál		Oktatóknál
emberségéért becsülik	64,8		 68,2
gyorsan érvényesülni szeretne	0		0
másoknak tud parancsolni	1,9		 1,6
ismert, híres ember	0		0
nagy tudású ember	17,6		 20,6
karrierista ember	0,6		0
közéleti, politizáló ember	5,7		 27,0

A hallgatók választásában az alakítja, neveli önmagát /69,2/, emberségéért becsülik /64,8/ és a szaktudásáért becsült ember /23,2/ tulajdonságok emelkednek ki.

Az oktatói választásra ugyanezen jellemzők sorrendiségében is azonosan fontosnak ítéltése a jellemző.

Az anyagi ember és a karrierista ember komplex irányulásbeli tulajdonsága elutasított személyiségjegyek.

A tulajdonságkör fontossági pontszáma: 22,80 hallgatóknál
31,55 oktatóknál.

2. Vizsgálatunkban célszerűnek látszik az egyes tulajdonságkörön belül fontossági mutatóik alapján elől álló tulajdonságok összehasonlítása egy táblázatban.

/ld.: II/1. melléklet/

A táblázatra pillantva rögtön feltűnik az oktatói válasz-

tás nagyobb intenzitása /még ugyanolyan választási rangsorbeli pozíció esetén is/. Ez a nagyobb arányú oktatói választásbeli gyakoriság feltételezhetően egy tudatos orientáló hatás érvényesítésének szándékával hozható összefüggésbe.

Legnagyobb oktatói "túlválasztást" a kezdeményező /30,9/ emberi tulajdonságnál találunk.

Az általában nagyobb mértékű oktatói választás mellett is vannak olyan tulajdonságok, amelyekre hallgatói "túlválasztás" jellemző. Legnagyobb mértékben ezt az eltérést az érzelmei tartóság fontosnak ítéelésében láthatjuk.

Ha a fontossági pontszámok eltérése /hallgatói és oktatói mintát összehasonlítva/ alapján valamennyi tulajdonságot jellemezni akarjuk, célszerű grafikonon szemléltetni az eredményeket. /ld.: II/2. melléklet/.

Fontosnak tartjuk megjegyezni, hogy az eltéréseket mutató grafikonunk nem mutatja meg azt, hogy ezek az eltérések milyen relatív gyakoriságú sávban jelentkeznek. Tehát valami általunk fontosnak tartott jellemzőt megmutat, ugyanakkor egy másik /nem kevésbé fontos/ jellemző feltárásától összességében el kell most tekintenünk.

Egyes tulajdonságokra vonatkozóan ezt nyomon követhetjük e fejezet 1. pontjában részletesen ismertetve.

Az oktatói túlválasztás a vízszintes tengelyen feltüntetett tulajdonság-sorszámok mentén jobbra haladva csökkenő mértékű. Legnagyobb oktatói túlválasztást a 74. szocialista hazafiság jellemzi tulajdonságnál láthatunk /36,8/.

A 97.-67. sorszámú tulajdonságoknál az oktatói ill. hallgatói választások azonos intenzitásúak: /ismert, híres ember, gyorsan érvényesülni szeretne, főleg szak-tudása van és hat nem értékjellegű tulajdonság esetében/. Ezekből a tulajdonságoktól jobbra elhelyezkedő és a megfelelő sorszámmal jelölt személyiségjegyekre már a növekvő mértékű hallgatói "túlválasztás" jellemző. Jelentős az eltérés a 18. jövőjét reálisan tervező /8,4/, a 38. érzelmei tartósak /13,2/, a 85. kiáll mások iga-záért is /16,5/, és legnagyobb eltérést a 86. kötele-ségét általában teljesíti /19,5/ tulajdonságok válasz-tásában.

3. Ha a tulajdonságköröket fontossági pontszámok alapján rangsoroljuk, a kapott szerkezeti jellemzőket összeha-sonlithatjuk a hallgatói és oktatói minta vonatkozásában.

9. sz. táblázat

A fontosnak ítélt tulajdonságegységek szerke-zete a hallgatói és az oktatói mintában

Hallgatóknál		Oktatóknál	
Fontossági p.	Rangh. Tulajdonságkör	Rangh.	Fontossági p.
25,30	5. biológiai alkat	7.	22,55
21,74	7. vérme rséklet	8.	19,36
36,09	3. megism.folyamatok	2.	44,63
38,78	2. érzelmek	3.	43,09
47,01	1. cselekvés	1.	57,13
17,15	8. világnézet	6.	19,36
35,84	4. erkölcsiség	4.	42,58
22,80	6. komplex irányulás	5.	31,55

Az oktatók választására általában és összességében a nagyobb intenzitás a jellemző. A rangsor első négy helyén ugyanazok a tulajdonságkörök szerepelnek, a cselekvésre és az erkölcsiségre vonatkozó tulajdonságok esetében a sorrendet tekintve is.

A hallgatók választásában az érzelmekre jellemző tulajdonságok fontossági ranghelyüket tekintve megelőzik a megismerő folyamatokra vonatkozó személyiségjegyeket. A további sorrendet elemezve a hallgatóknál a biológiai alkatra és a vérmérsékletre jellemző tulajdonságkör fontosabbnak ítélt, ugyanakkor a komplex irányulásra és a világnézetre vonatkozó tulajdonságegységeket kevésbé tartják fontosnak, mint az oktatók.

VII. A kialakítandónak választott tulajdonságok /tulajdonságcsoporthok/ megoszlása a hallgatói és az oktatói mintában

1. Az előző fejezetben a fontosnak választott tulajdonság-megoszlásokat, tulajdonságcsoporthok struktúráját elemezve, véleményünk szerint, a hallgatók illetve az oktatók értéktudatának és értéktapasztalatának választásban kifejeződő értékitéletét vizsgáltuk.

A kialakítandó tulajdonságok választásában, úgy gondoljuk, már lényegesen több: az értékmegvalósító törekvés is kifejeződik. A hallgatói mintánál az önismeretre, mint alapra épülő önnevelési szándékról tanúskodnak a választások. Az oktatói mintánál pedig a tudatosan vállalt, az

oktató-nevelő munka folyamatában realizálódó személyiség-fejlesztő szándék súlyozásáról, az egyes kialakítandó tulajdonságok differenciált fontosságú megítéléséről kapunk képet.

A kialakítandó tulajdonságok és tulajdonságcsoporthoz választásának elemzésénél az előző fejezetben elemzett fontosnak ítélt tulajdonságok vizsgálatával azonos logikai menetet követjük.

A biológiai alkatra vonatkozó kialakítandó tulajdonságok megoszlása:

Tulajdonság megnevezése	Fontossági pont	
	Hallgatóknál	Oktatóknál
átlagos testű, egészséges	1,3	9,5
izmos, erős ember	1,3	0
jó alakú, szép ember	5,6	4,8
rendszeresen sportoló	13,8	8,0

A hallgatók választásában a rendszeresen sportoló /13,8/, a kiemelkedő gyakorisággal megjelölt kialakítandó tulajdonság, az oktatói választásban az átlagos testű, egészséges /9,5/ tulajdonság megelőzi a rendszeresen sportoló jellemzőt /8,3/.

A tulajdonságkör fontossági pontszáma: 5,50 hallgatóknál
5,57 oktatóknál.

A vérmezsékletre jellemző kialakítandó tulajdonságok fontossági mutatói:

Tulajdonság megnevezése	Fontossági pont	
	Hallgatóknál	Oktatóknál
szalmaláng természetű	0	0
vérmes, hirtelen	0	0
elmélázó, /melankólikus/	0	0
közünyös /flegmatikus/	0	0
igen érzékeny ember	0,6	3,2
kiegyensúlyozott ember	35,8	58,7
gátlásos, félshzeg ember	0	0

A hallgatói választásban /35,8/ és az oktatói választásban is /58,7/ legnagyobb választási aránnyal a kiegyensúlyozott ember tulajdonsága emelkedik ki.

A tulajdonság fontossági pontszáma: 7,28 hallgatóknál
12,38 oktatóknál.

A megismerő folyamatokra jellemző kialakítandó tulajdonságok választásának százalékos megoszlása:

Tulajdonság megnevezése	Fontossági pont	
	Hallgatóknál	Oktatóknál
gyors, biztos felfogású	13,8	26,9
céltudatos megfigyelő	12,6	35,0
fejlett emlékezetű	13,2	17,5
alkotó képzeletű	20,1	49,2
a jövőre nem sokat gondoló	0,6	0
ábráudozó	0,6	0
jövőjét reálisan tervező	19,5	35,0
problémákat feltáró	5,6	31,8

	Hallgatóknál		Oktatóknál
gyors problémamegoldó	27,0		36,5
kíváncsi természetű	0		12,7
tudásvágy fűti	5,0		44,4
kételkedő természetű	0		6,4
szereti a biztos tudást	6,9		12,7
csak a szükségeset tanulja	0,6		0
meggyőződésből tanul	6,9		25,4
önképzzi magát	29,5		61,9
átlagos tudású ember	1,9		1,6
főleg szaktudása van	0		0
kiemelkedő szakműveltségű	11,3		19,1
kiemelkedő ált.műveltségű	16,3		19,2
sokoldalú, intelligens	39,7		57,2

A hallgatói választásban legnagyobb százalékos aránnyal megjelenő értékjellegű tulajdonságok a sokoldalú, intelligens /39,7/, önképzzi magát /29,5/, gyors problémamegoldó /27,0/.

Az oktatói választásra a hallgatói önképzési igény kialakításának nagy intenzitása /61,9/, a sokoldalú, intelligens /57,2/ és az alkotó képzeletű /49,2/ tulajdonságok gyakori előfordulása jellemző.

A tulajdonságkör fontossági pontszáma: 12,73 hallgatóknál
27,35 oktatóknál.

Az érzelmekre jellemző kialakítandó tulajdonságok megoszlása:

Tulajdonság megnevezése	Fontossági pont	
	Hallgatóknál	Oktatóknál
érzelmeit kimutatja	3,8	15,9
uralkodik érzelmein	17,6	14,3
mélyen érző ember	1,2	41,3
érzelmileg szeszélyes	0	0
érzelmileg eltompult	0	0
érzelmei tartósak	7,5	9,5
a hangulat embere	0	0
indulatos	0	0
szenvedélyes	0,6	11,1
lelkesező	7,5	52,4
közömbös a szép iránt	0	0
szereti a szépet	0,6	22,2
törekszik a szépre	7,5	33,4
élénk, vidám, optimista	19,5	50,7

A hallgatói választásra az élénk, vidám, optimista /19,5/, uralkodik érzelmein /17,6/ tulajdonságok kiemelkedő gyakorisága jellemző, az oktatói mintára pedig a lelkesező /52,4/, élénk, vidám, optimista /50,7/ és a mélyen érző ember /41,3/.

A tulajdonságkör fontossági pontszáma: 6,58 hallgatóknál
25,08 oktatóknál.

A cselekvésre vonatkozó tulajdonságok százalékos eloszlása:

Tulajdonság megnevezése	Fontossági pont	
	Hallgatóknál	Oktatóknál
ösztönei uralják	0	0
uralkodik ösztönein	8,8	9,5
meggondoltan cselekszik	22,7	38,1
ötletszerűen cselekszik	0,6	0
akaraterős, küzdőképes	40,9	42,9
önálló az elhatározásban	17,0	19,1
határozott, gyors, magabiztos	28,3	36,5
önfejű, makacs	0	0
kezdeményező	9,5	47,6
cselekvéseit ellenőrző, értékelő	12,7	41,3

A hallgatói választásban vezető kialakítandó értéként jelennek meg az akaraterős, küzdőképes /40,9/, határozott, gyors, magabiztos /28,3/ és a meggondoltan cselekszik /22,7/ tulajdonságok. Az oktatói választásra a kezdeményező /47,6/, akaraterős, küzdőképes /42,9/ és a cselekvéseit ellenőrző, értékelő /41,3/ tulajdonságok kiemelkedő fontossága jellemző.

A tulajdonságkör fontossági pontszáma: 19,97 hallgatóknál
33,57 oktatóknál.

A világnézetre jellemző kialakítandó tulajdonságok választása a következőképpen alakult.

Tulajdonság megnevezése	Fontossági pont	
	Hallgatóknál	Oktatóknál
cselekvően vallásos	0,6	0
idealista világnézetű	0,6	0
ellentmondásos világnézetű	0	0
csak a tudományokban hisz	0,6	4,8
ateista	0	6,3
marista világnézetű	3,8	50,8
titkolja világnézetét	0	0
hirdeti világnézetét	1,3	11,1
világnézetileg közömbös	0,6	0

A tulajdonságkör vezető kialakítandó tulajdonsága a marxista világnézetű jellemző hallgatóknál /3,8/ és oktatóknál is /50,8/.

A tulajdonságkör fontossági pontszáma: 1,42 hallgatóknál
18,25 oktatóknál.

Az erkölcsiségre vonatkozó kialakítandó tulajdonságok fontossági mutatói:

Tulajdonság megnevezése	Fontossági pont	
	Hallgatóknál	Oktatóknál
kényszerből tesz jót	0	0
félelemből tesz jót	0	0
elismerést várva tesz jót	0	0
hasznot remélve tesz jót	0	0
meggyőződésből tesz jót	4,4	39,7
mások érdekében tesz jót	3,8	17,2

	Hallgatóknál		Oktatóknál
csak szűkebb közössé- gért tevékenykedik	0		0
társadalmi ügyben is tev.	18,8		36,5
szoc.hazafiság jellemzi	4,8		36,5
internacionalista gondolkodású	1,9		25,4
közeli célokért dolgozik	0		23,8
nagy, távoli célokért dolg.	2,6		6,4
önbecsülés, önértékelés jellemzi	10,7		39,7
másokat becsülő	4,4		42,8
tapintatos, türelmes	19,5		44,5
udvarias	5,1		41,3
segítőképz	5,7		52,4
szerény	3,8		23,8
harcos, elvi kiállás jellemzi	2,5		17,5
kiáll mások igazáért is	10,0		20,7
kötelességét általában teljesíti	3,8		1,6
igen lelkiismeretesen dolgozik	11,3		55,6
védi a közös tulajdont	1,9		25,4
védi a személyi tulajdont	0,6		9,5
minden tekintetben átlagember	0,6		0

A hallgatók választásában legnagyobb százalékos arányú a tapintatos, türelmes /19,5/; társadalmi ügyben is tevékeny /18,8/; igen lelkiismeretesen dolgozik /11,3/ és az önbecsülés, önértékelés jellemzi /10,7/ tulajdonságok választása.

Az oktatói tulajdonságválasztásban első helyen az igen lelkiismeretesen dolgozik /55,6/, ezt követi a segítőkész /52,4/ és a tapintatos, türelmes /44,5/ kialakítandó személyiségjegyek fontosnak ítélése.

A tulajdonságkör fontossági pontszáma: 5,05 hallgatóknál
24,37 oktatóknál.

A komplex irányulásra jellemző személyiségjegyek előfordulásának alakulása:

Tulajdonság megnevezése	Fontossági pont	
	Hallgatóknál	Oktatóknál
alakítja, neveli önmagát	27,7	55,6
anyagias ember	0	0
szaktudásáért becsült ember	16,9	20,7
emberségéért becsülik	16,3	34,9
gyorsan érvényesülni szeretne	0	0
másoknak tud parancsolni	2,5	1,6
ismert, híres ember	0,6	0
nagy tudású ember	4,4	9,5
karrierista ember	0	0
közéleti, politizáló ember	1,9	12,7

A hallgatói minta választásában kiemelkedő százalékos aránnyal megjelenő tulajdonságok az alakítja, neveli önmagát /27,7/; a szaktudásáért becsült ember /16,9/; emberségéért becsülik /16,3/. Az oktatói választásból ugyanez a három tulajdonság emelkedik ki. Első helyen az alakítja, neveli önmagát /56,6/, de az emberségéért becsülik /34,9/

választása sorrendiségével megelőzi a szaktudásáért becsült ember /20,7/ választását.

A tulajdonságkör fontossági pontszáma: 8,78 hallgatóknál
16,87 oktatóknál.

2. A száz tulajdonságból önmagukban kialakítandónak /hallgatók/ ill. növendékeikben fejlesztendő /oktatók/ tulajdonságok választási gyakoriságát a rangsorban elől állók esetében összehasonlítjuk, akkor még inkább feltűnő a nagyobb oktatói intenzitás, tudatosság, értékkezelési biztonság a fontosnak ítélt tulajdonságválasztással összehasonlítva. /ld.: II/3. melléklet/.

A jelentősebb személyiségjegyek az oktatói ill. hallgatói mintában szinte megegyeznek, jelentősebb eltérés sorrendiségükben fedezhető fel. Ez az eltérés természetesnek vehető, mint ahogy az esetek többségében önmagunk megítélése és mások rólunk alkotott ítélete között is különbség van. Az oktatók véleménye szerint hallgatóink a kialakítandó tulajdonságokkal nem, vagy még nem megfelelő mértékben és arányban rendelkeznek. Feltételezhető, hogy ilyen oktatói megítélés mellett, a mindennapi oktató-nevelő munkában olyan konkrét helyzetekben, vagy éppen tudatosan szervezett tevékenységekben nemcsak az értékjellegű tulajdonságok felismerttetése, hanem megerősítése és "működtetése" is kellő hangsúlyt kap.

A választás egészére összességében jellemző oktatói túl-
választás mellett néhány jelentősebb tulajdonságnál hall-

gatói túlválasztást is tapasztalunk. Az óvónői pályára való felkészülés folyamatában természetes igény és törekvés, hogy hallgatóink szeretnének 34. érzelmeiken uralkodó emberekké válni. Törekvésük az egészséges életmód kialakítására, aminek egyik fontos tényezőjévé válhat a 4. rendszeresen sportoló tevékenység, a testi nevelés fontosságának belátását bizonyítja és ez napjainkban különösen jelentős és fontos nevelési feladat.

Valamennyi tulajdonságra kiterjesztett választási összehasonlítást szemléltető grafikonunk /II/4. melléklet/ oktatói túlválasztást reprezentáló ága szélesebb intervallumra terjed ki /több tulajdonságot érint/ és meredekebb csökkenést mutat. Legnagyobb mértékű az oktatói túlválasztás a marxista világnézetű /47,0/, segítőkész /46,7/, lelkessedő /44,9/ és az igen lelkiismeretesen dolgozik /44,3/ tulajdonságoknál.

A 95. gyorsan érvényesülni szeretne tulajdonságtól a 36. érzelmileg szeszélyes tulajdonságig azonos intenzitású hallgatói-oktatói választást találunk.

Meg kell jegyeznünk, hogy ezek a jellemzők általában mindkét mintában elutasított tulajdonságok.

A 28. átlagos tudású ember /0,3/ tulajdonságától indul el egy lassan növekvő mértékű hallgatói túlválasztás, amely legnagyobb értéket a 34. uralkodik érzelmein /3,3/ és a 4. rendszeresen sportoló /5,8/ tulajdonságok választásában ér el.

3. Az egyes tulajdonságok választási jellemzőinek összehasonlítása után vizsgálhatjuk az egyes tulajdonságkörök fontossági pontszáma és rangsorbeli pozíciója alapján kialakult struktúrákat.

10. sz. táblázat

A kialakítandó tulajdonságkörök választási
struktúrája a hallgatói és oktatói mintában

Hallgatóknál		Tulajdonságkör	Oktatóknál	
Fontossági pont	Ranghely		Ranghely	Fontossági pont
5,50	6.	biológiai alkat	8.	5,57
7,28	4.	vérmeárséklet	7.	12,38
12,73	2.	megismerő folyamatok	2.	27,35
6,58	5.	érzelmekek	3.	25,08
19,97	1.	cselekvés	1.	33,57
1,42	8.	világnézet	5.	18,25
5,5	7.	erkölcsiség	4.	24,37
8,78	3.	komplex irányulás	6.	16,87

A kialakítandó tulajdonságok választásánál a nagyobb oktatói intenzitás, nevelési igény megfelelő mértékben tapasztalható.

Az első és a második ranghelyen ugyanazok a tulajdonságkörök állnak, ez a cselekvésre és a megismerő folyamatokra jellemző személyiségjegyek kialakításának megegyező fontosságát fejezi ki. A rangsorbeli megegyezésre magyarázatot keresve feltételezzük, hogy ez annak a következménye, hogy a képzés, a pályára való felkészítés folyamatában a hallgatók a cse-

lekvésre és a megismerő folyamatokra jellemző tulajdonságaikról kapják a legtöbb értékelő visszajelzést, megerősítést, vagy éppen hiányosságaikra utaló értékelést.

Az oktatói választásban lényegesen fontosabbnak ítélt tulajdonságkörök a világnézetre, erkölcsiségre, az érzelmekre jellemzőek. Feltűnő ez az eltérés főleg az erkölcsiségre és az érzelmekre vonatkozó kialakítandó tulajdonságok hallgatói megítélésénél, mert az előző fejezetben a fontosnak ítélt tulajdonságok elemzésénél mindkét tulajdonságkör három hellyel megelőzte mostani rangsorbeli helyét. A világnézetre jellemzők utolsó rangsorbeli helyét most is produkálta. Olyan magyarázatot is találhatunk erre a jelenségre, hogy a hallgatók saját megítélése szerint már rendelkeznek ezekkel a tulajdonságokkal, de a nagy intenzitású oktatói túlválasztás nem erősíti meg ezt a véleményt.

Figyeljünk fel erre a világnézetet, erkölcsiséget és érzelmeket nem megfelelő szinten értékelő hallgatói viszonyulásra. Véleményünk szerint egymástól elválaszthatatlan személyiségszférák tulajdonságainak nem megfelelő mértékű kialakítási igényéről van szó, és ennek az igénynek a fejlesztésére tudatosabban törekednünk kell.

A hallgatói megítélésben - az oktatóval összehasonlítva - a vérmérsékletre, komplex irányulásra és a biológiai alkatra vonatkozó tulajdonságkörök kialakításának igénye magasabb szintű.

VIII. A hallgatói mintában fontosnak és kialakítandónak
választott tulajdonságok cluster-analizise

A feladatlapon előforduló 100 tulajdonságból fontosnak minősített személyiségjegyek és a kialakítandó jellemzők választását, ezek fogalomkörönkénti szerkezetét matematikai statisztika segítségével, módszerével elemeztük.

Tekintettel a változó számra, feldolgozási módszerünkben a változók páronkénti összefüggéseinek, együttváltozásainak /korrelációs mátrix/ meghatározásánál is többet mutató, megfelelő statisztikai módszert kell választanunk.

Ha a hallgatói választás alapján bizonyos tulajdonságcsoportok együttváltozásának mértékét szeretnénk egzakt módon jellemezni, célszerű egy automatikus osztályozási /cluster-analízis/ eljárást alkalmazni.

"Kis számú tényező esetén a korrelációs mátrix elemzésével, páronkénti összehasonlításával a változók összefüggő blokkjait /csoportjait/ a köztük meglévő összefüggések alapján feltárhatjuk. Nagy változó szám esetén azonban már nem tudunk így eljárni, éppen ekkor adekvát eszközök a többváltozós statisztikai módszerek." Hunyáné /1982./

Ez a módszer abban is segít bennünket, hogy a 100 tulajdonságból álló kitöltött feladatlapok adatait egységes egészben fogjuk át, így a lényeges jellemzőket együttesen vizsgálhatjuk.

Az alkalmazott hierarchikus eljárás egy csoportba /blokkba/ sorolja azokat a tulajdonságokat, amelyek a csoport minden eleméhez legalább a megadott /meghatározható/ szignifikanciaszinten kapcsolódnak; a megadott szint fölött /szorosabb/ kapcsolatuk nincs más csoporthoz, tömbhöz tartozó változók mindegyikével. Ebből az következik, hogy cluster-elemzésünk csoportjaiban a tömbbeli tulajdonságok megjelenésének súlyai /nem választott: 0; fontosnak ítélt: 1; kialakítandónak választott: 2; fontosnak és kialakítandónak tartott: 3/ összefüggnek egymással. Ez azt jelenti, hogy a vizsgált hallgatói mintára egyaránt jellemző az is, hogy vannak olyan hallgatók:

- akiknél ezek a tulajdonságok együttesen hiányoznak;
- akiknél mindegyik közepes fontossággal jelenik meg;
- akiknél mindegyik a legmagasabb súllyal szerepel.

Vagyis, ha egy tulajdonságcsoport egyik tagja megjelenik egy feladatlapon, akkor az együttváltozás megadott szintjén meghatározható valószínűséggel megjelenik a többi is; de ennek a fordítottja is igaz. Tehát nagy valószínűséggel van olyan hallgatói csoport, amelyek ezen tulajdonságok együttes megjelenése, és van olyan is, amelyek ezek együttes hiánya jellemez. Arra, hogy melyik hallgatói csoport mekkora, esetlegesen milyen összetételű, cluster-elemzésünk nem tér ki. Automatikus osztályozási eljárásunk eredményeinek értelmezésében a tulajdonságok együttváltozásának /korrelációjának/ szignifikanciájára építettünk. Az általánosan elfogadott 5 %-os valószínűségi szinttel dolgoztunk, de ahol lehetőségünk volt, használtuk a szigorúbb követelményként elfogadott 1 %-os szignifikanciaszintet is.

A minta elemszáma $n = 159$, így az 5 % valószínűségi szint esetében az $r = 0,19$ korrelációs együttható fölött eredményünk már / a tulajdonságok együttváltozása/ szignifikáns; 1 % valószínűségi szint mellett az $r=0,25$ szint feletti kapcsolódásnál beszélhetünk szignifikáns együttváltozásról.

Hierarchikus osztályozási eljárásunk 21 tömböt különített el egymástól. A tömbökbe sorolt tulajdonságok számszerű előfordulása ingadozó /3-8/. A részletesebben elemzett 10 tulajdonságblockk megfelelt azoknak a követelményeknek, amelyek alapján együttváltozási valószínűségük szintje lehetővé tette következtetéseinket.

a/ A tulajdonságegységek alkotta tömbök között találhattunk olyan típusúakat is, amelyek a szigorúbb követelményszintnek is megfelelő együttváltozással jellemezhetők. /1-7.-ig/ Az 1. cluster blokkjában a legszorosabb összefüggés az ábrándozó és a csak a szükségeset tanulja jellemzők között található /0,70/. Ezekhez kapcsolódik már lazább /0,45/ mértékben az átlagos tudású ember. A tömbhöz tartozik még 0,25-os szinten az érzelmeit kimutatja tulajdonság. Szem előtt kell tartanunk azt, hogy ezen személyiségjegyek együttváltozásában tapasztalt eredményünk mind pozitív, mind negatív előjellel megfogalmazható.

Egyfelől megállapíthatjuk, hogy ez a tulajdonságblockk reprezentálja a megismerési folyamatokhoz erősen érzelmi alapokon viszonyuló hallgatói csoport választását.

Ebben az esetben a megismerő folyamatokra jellemző tulajdon-

ságok együttválasztása szinte természetes, hiszen aki csak a szükségeset tanulja, legjobb esetben is csak egy átlagos tudású emberré válhat. Ebben a tulajdonságegyüttesben az érzelmi élet, a személyiség érzelmi szférája túlsúlyozott, mégpedig úgy tűnik, hogy a megismerő folyamatokra jellemző tulajdonságok, tevékenység rovására.

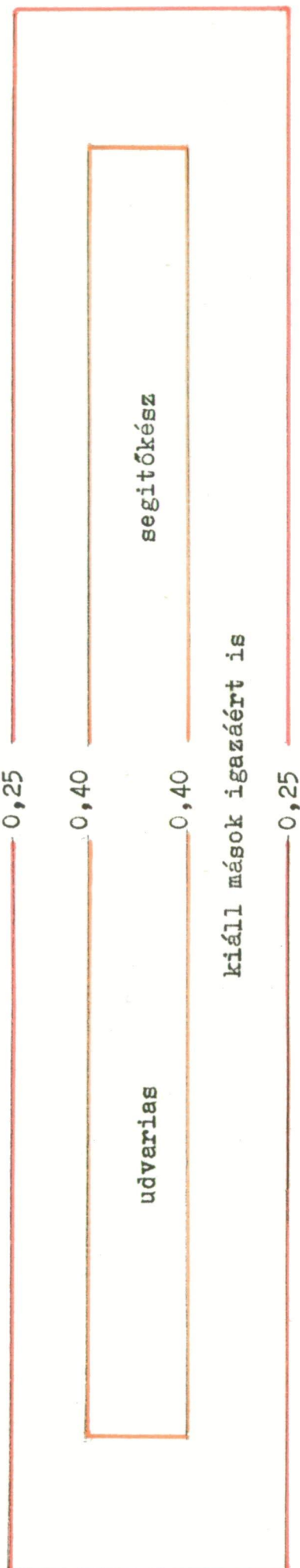
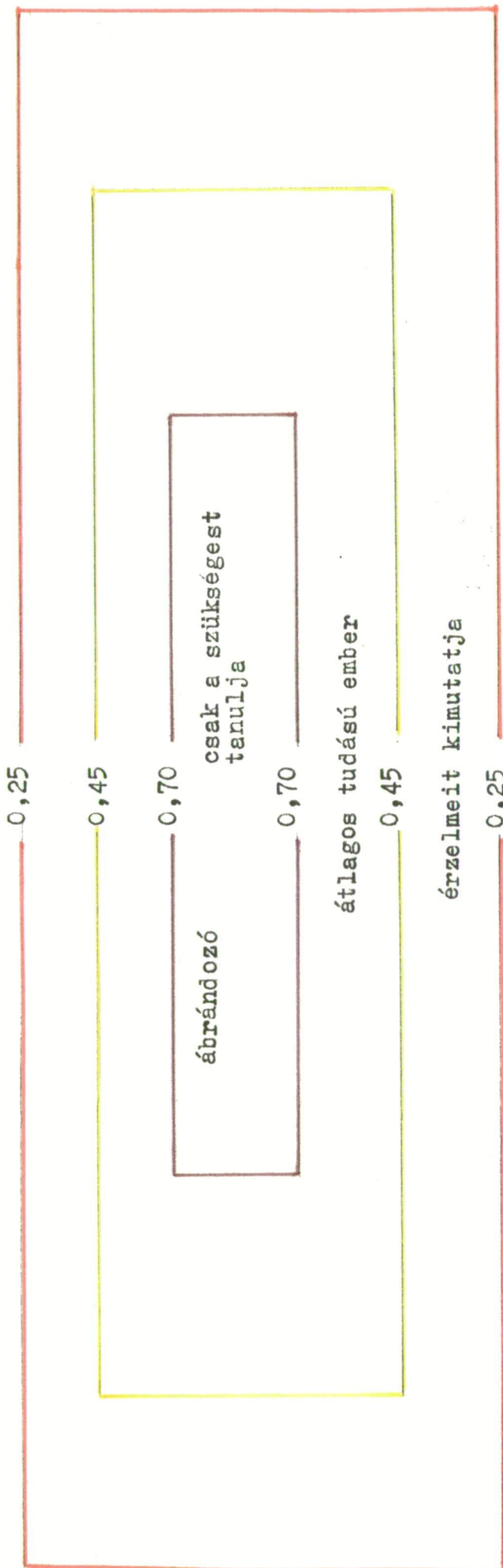
A pályára való felkészülés, az óvónői munkához szükséges elméleti és gyakorlati ismeretek megszerzésének időszakában ez nem tekinthető kívánatos együttválasztásnak.

Másfelől összegezve és értékelve eredményeinket az is elmondható, hogy ezen tulajdonságok együttváltozása /hiánya/ olyan hallgatói csoportot is reprezentál, melyek választására nem jellemző az érzelemközpontúság, az érzelmek kimutatása; akik elutasítják a csak a szükségeset tanulja jellemzőt, mert nem elégednek meg egy átlagos szintű tudással.

b/ A második clusterben látható, hogy az udvarias és segítőkész tulajdonságok együttváltozása szoros /0,40/. Ehhez a két jellemzőhöz kapcsolódik lazábban a kiáll mások igazáért is /0,25-os szinten/.

Egyfelől ez az erkölcsiségre jellemzők szoros együttváltozása olyan hallgatók hozzáállásán alapul, akiknél az udvarias és segítőkész tulajdonságok értéként működnek, aktivitásuk pedig a kiáll mások igazáért is tulajdonság választásában fejeződik ki.

Másfelől ez a tulajdonságegyüttes olyan hallgatói hozzáállást is reprezentál, akikre ez a humán attitűd nem jellemző.

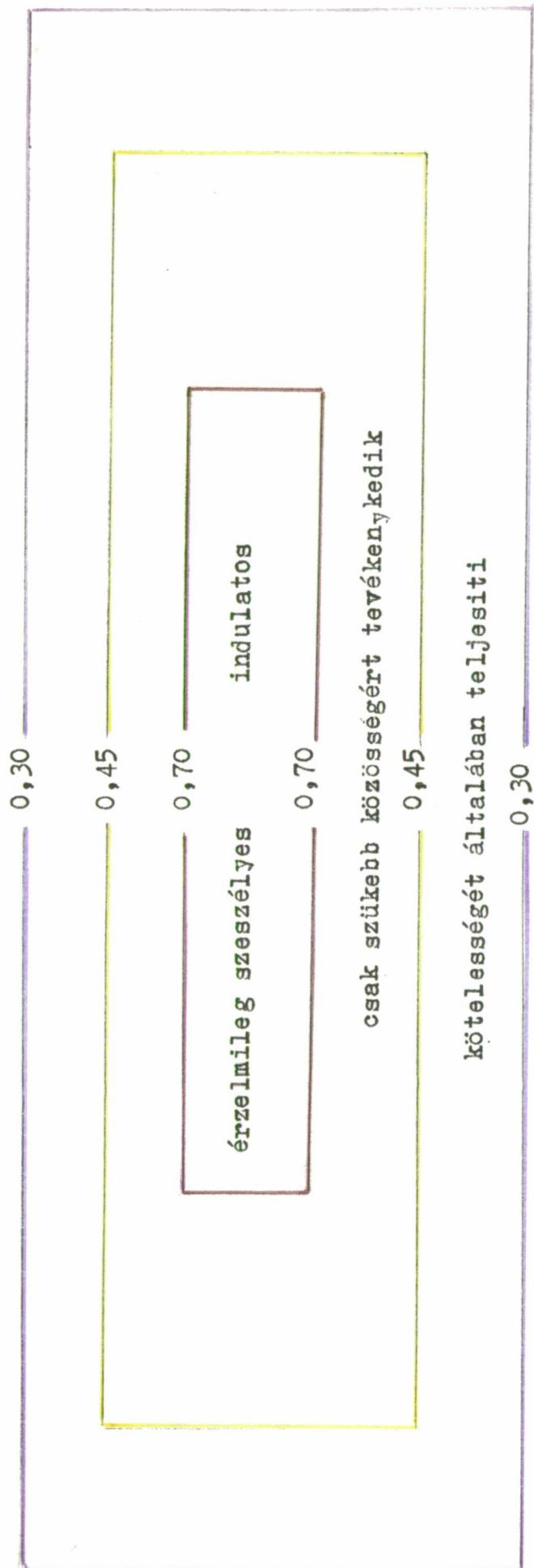
c/ A 3. tömb azt szemlélteti, hogy az érzelmileg szeszélyes és az indulatos tulajdonságok együttesének összefüggése szoros /0,70-os szint/, ezekhez kapcsolódik 0,45-os szinten a csak szűkebb közösségért tevékenykedik, majd 0,30-os szinten a kötelességét általában teljesíti tulajdonság. Ezen tulajdonságblokk jelez egy nem kívánatos érzelmi labilitást és indulatos érzelmi állapotot, ami mellett csak egy szűkebb közösségben végzett tevékenykedés és a kötelességteljesítés /általában!/ jelenik meg. Eredményeinket másik oldalról közelítve olyan hallgatói hozzáállást feltételezünk, amelyet ezen zárt érzelmi szféra és tevékenység elutasítása jellemez.

d/ A 4. blokk egy olyan tulajdonságcsoporthoz mutat, amely három fontos személyiségjegyet tartalmaz. A tudásvágy füti és a szocialista hazafiság jellemzi 0,40-os szintű összefüggését kiegészíti 0,30-os szinten a hirdeti világnézetét jellemző.

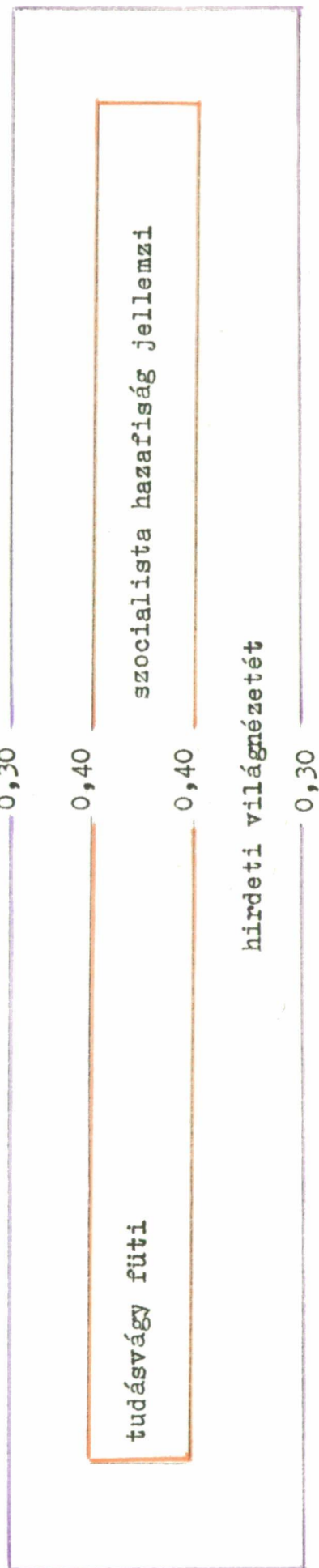
Ez a tulajdonságcsoporthoz sokoldalúnak, fontosnak, értékesnek minősíthető.

Ha az együttváltozás ezen jellemzők hiányára mutat, ez komoly nevelési feladatot jelent a hallgatói hozzáállás tekintetében.

3. cluster

4. cluster

- e/ Az 5. clusterben az elmélázó és a hangulat embere tulajdonságok együttváltozása a legszorosabb szintű /0,40/. Ezekhez kapcsolódik 0,35-os szinten az igen érzékeny ember, majd 0,25-os szinten a kíváncsi természetű. Ez a tulajdonságblokk a vérmeársékleti jellemzők együttváltozásának adott szintű szignifikanciájával jellemezhető. Eredményeinket értékelve nem tartjuk szerencsésnek, különösen pedagógus pályára készűlők esetében a megjelenő együttes választást; kívánatosabb ezen tulajdonságok együttes hiánya, ill. elutasítása. Ugyanis a melanólikus és igen érzékeny ember még önfegyelemmel, akarattal, önéveléssel jó tulajdonságok kialakulására ill. kialakítására is fogékony lehet, ám a hangulat embere tulajdonság megjelenése ebben a tömbben nem erről a szándékról tanúskodik.
- f/ A 6. cluster azt a blokkot mutatja be, amelyet a gyors, biztos felfogású és igen lelkiismeretesen dolgozik tulajdonságok együttváltozásának magas valószínűségi szintje jellemez /0,30/. Ezekhez kapcsolódik 0,25-os szinten a határozott, gyors, magabiztos tulajdonság. Ez a tulajdonságcsopórt sokoldalú, több fogalomkört is érintő; megismerő folyamatokra, erkölcsiségre, cselekvésre jellemző személyiségjegyek együttváltozását mutatja. Ugy véljük, hogy a szakemberré válás folyamatában a gyors, biztos ismeretelsajátítás, a munkavégzésben a lelkiismeretesség, a cselekvésben a határozottság, magabiztosság nagyon fontos értékjellegű tulajdonságok. Eredményeink alapján azt állapíthatjuk meg, hogy ezeket a

0,25

0,35

0,40

0,40

0,35

elmélázó

hangulat embere

igen érzékeny ember

kiváncsi természetű

0,25

0,25

0,30

0,30

gyors, biztos felfogású

igen lelkiismeretesen dolgozik

határozott, gyors, magabiztos

0,25

tulajdonságokat a hallgatói minta egymással azonosan ítéli meg; vagy egyaránt pozitív, vagy egyaránt negatív előjellel.

g/ A 7. cluster bizonyos világnézeti és erkölcsi jellemzők együttváltozását szemlélteti.

A marxista világnézetű és az internacionalista gondolkodású összefüggése a legszorosabb /0,35/, ezekhez kapcsolódik az ateista tulajdonság 0,25-os szinten.

Ez a blokk a világnézeti jellemzők együttváltozásával jellemezhető. Nagy valószínűséggel van olyan hallgatói csoport, amelyre ezen tulajdonságok együttes megjelenése; de van olyan hallgatói csoport is, amelyre ezeknek a személyiségjegyeknek az együttes hiánya jellemző.

h/ A 8. blokk összességében nem értékjellegű tulajdonságok adott szintű együttváltozását mutatja.

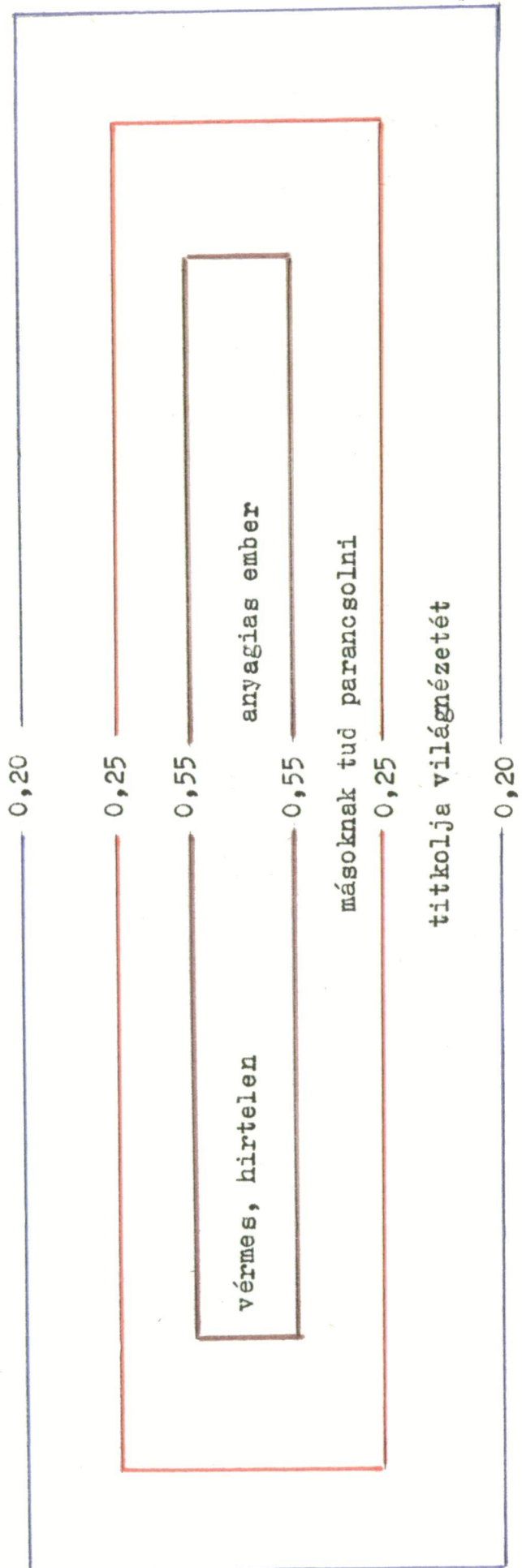
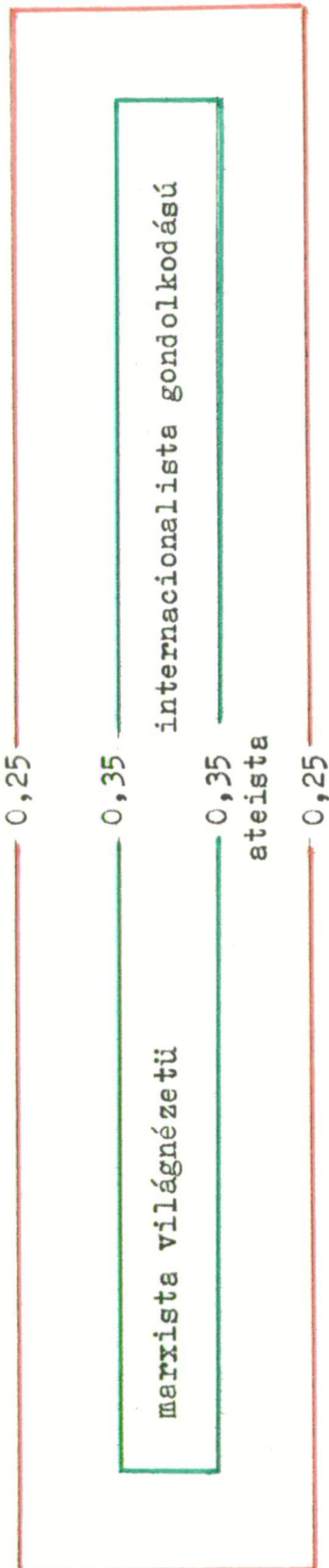
A vérmes, hirtelen és az anyagias ember együttváltozása szoros, /0,55/, ezekhez kapcsolódik a másoknak tud parancsolni tulajdonság /0,25/, majd lazábban /0,20-os szinten/ a titkolja világnézetét tulajdonság.

Ez a tulajdonságegyüttes egy pedagógus mindennapi munkája során negatív példát sugall.

Ezen tulajdonságok együttes hiánya a hallgatói választásban pozitívan értékelhető.

i/ A 9. tömb az 5 %-os követelményszintnek megfelelő együttváltozást reprezentálja. Az uralkodik érzelmein tulajdonság és az élénk, vidám, optimista változásának összefüggé-

7. cluster

9.cluster

uralkodik érzelmein	0,20
élénk, vidám, optimista	
akaraterős, küzdőképes	0,20

10. cluster

	0,20
	0,35
mások érdekében tesz jót	
másokat becsülő	
törekszik a szépre	0,35
érzelmei tartósak	
	0,20

se 0,20-os szintű, e két tulajdonsághoz harmadikként ugyancsak 0,20-os szinten kapcsolódik az akaraterős, küzdőképes személyiségjegy. Ez a blokk a cselekvésre jellemzők együttváltozását reprezentálja.

j/ A 10. cluster is az 5 %-os követelményszintnek felel meg. A mások érdekében tesz jót, másokat becsülő és a törekszik a szépre személyiségjegyek együttváltozása 0,35-os szintű. Ehhez a három tulajdonsághoz kapcsolódik az érzelmei tartósak jellemző 0,20-os szinten.

Ez a tulajdonságegyüttes egyrészt olyan hallgatói hozzáállást reprezentál, amelyre a társas kapcsolatok fontossága, erkölcsi értéként kezelése a jellemző.

Eredményeinket negatív előjellel összegezve, másrészt van olyan hallgatói csoport is, akiknél a társas kapcsolatok fontosnak ítéltése nem jelenik meg.

Tapasztalataink és a cluster-elemzés alapján megállapíthatjuk, hogy: "Eredményeink meggyőzőek, megvilágítanak bizonyos összefüggéseket, de ugyanakkor újabb kérdések feltárására, problémák megoldására is készítenek." Hunyáné /1982./

IX. A hallgatók által kiemelten fontosnak megjelölt tulajdonságok /csoportok/ elemzése, rangsorolási tendencia megállapítására vonatkozóan és a hallgatók szociális jellemzőinek megfelelően

A feladatlap II. pontjában a hallgató ill. az oktató a száz tulajdonságból kiválasztotta azt az öt tulajdonságot /a fontosság sorrendjében/, amit kiemelten fontosnak tartott.

Feladatunknak tekintettük a választásban mutatkozó rangsorolási tendencia megállapítását, először a hallgatói minta egészét vizsgálva, majd a szociális jellemzők szerint kialakított részmintákra vonatkoztatva.

A kiemelten fontosnak tartott tulajdonságok megoszlási mutatóit szem előtt tartva, a választás sorrendjét is figyelembe véve, a hallgatói minta egészét jellemző eredmények:

1. helyen kiemelt tulajdonságok:

kiegyensúlyozott ember	/33,3/
átlagos testü, egészséges	/15,7/
sokoldalú, intelligens	/13,2/

2. helyen kiemelt tulajdonságok:

kiegyensúlyozott ember	/16,4/
sokoldalú, intelligens	/13,8/
jövőjét reálisan tervező	/ 8,2/

3. helyen kiemelt tulajdonságok:

akaraterős, küzdőképes	/11,9/
sokoldalú, intelligens	/10,7/
emberségéért becsülik	/ 6,9/

4. helyen kiemelt tulajdonságok:

másokat becsülő	/ 8,2/
sokoldalú, intelligens	/ 6,9/
kiegyensúlyozott ember	/ 6,3/

5. helyen kiemelt tulajdonságok:

igen lelkiismeretesen dolgozik	/ 7,5/
másokat becsülő	/6,9/
sokoldalú, intelligens	/ 6,9/
alakítja, neveli önmagát	/ 5,7/

Az egyes rangsorbeli helyeken kiemelt gyakorisággal szereplő tulajdonságokon túl a hallgatói minta egészét jobban jellemzi ezen gyakorisági mutatókat /választási ranghelyüknek megfelelően/ összevontan alkalmazó statisztikai eljárás eredménye.

Ennek megfelelően a hallgatók által kiemelten fontosnak ítélt személyiségjegyek: kiegyensúlyozott ember /12,8/, aki sokoldalú, intelligens; akaraterős és küzdőképes; emberségéért becsülik; jövőjét reálisan tervezi; igen lelkiismeretesen dolgozik; mélyen érző ember; átlagos testü, egészséges; tapintatos és türelmes; alakítja és neveli önmagát /3,1/.

Megállapíthatjuk, hogy a hallgatói választást egy megfelelően differenciált, sokoldalú összkép jellemzi. Minden tulajdonságkör értékes jellemzővel került be ebbe a választásba, kivéve a világnézetre vonatkozó tulajdonságcsoporthat.

A hallgatók tulajdonságkiemelésben megmutatkozó értéktételét feltehetően befolyásoló tényezők alapján /apa és anya iskolai végzettsége, szülők iskolázottsági szintje, eltartó foglalkozásának jellege, lakóhely, a hallgató tanulmányi eredménye, évfolyama; az oktatói választás orientáló hatása/ kialakított hallgatói részminták értékorientációját a száz tulajdonságból kiemelt és rangsorolt öt legfontosabbnak tartott értékes személyiségjegy választására koncentráltan elemezzük.

Arra a kérdésre már választ kaptunk, - az egész hallgatói

mintát tekintve /VI. fejezet/ - hogy egy tulajdonságkörön belül az egyes személyiségjegyek fontosnak ítéltése milyen megoszlást mutat.

A szociális jellemzők feltételezett hatásának vizsgálatát célszerűnek látszott tulajdonságegységekre összesített relativ gyakorisági mutatók alapján elemezni.

Fontosnak tartjuk megjegyezni, hogy a hallgatói részmin-ták jellemző választásának elemzésénél a minta elemszáma nem a hallgatói létszám /159 fő/, hanem a kiemelten fontosnak minősített tulajdonságok száma $/5 \cdot 159 = 795/$.

Vizsgálatunkban a százalékos eltérések /fontossági pontkülönbségek/ a kiemelten fontosnak minősített személyiségjegyek előfordulása bizonyos tulajdonságkörökhöz tartozó jellemzők gyakoribb megjelenésére vagy hiányára utalnak.

1. A hallgatói minta értékválasztását befolyásoló tényező-nek feltételeztük az apa iskolai végzettségét. Ennek megfelelően hallgatói részmintákat alakítottunk ki. Azoknak az apáknak, akik alapfokú végzettséggel nem rendelkeznek, a mintán belüli előfordulása olyan alacsony /0,7 %, 1 fő/, hogy ennek a részmintának az elemzésétől eltekintettünk, mert összehasonlításra sem ad kellő megalapozottságot. /ld. 11.sz.táblázat/

a/ Az apák iskolázottsági szintjének emelkedésével párhuzamosan két csökkenő fontosságú tulajdonságcsoportra figyelhetünk fel: a komplex irányulásra és a világnézetre jellemzők esetében.

A kiemelten fontosnak tartott tulajdonságkörök szerkezete és az apa iskolai végzettsége közötti összefüggés n = 610 / 122 fő/

Tulajdonságkör	Tulajdonságkörök szerkezete, ha az apa isk.végzettsége						
	alapfokú / 41 fő/ n = 205	középfokú / 48 fő/ n = 240	felső fokú / 33 fő/ n = 165				
	fontossági ranghely pont	fontossági ranghely pont	fontossági ranghely pont				
biológiai alkat	3,5	7.	4,6	7.	2,9	7.	
vérmeréséklet	13,7	3.	12,5	3.	13,1	4.	
megismerő folyamatok	23,6	1.	26,2	1.	22,9	2.	
érzelmek	13,0	4.	11,7	5.	12,6	5.	
cselekvés	12,5	5.	14,2	4.	13,2	3.	
világnézet	3,2	8.	2,0	8.	1,2	8.	
erkölcsiség	20,6	2.	18,1	2.	25,2	1.	
komplex irányulás	10,6	6.	10,4	6.	8,6	6.	

Jelentős különbségek vannak az egyes részminták választásai között is. A közép- és felsőfokú iskolai végzettségű apák gyermekeinek választásából kitűnik, hogy a biológiai alkatra és a megismerő folyamatokra jellemzők kevésbé fontosak a felsőfokú végzettségű apák gyermekei számára, viszont lényegesen fontosabbnak ítélik az erkölcsiségre jellemzőket.

Ha a tulajdonságkörök fontossági pontszámai alapján a választási struktúrában kialakult rangsorbeli rendeződést hasonlítjuk össze, akkor azt tapasztaljuk, hogy szerkezetében az alap- és középfokú iskolázottságú apák gyermekeinek választásbeli szerkezete jobban hasonlít egymáshoz, ugyanakkor a közép- és felsőfokú végzettséggel rendelkező apák gyermekeinek választása jelentősebb eltéréseket mutat: a morális kérdések, az erkölcsiség jellemzői kerülnek az első helyre, a megismerő folyamatokra jellemző tulajdonságok pedig a második helyre. A cselekvésre vonatkozó tulajdonságok rangsorbeli pozíciója az apák iskolázottsági szintjével párhuzamosan egy-egy hellyel előbbre kerül, a vérmérsékletre jellemzők fontosnak ítéltése viszont kisebb mértékű a ranghelyet tekintve.

A 6. 7. és 8. helyen álló tulajdonságcsoportok /bár a fontossági pontszámok ingadozást mutatnak/ mindhárom részmintánál azonos megítélést mutatnak.

- b/ Az egyes tulajdonságok választásának gyakoriságát vizsgálva vannak olyan jelentős eltérésű tulajdonságválasztások, amelyeket célszerűnek és fontosnak tartunk megemlíteni.

Az apák emelkedő szintű iskolai végzettségével párhuzamosan csökkenő tendenciájú fontosnak minősítést tapasztalunk a segítőkész /3,9 % - 1,7 %/ és a mélyen érző ember /4,7 %-2,9 %/ tulajdonságok értékelésében.

Az apa iskolai végzettségének magasabb szintjével együtt emelkedő arányú az alakítja, neveli önmagát /2,7 %-5,1 %/, az érzelmei tartósak /1,2 %-3,4 %/; igen lelkiismeretesen dolgozik /3,1 %-5,1 %/; tapintatos, türelmes /2,0 %-4,0 %/; jövőjét reálisan tervező /3,9 %-5,1 %/ tulajdonságok kiemelten fontosnak ítélté.

Összegezve megállapíthatjuk, hogy a felsőfokú végzettségű apák gyermekei fontosabbnak tartják, kiemelten értékelik az önállóbb, önmagát irányító embert.

c/ A szociális jellemzők alapján kialakított részminták választásainak különbségeire irányítva figyelmünket, fontos megjegyeznünk azt is, ahol jelentős eltérést nem tapasztaltunk a tulajdonságok kiemelésében.

Minden szociális jellemző alapján végzett vizsgálatunknál kiemeljük azokat a tulajdonságokat is, amelyek jelentős megoszlási mutatói közel azonosak, a minta egészére érvényesek, vagyis befolyásoló tényezőnek vélt jellemzőtől függetlenül kiemelt tulajdonságként jelennek meg.

Az apa iskolai végzettsége jellemző esetében is vannak ilyen személyiségjegyek: kiegyensúlyozott ember; akaraterős; küzdőképes; sokoldalú, intelligens; élénk, vidám optimista.

2. Az anya iskolai végzettségének megfelelően kialakított hallgatói részminták választásának jellemzőit táblázatunk mutatói alapján elemezhetjük. /12.sz. táblázat/.

a/ Az érzelmekre, biológiai alkatra, erkölcsiségre és a megismerő folyamatokra jellemző tulajdonságokat kisebb eltérésekkel azonos szinten /és sorrendiségben/ itélik meg intézményünk hallgatói;

hasonlóan itélik meg, -de a megítélés minősége nem megnyugtató - a világnézetre jellemzők fontosságát is. A kapott fontossági mutató /0/ az alapfokú végzettséggel nem rendelkező és a felsőfokú végzettségű anyák gyermekeinél azt jelenti, hogy a részmintához tartozó hallgatók választásában az öt kiemelten fontosnak ítélt személyiségjegy között világnézetre vonatkozó tulajdonság nem fordul elő.

Jelentős eltérés tapasztalható a komplex irányulásra vonatkozó értékjellegű tulajdonságkör megítélésében: az alapfokú végzettséggel nem rendelkező anyák gyermekei magasabb szinten értékelik az önnevelést, szaktudásért, emberségért kapott megbecsülést, mint a hallgatói minta más rétegei.

A cselekvésre jellemzők fontosnak ítéelésében intenzitásnövekedést tapasztalunk, de ez a tendencia a felsőfokú iskolázottságú anyák gyermekeinek választásában megtörik.

b/ Az egyes tulajdonságok választásának eredményeiből fontos és nevelési szempontból útmutató következtetéseket vonhatunk le. Az emberségért becsülik tulajdonság választása

A kiemelten fontosnak tartott tulajdonságkörök szerkezete és az anya iskolai végzettsége közötti összefüggés $n = 785 / 157$ fő/

Tulajdonságkör	Tulajdonságkörök szerkezete, ha az anya iskolai végzettsége nincs alapf./5 fő/ alapfokú /79 fő/ középfokú /49 fő/ felsőfokú /24 fő/ $n = 25$ $n = 395$ $n = 245$ $n = 120$									
	fontossági ranghely pont	fontossági rangh. pont	fontossági rangh. pont	fontossági rangh. pont	fontossági rangh. pont	fontossági rangh. pont	fontossági rangh. pont	fontossági rangh. pont	fontossági rangh. pont	fontossági rangh. pont
biológiai alkat	4,0	7.	3,3	7.	4,1	7.	5,0	7.		
vérmeréklet	12,0	4.	13,9	3.	11,4	5.	15,8	3.		
megismerő folyamatok	20,0	2.	25,8	1.	22,4	1.	24,7	1.		
érzelmek	12,0	5.	10,4	5.	13,4	4.	11,7	5.		
cselekvés	8,0	6.	11,8	4.	15,0	3.	13,3	4.		
világnézet	0	8.	2,3	8.	2,8	8.	0	8.		
erkölcsiség	24,0	1.	24,5	2.	20,6	2.	19,0	2.		
komplex irányulás	20,0	3.	8,7	6.	9,8	6.	10,0	6.		

az anya iskolai végzettségének emelkedésével csökken /16 %-2,5 %/, csökkenést mutat a mélyen érző ember értékelésének intenzitása is. /8 %-0 %/.

Növekedést mutat az élénk, vidám, optimista /0 %-6,7 %/; az akaraterős, küzdőképes /4 %-10 %/ és a tartós érzelmi /0 %-4,2 %/ tulajdonságok értéként megítélése a növekvő szintű iskolázottságú anyák gyermekeinél.

A hallgatói választások alapján úgy tűnik, hogy az anya iskolázottsági szintjének emelkedésével együttjár az, hogy gyermekeik értéktétele az emberségért kapott megbecsülés igényének csökkenésével a cselekvésben megmutatkozó bizonyos értékjellegű tulajdonságok fontossága felé orientálódik.

c/ Az anya iskolai végzettségétől függetlenül mindegyik részmintában közel azonosan magas fontossági mutatóval értékelték hallgatóink a kiegyensúlyozott ember és a jövőjét reálisan tervező tulajdonságokat.

3. Az apa és az anya együttes iskolai végzettségének /az iskolai végzettségeknek megfelelő pontszámokat összesítve és új kódolást alkalmazva/ megfelelően részmintákat kialakítva vizsgáltuk a hallgatók tulajdonságválasztását.

A hallgatók értékorientációjának változását így a szülők iskolai végzettségének függvényében vizsgálhatjuk.

Az igen alacsony szintűnek minősített iskolázottságú szülők mintabeli aránya /3 %/ olyan alacsony, hogy a választásában mutatkozó fontossági pontszámok összehasonlításra nem alkalmasak.

13. sz. táblázat

A kiemelten fontosnak tartott tulajdonságkörök szerkezete és a szülők iskolázottsági szintje közötti összefüggés $n = 645 / 129$ fő/

Tulajdonságkör	Tulajdonságkörök szerkezete, ha a szülők iskolázottsági szintje						
	alacsony $n = 360$	közepes $n = 220$	magas $n = 65$				
	fontossági ranghely pont	fontossági ranghely pont	fontossági ranghely pont	fontossági ranghely pont	fontossági ranghely pont	fontossági ranghely pont	fontossági ranghely pont
biológiai alkat	3,9	7.	3,2	7.	4,6	7.	7.
vérmeréklet	13,9	3.	12,7	4=5	16,9	3.	3.
megismerő folyamatok	26,3	1.	22,9	1.	21,6	2.	2.
érzelmek	11,5	5.	12,7	4=5	12,3	4.	4.
cselekvés	11,7	4.	16,4	3.	9,2	6.	6.
világnézet	2,7	8.	1,4	8.	0	8.	8.
erkölcsiség	20,2	2.	22,3	2	22,9	1.	1.
komplex irányulás	10,3	6.	8,7	6.	12,2	5.	5.

a/ Észre kell vennünk, hogy a szülők növekvő iskolázottsági szintjével együtt nő az erkölcsiségre jellemző tulajdonságok fontosnak minősítése, és csökken a megismerő folyamatokra jellemzők kiemelése. Feltételezhető, hogy az érintett hallgatók könnyebben azonosulva a felsőoktatási követelményekkel, értékelő figyelmüket morális kérdésekre irányítják.

Nem megnyugtató a magas iskolai végzettségű szülők gyermekeinél a cselekvésre jellemzők alacsony szintű minősítése, és a világnézetre vonatkozó tulajdonságkör előfordulása /0/. Ezt a jelenséget már az anya iskolai végzettségének megfelelő részminták értékorientációjánál is tapasztaltuk.

A szülők iskolázottsági szintjének értékorientációt befolyásoló tényezőként történő vizsgálatánál arra is választ kereshetünk, hogy a szülők közül, az apa vagy az anya iskolai végzettségének a hatása a jellemzőbb.

A cselekvésbeli jellemzők megítélésénél az anya iskolai végzettsége tűnik meghatározóbbnak, hiszen az apák iskolai végzettségénél tapasztalható tendenciát ellentétes irányúvá képes változtatni.

Az apák iskolai végzettségének meghatározó jellegét a megismerő folyamatokra és az erkölcsiségre jellemzők megítélésében tapasztaljuk; gyermekeik választásában az anya iskolai végzettségének emelkedésével tapasztalt tendencia ellenkező irányú mozgására is felfigyelhetünk.

- b/ Az egyres tulajdonságok választási gyakoriságával kapcsolatos eredményeink azt mutatják, hogy a szülők iskolázottsági szintjével együtt nő az alakítja, neveli ön magát /1,9 %-9,2 %/; akaraterős, küzdőképes /4,4 %-7,7 %/; tapintatos, türelmes /1,9 %-4,6 %/; kiemelkedő általános műveltségű /0,8 %-3,1 %/; élénk, vidám optimista /2,8 %-4,6 %/ tulajdonságok fontos jellemzőként kiemelt megjelenési gyakorisága; csökkenő tendenciát mutat az emberiségért becsülik /6,7 %-1,5 %/ és a marxista világnézeti /1,9 %-0 %/ tulajdonságok előfordulásának aránya.
- c/ A minta egészére vonatkoztatva, a szülők iskolázottsági szintjétől függetlenül közel azonosan magas megoszlást mutat a kiegyensúlyozott ember tulajdonság választása.
4. Az eltartó foglalkozásának jellege szerint kialakított részminták összehasonlításánál feltételeztük, hogy hallgatói értékorientációt befolyásoló tényező hatását elemezhetjük. /14.sz. táblázat/
- a/ A megoszlások sorrendiségében tapasztalt különbségekből láthatjuk, hogy az erkölcsiségre vonatkozó tulajdonságkör áll az első helyen a szellemi foglalkozású eltartók gyermekeinek választását kivéve. Ennél a részmintánál a megismerő folyamatokkal összefüggő személyiségjegyek köre veszi át a vezető helyet. A megismerő folyamatokra vonatkozó tulajdonságok megítélésében a közvetlen termelésirányítással foglalkozó eltartók gyermekeinek választása jelentősen eltér a többi részminta értékelésétől;

14. sz. táblázat

A kiemelten fontosnak tartott tulajdonságkörök szerkezete és az eltartó foglalkozásának jellege közötti összefüggés n = 795 /159 fő/

Tulajdonságkör	Tulajdonságkörök szerkezete, ha az eltartó foglalkozásának jellege fizikai /79 fő/ term.írányító /16 fő/ szellemi /57 fő/ egyéb /7 fő/ n = 395 n = 80 n = 285 n = 35					Fontosság rangh. fontosság rangh. fontosság rangh. fontosság rangh. fontosság rangh.				
	pont	pont	pont	pont	pont	pont	pont	pont	pont	pont
biológiai alkat	4,1	7.	6,3	7.	3,2	7.	2,9	7.		
vérmeréklet	13,7	3.	12,6	4.	13,0	4.	11,4	5.		
megismerő folyamatok	25,4	2.	17,6	3.	25,6	1.	22,9	2.		
érzelmek	10,2	5.	17,7	2.	12,7	5.	14,4	3.		
cselekvés	11,6	4.	10,3	5.	15,0	3.	11,5	4.		
világnézet	2,8	8.	1,3	8.	1,5	8.	0	8.		
erkölcsiség	26,3	1.	26,7	1.	24,5	2.	28,8	1.		
komplex irányulás	6,6	6.	8,0	6.	5,0	6.	8,6	6.		

ugyanitt tapasztalható az érzelmek sokkal fontosabbnak minősítése. A cselekvésre jellemző tulajdonságok fontosnak ítéelésében a szellemi dolgozók gyermekeinek választása mutatja a legmagasabb fontossági pontszámot, ugyanakkor a komplex irányulásra jellemzők megítélésében a többiektől jelentősen eltérő véleményt képviselnek.

Az egyéb foglalkozású eltartók gyermekeinél meg kell említenünk az erkölcsiség magas megoszlás-arányát és a biológiai alkatra, világnézetre vonatkozó tulajdonságok rendkívül alacsony fontossági mutatóit.

- b/ Az egyes tulajdonságok választási megoszlását vizsgálva az alkotó képzeletű /1,0 %-8,6 %/; a törekszik a szépre /0,3 %-2,9 %/ tulajdonságok fontosnak ítéelésében növekedést, a marxista világnézetű /2,0 %-0 %/ tulajdonság kiemelésének arányában pedig csökkenést tapasztaltunk a táblázatban vázolt eltartó foglalkozási jelleg sorrendje szerint.
- c/ Az egész hallgatói mintára vonatkoznak a következő tulajdonságok közel azonosan magas arányú választásai: kiegyensúlyozott ember; sokoldalú, intelligens.
5. A hallgatói minta értékorientációját befolyásoló tényezőnek feltételeztük a hallgató lakóhelyét. /15.sz. táblázat/.
- a/ A megismerő folyamatokra és az erkölcsiségre vonatkozó tulajdonságokat azonos sorrendiségben ítélték fontosnak hallgatóink.

15. sz. táblázat

A kiemelten fontosnak tartott tulajdonságkörök szerkezete és a hallgató lakóhelye közötti összefüggés n = 795 / 159 fő/

Tulajdonságkör	Tulajdonságkörök szerkezete, ha a hallgató lakóhelye nem város /90 fő/ n = 450		Tulajdonságkörök szerkezete, ha a hallgató lakóhelye város /69 fő/ n = 345	
	fontossági pont	ranghely	fontossági pont	ranghely
biológiai alkat	4,1	7.	3,8	7.
vérmeréklet	12,8	3.	13,5	4.
megismerő folyamatok	24,4	1.	24,2	1.
érzelmek	11,4	4=5	12,4	5.
cselekvés	10,0	6.	15,0	3.
világnézet	2,7	8.	1,5	8.
erkölcsiség	22,9	2.	21,1	2.
komplex irányulás	11,4	4=5	8,0	6.

A komplex irányulás jellemzőinek fontosnak ítéelésében a városban lakó hallgatók fontossági pónszáma /és ranghelye/ lényegesen alacsonyabb. A világnézetre jellemzők megítéléséről /bár azonos ranghely mellett/ ugyanezt mondhatjuk el. Ennél a részmintánál figyelhető meg, hogy a cselekvésre vonatkozó személyiségjegyek fontosnak minősülésben és rangsor-pozícióban is magasabb szintet foglalnak el.

- b/ Az egyes tulajdonságok választásmegoszlásának összehasonlításánál jelentősebb eltéréseket tapasztalunk: a városban lakó hallgatóknál fontosabbnak ítélt az akaraterős, küzdőképes /4,1 %- 7,6 %/; a határozott, gyors, magabiztos /1,4 % - 3,1 %/ és az önképi magát /2,3 % - 3,8 %/ tulajdonság.

A nem városban lakó hallgatóknál értékesebb, fontosabb tulajdonságnak minősül az emberségéért becsülik /4,0 %- 6,4 %/ jellemző, mint városban lakó társaik választásaiban.

- c/ Mindkét részmintánál a jövőjét reálisan tervező; sokoldalú, intelligens; mélyen érző ember; igen lelkiismeretesen dolgozik; alakítja, neveli önmagát tulajdonságok választásának egyezően magas arányát találtuk.

6. Hallgatói részmintákat alakítottunk ki a hallgatók munkában elért teljesítményszintjének, tanulmányi átlageredményeknek megfelelően.

16. sz. táblázat

A kiemelten fontosnak tartott tulajdonságkörök szerkezete és a hallgató tanulmányi teljesítménye közötti összefüggés n = 795 / 159 fő/

Tulajdonságkör	Tulajdonságkörök szerkezete, ha a hallgató tanulmányi teljesítménye						
	gyenge /49 fő/ n = 245	átlagos /54 fő/ n = 270	jó /56 fő/ n=280				
	Fontossági pont rangh. fontossági pont rang. fontossági pont rangh.						
biológiai alkat	2,4	4,8	7.	4,3	7.	4,3	7.
vérmezséklet	16,3	12,2	3.	5.	11,4	5.	5.
megismerő folyamatok	24,0	27,6	2.	1.	22,1	2.	2.
érzelmek	10,5	12,3	5.	4.	12,9	4.	4.
cselekvés	10,6	13,8	4.	3.	13,6	3.	3.
világnézet	04	3,0	8.	8.	2,5	8.	8.
erkölcsiség	25,6	18,0	1.	2.	23,5	1.	1.
komplex irányulás	9,8	8,6	6.	6.	10,1	6.	6.

a/ Rangsorbeli pozícióban és fontossági pontszámában leginkább figyelemre méltó az erkölcsiség kevésbé fontosnak ítéltése az átlagos teljesítményű hallgatóknál; figyelmük és értékelő viszonyulásuk a megismerő folyamatokhoz kapcsolódó tulajdonságkörre koncentrálódik és a struktúrában átveszi a vezető helyet.

Tendenciaként értékelhető a vérmérséklet jellemzőinek csökkenő, az érzelmekre vonatkozó tulajdonságok növekvő intenzitású választása a javuló tanulmányi eredménnyel párhuzamosan.

A cselekvésre jellemzők értékelésének rangsorbeli pozíciójában tapasztalható előbb a negyedik helyről a harmadik helyre kerülés /gyenge és átlagos tanulmányi teljesítményű részmintákat összehasonlítva/, és ezt a pozíciót a jó tanulók választásában is megtartja.

A komplex irányulásra, biológiai alkatra és világnézetre jellemzők a kialakult tulajdonságkör-szerkezetben az utolsó helyeket foglalják el.

b/ Az egyes tulajdonságok választásában azt tapasztaltuk, hogy a tanulmányi eredmény javulásával nő az igen lelkiismeretesen dolgozik /3,3 % - 5,7 %/ és az emberségéért becsülik /4,5 % - 5,4 %/ személyiségjegyek választásának gyakorisága. A segítőkézséget a gyengébb tanulók sokkal nagyobb gyakorisággal emelték ki legfontosabb tulajdonságként /0,7 % - 5,3 %/ mint a jó tanulók.

c/ A három kialakított hallgatói részminta mindegyikére jel-

lemző a jövőjét reálisan tervező; önképzzi magát; sokoldalú intelligens; élénk, vidám, optimista; akaraterős, küzdőképes; másokat becsülő; alakítja, neveli önmagát tulajdonságok közel azonos szintű, jelentős arányú választása.

7. Az értékorientáció időben változó hierarchizált értékstruktúrát jelent. Feltételezzük, hogy hallgatói mintánkat évfolyamokra bontva a képzési idő függvényében vizsgálhatjuk hallgatóink tulajdonságokra vonatkozó értékítéletének változását, alakulását. /17. sz. táblázat/.

a/ A fontossági pontszámokat évfolyamonként összehasonlítva tulajdonságkörönként eltéréseket tapasztalunk. Az első négy tulajdonságkör fontosnak minősítésében csökkenés, az utolsó négyenél növekedés látható.

Ha a fontossági pontszámok összehasonlításán túl a rangsorbeli eltéréseket vizsgáljuk, akkor láthatjuk, hogy a pontszámbeli változás struktúraösszetételben tapasztalt hatása már bonyolultabb. A megismerő folyamatok vezető helye és az erkölcsiségre jellemzők második rangsorbeli pozíciója mindkét évfolyamra jellemző.

A második évfolyam választásában a cselekvésre jellemzők megítélésében tapasztalható legnagyobb mértékű /ötödik helyről a 3. helyre/ előtérbe kerülés az első évfolyamhoz viszonyítva. A világnézetre vonatkozó tulajdonságok megítélésében is pozitív irányú rangsorbeli változás tapasztalható.

17. sz. táblázat

A kiemelten fontosnak tartott tulajdonságkörök szerkezete és a képzési idő közötti összefüggés $n = 795$ /159 fő/

Tulajdonságkör	Tulajdonságkörök szerkezete, ha a hallgató évfolyama első /79 fő/ $n = 395$				második /80 fő/ $n = 400$			
	Fontossági pont	ranghely	Fontossági pont	ranghely	Fontossági pont	ranghely	Fontossági pont	ranghely
biológiai alkat	4,9	7.	2,4	8.				
Vérmeréklet	14,0	3.	12,5	4.				
megismerő folyamatok	25,3	1.	24,2	1.				
érzelmek	12,4	4.	11,7	5.				
cselekvés	12,2	5.	13,4	3.				
világnézet	1,3	8.	2,8	7.				
erkölcsiség	22,2	2.	23,0	2.				
komplex irányulás	8,4	6.	10,6	6.				

A második évfolyam hallgatói a biológiai alkatra, vérmérsékletre és az érzelmekre jellemző tulajdonságokat kevésbé ítélik fontosnak, mint az első évfolyam hallgatói.

b/ Az egyes tulajdonságok választásában a második évfolyamnál 2,6 % csökkenést tapasztalunk a sokoldalú, intelligens tulajdonság fontosnak minősítésében, és 2,2 % emelkedést az igen lelkiismeretesen dolgozik személyiségjegy fontossági mutatójában.

c/ Mindkét évfolyam hallgatóinál közel azonos arányú kiemélést tapasztalunk a kiegyensúlyozott ember; jövőjét reálisan tervező; önképzi magát; mélyen érző ember; élénk, vidám, optimista; akaraterős, küzdőképes; másokat becsülő; segítőkész; tapintatos, türelmes; emberségeért becsülik tulajdonságoknál.

8. Az évfolyamok alapján kialakított részminták tulajdonságkörökre vonatkozó választásainak elemzésénél a képzési időre, mint befolyásoló tényezőre /élettapasztalat gyarapodása, értéktudat fejlődése stb./ koncentráltunk. Ugy gondoljuk, hogy az intézményhez kapcsolódó képzési idő-tényező alkalmat, lehetőséget teremt az oktatói testület értékközvetítő hatásának vizsgálatára, értékelismerésre és tudatosítására, konkrét helyzetekben bizonyos értékek működtetésére, "kezelésére" irányuló orientáló hatás eredményességének elemzésére.

Ezekre, az oktatókat feltehetően különösen érdeklő hatás eredményességére, hatékonyságára jellemző feltevésekre szeret-

nénk tényszerű, konkrét elemzést végezni, ha az évfolyamok választásának struktúrái között elhelyezzük az oktatói tulajdonságválasztás szerkezetének összetételét bemutató rangsorolt személyiségjegycsoportokat. /18.sz.táblázat/.

A világnézetre vonatkozó tulajdonságok fontosabbnak minősítésében feltehetően hat a hallgatókra az oktatók által képviselt értékstruktúra.

A komplex irányulásra jellemzők megítélésében rangsorbeli változás ugyan nem tapasztalható, de a fontossági pontszám emelkedő tendenciát mutat.

Nem értékelhetjük pozitív változásnak az érzelmekre jellemző személyiségjegyek kevésbé fontosnak tartását /rangsorbeli visszaesését/; ugyanezt mondhatjuk el a biológiai alkatra és a vérmérsékletre jellemzők megítélésénél. Tudjuk, hogy egy struktúraösszetételben /esetünkben a nyolc tulajdonságkör fontossági sorrendjében/ szükségszerűen vannak olyan struktúraelemek, amelyek az utolsó helyeken szerepelnek. Láthatjuk annak az oktatói orientáló szándéknak a hallgatói választásban, konkrét eredményekben tükröződő hatását, amely a pedagógusok értékelismerésben, tudatosításban és értékorientációban mutatkozó kulcsszerepét húzza alá. Ezzel a megállapításunkkal a pedagógusok /különösen a pedagógusképző intézményekben oktatók/ felelőségét szeretnénk hangsúlyozni és tudatosítani. A mindennapi oktató-nevelő munkában minden pedagógus önmagát adja,

A kiemelten fontosnak tartott tulajdonságkörök szerkezetének összehasonlítása
az I. és II. évfolyam és az oktatói mintában

Tulajdonságkör	Tulajdonságkörök szerkezetének alakulása							
	I. évfolyamnál /79 fő/ n = 395	Oktatóknál /63 fő/ n = 315	II. évfolyamnál /80 fő/ n = 400	fontossági pont	ranghely	fontossági pont	ranghely	fontossági pont
biológiai alkat	4,9	7.	3,5	8.	2,4	8.		
vérmezséklet	14,0	3.	10,8	3=4	12,5	4.		
megismerő folyamatok	25,3	1.	25,1	1.	24,2	1.		
érzelmek	12,4	4.	10,1	6.	11,7	5.		
cselekvés	12,2	5.	10,8	3=4	13,4	3.		
világnézet	1,3	8.	7,0	7.	2,8	7.		
erkölcsiség	22,2	2.	22,2	2.	23,0	2.		
komplex irányulás	8,4	6.	10,5	5.	10,6	6.		

növendékeire hatást gyakorol, ennek vállalása, felelőssége elől nem térhet ki.

Egyetértünk Pataki Ferenc gondolataival, hogy "... a pedagógus legfontosabb munkaeszköze tulajdon személyisége, értenie kell ahhoz, hogy maradéktalanul birtokába vegye, "jó karban tartsa", - s tapasztalatai nyomán szakadatlanul munkálkodjék pedagógiai hatásrendszerének csiszolásán."

X. Az oktatók által kiemelten fontosnak megjelölt tulajdonságok /csoportok/ elemzése rangsorolási tendencia megállapítására vonatkozóan és az oktatók szociális jellemzőinek megfelelően

Az oktatók értékorientáló hatásának jelentőségét és felelősségét kiemelve szeretnénk elkerülni azt a feltételezést, hogy a hallgatói választások alakulásában és a hallgatói értékeitételekben az oktatói orientáló szándék egyszerűen leírható és megállapítható közvetlen eredményei tükröződnek. Láthattuk a hallgatói mintánál, hogy az egyes szociális jellemzők alapján részmintákat alkotó csoportok tulajdonságválasztási struktúrája milyen sokszínű rangsorbeli formációkat mutat.

A hallgatói választás sokszínűsége mellett most az oktatói testület értékeitételekben megmutatkozó heterogenitását, sokoldalúságát kívánjuk bemutatni. Véleményünk szerint az orientáló hatás egységességét abban a törekvésben fedezhetjük fel,

hogy minden oktató egyformán értékes embereket, pedagógusokat akar nevelni: de ezt a törekvést az egyes oktatók különböző személyiségükkel; sokoldalú megközelítéssel kívánják megvalósítani. Tehát egységességet az eredményben, különbözőséget az eredmény eléréséhez vezető megfelelő út, módszerek megválasztásában kell látnunk.

Az oktatói minta egészére vonatkoztatva a kiemelten fontosnak tartott személyiségjegyek: kiegyensúlyozott ember /10,8/, aki sokoldalú, intelligens, igen lelkiismeretesen dolgozik, marxista világnézetű; alakítja, neveli önmagát; mélyen érző ember; akaraterős, küzdőképes; átlagos testű, egészséges; élénk, vidám, optimista; alkotó képzeletű /2,9/.

Ha az oktatói és a hallgatói választást összehasonlítjuk, akkor az oktatói választásban a marxista világnézetű; élénk, vidám, optimista és alkotó képzeletű tulajdonság; a hallgatói választásban az emberségéért becsülik; tapintatos, türelmes és a jövőjét reálisan tervező tulajdonságok előfordulása mutatja az eltérést. A többi személyiségjegy kiemelése mindkét mintára jellemző.

Az oktatói minta különböző szociális jellemzők szerinti bontásával választ kerestünk az oktatók tulajdonságválasztásban megmutatkozó értékitéletét feltehetően befolyásoló tényezők hatására és ezen hatások minőségére.

1. Az oktatók tulajdonságválasztását feltehetően befolyásolja az oktató neme.

19. sz. táblázat

A kiemelten fontosnak ítélt tulajdonságkörök szerkezete és az oktató neve közötti összefüggés n = 315 / 63 fő/

Tulajdonságkör	Tulajdonságkörök szerkezete, ha az oktató neve férfi /19 fő/ nő /44 fő/ n = 220					
	fontossági pont	ranghely	fontossági pont	ranghely	fontossági pont	ranghely
BIOLÓGIAI ALKAT	4,3	7=8	2,7		8.	
vérmeréklet	4,3	7=8	13,2		3.	
megismerő folyamatok	25,7	2.	24,3		1.	
érzelmek	8,5	6.	11,0		4=5.	
cselekvés	10,6	4.	11,0		4=5	
világnézet	9,5	5.	5,5		7.	
erkölcsiség	26,7	1.	23,7		2.	
komplex irányulás	12,0	3.	9,2		6.	

a/ Ha a választások rangsorbeli sorrendiségét összehasonlítjuk, azt tapasztaljuk, hogy a nő oktatók lényegesen fontosabbnak minősítik a vérmérsékletre és az érzelmekre vonatkozó tulajdonságköröket; a férfi oktatók a komplex irányulásra, világnézetre és erkölcsiségre jellemzőket tartják, jelentősebb fontossági pontszámkülönbséggel is rangsorbeli pozícióban is megmutatkozó változással, fontosabbnak.

A cselekvésre jellemzőket a férfi oktatók /bár kisebb fontossági mutatóval/, a megismerő folyamatokra vonatkozó tulajdonságokat pedig a nő oktatók ítélik jelentősebbnek /bár a fontossági mutató itt kisebb/.

A biológiai alkatra jellemzők rangsorbeli utolsó helyét a férfi oktatóknál lényegesen magasabb fontossági pontszám eredményezi.

b/ Ha az egyes tulajdonságok előfordulásának arányát összehasonlítjuk, jelentős eltéréseket is tapasztalunk a két részminta választásában.

A nők magasabb arányban emelik ki a kiegyensúlyozott ember /13,2 % - 5,3 %/ és az igen lelkiismeretesen dolgozik /9,5 %-4,2 %/ tulajdonságokat.

A férfiak választásában a marxista világnézetű /10,5 % - 5,5 %/ és az akaraterős, küzdőképes /6,3 % - 2,7 %/ jellemzők előfordulási aránya lényegesen magasabb.

c/ Az említett különbségek mellett úgy gondoljuk, fontos kiemelni azokat a tulajdonságokat is, amelyek választá-

sában az oktató neme, mint befolyásoló tényező hatását nem tapasztaltuk. Minden oktató megközelítőleg azonos szinten tartja fontosnak: a sokoldalú, intelligens; mélyen érző ember; alakítja, neveli önmagát és az emberségeért becsülik tulajdonságokat.

2. Feltételeztük, hogy az oktatói kar tulajdonságválasztását befolyásoló tényező lehet az, hogy milyen jellegű tantárgyat oktat. /20. sz. táblázat/.

a/ Az oktatói részminták választásmegoszlását összehasonlítva a következő - véleményünk szerint lényeges - eltéréseket kívánjuk kiemelni:

- az általános műveltségbeli ismereteket közvetítő oktatóknál a biológiai alkatot jellemző tulajdonságok kisebb fontossági pontszámmal jelennek meg /1,3/, mint más részmintánál;
- ugyanezen csoportnál a vérmezsékleti jellemzők fontosnak minősítésében is hasonló alacsony fontossági mutatót /8,0/ figyelhetünk meg;
- a világnézetre és az érzelmekre jellemzőket ezen rész-minta oktatói fontosabbnak minősítik az ismeretközvetítés más jellegű területén dolgozó kollégáiknál;
- a szakmai gyakorlati ismeretek elsajátításában tevékenykedő oktatóknál a vérmezséklet, az érzelmek és a cselekvés jellemzői kiemelkedő fontossági pontszámmal és ranghellyel kerülnek előtérbe. A komplex irányulásra

20. sz. táblázat

A kiemelten fontosnak tartott tulajdonságkörök szerkezete és az oktató által közvetített ismeretek jellege közötti összefüggés n = 315 /63 fő/

Tulajdonságkör	Tulajdonságkörök szerkezete, ha az oktató által közvetített ismeretek jellege									
	szakm.gyak. n=85 /17 fő/ font.pont rangh.	szakm.elm. n=85 /17 fő/ font.pont rangh.	képessegefjlesztő n=70 /14 fő/ font.pont rangh.	ált.műv.ism. n=75 /15 fő/ font.pont rangh.						
biológiai alkat	2,4	8.	4,7	8.	5,7	7.	1,3	8.		
vérmeérséklet	15,3	3.	9,4	5.	10,0	4.	8,0	7.		
megism.folyamatok	27,3	1.	29,6	1.	18,6	2.	18,5	2.		
érzelmek	13,0	5.	7,1	7.	8,5	5.	12,0	4.		
cselekvés	14,2	4.	11,9	3=4	7,2	6.	9,2	6.		
világnézet	5,9	6=7	8,2	6.	4,3	8.	9,3	5.		
erkölcsiség	16,5	2.	17,9	2.	34,3	1.	28,6	1.		
komplex irányulás	5,9	6=7	11,9	3=4	11,5	3.	13,3	3.		

vonatkozó tulajdonságok kiemelésében alacsonyabb megoszlásértékeket láthatunk;

- a szakmai elméleti ismereteket közvetítő oktatóknál a megismerő folyamatokra jellemző tulajdonságok kiemelkedő fontossági pontszámát és ranghelyét találjuk;
- a képességfejlesztő tárgyak oktatásában dolgozó tanároknál az erkölcsiségre jellemző tulajdonságok választási előfordulása kiemelkedő.

A kapott választási struktúrák rendkívül differenciált és összetett képet mutatnak. Viszonylag egységes értékelő viszonyulást az első két ranghelyen levő tulajdonságkör fontosnak minősítésében és a biológiai alkatra jellemzők kisebb fontossági pontszámaiban fedezhetünk fel.

A sokoldalúságot értéként elismerve, mégis nagyobb hasonlóságot vártunk a szakmai elméleti és gyakorlati ismereteket közvetítő oktatóknál az érzelmek jellemzőinek megítélésében, de ugyanez elmondható a komplex irányulásra vonatkozó tulajdonságok minősítéséről is.

- b/ A felsorolt választási különbségek mellett fontosnak tartjuk azon tulajdonságok tömbjének rögzítését, amelyre az egész oktatói minta közel azonosan jelentős választási aránya jellemző: kiegyensúlyozott ember; sokoldalú, intelligens; mélyen érző ember; marxista világnézetű; igen lelkiismeretesen dolgozik; alakítja, neveli önmagát.

3. Választ keresünk arra a kérdésre is, hogy az életkor, az életkorban is kifejeződő élettapasztalat befolyásolja-e és hogyan az oktatók választását./21.sz.táblázat/

a/ Az életkor emelkedésével párhuzamosan enyhén csökkenő fontossági pontszámmal, de első vezető ranghelyét megőrizve, a megismerő folyamatokra jellemző tulajdonságkör szerepel, ugyanezt tapasztaljuk az erkölcsiségre jellemzők fontosnak minősítésében is a második helyen.

Az életkor növekedésével úgy tűnik, egyre fontosabbnak minősülnek a világnézetre vonatkozó tulajdonságok és az érzelmi szférát jellemző személyiségjegyek. Nem értékelhetjük pozitív eredményként a cselekvésre jellemző értékjellegű tulajdonságok észlelt mértékű fontosságbeli visszaesését /3. ranghelyről a 7. ranghelyre/.

A középkorú oktatók választásának jellegzetessége: visszalépés a komplex irányulás jellemzőinek fontosnak minősítésében, és más tulajdonságköröket ranghelyben is megelőzve előtérbe /3. helyre/ kerül a vérmérsékletre jellemző tulajdonságkör.

b/ Az egyes tulajdonságok választásában mutatkozó lényeges eltérések: az életkor növekedésével emelkedést tapasztaltunk a marxista világnézetű /4,0 %- 10,0%/; akarat-erős, küzdőképes /1,0 %- 6,0 %/; kiemelkedő szakműveltségű /1,0 %- 4,0 %/ és a sokoldalú, intelligens /8,0 %- 10 %/ tulajdonságok előfordulási gyakoriságában. Csökkenést tapasztaltunk az alakítja, neveli önmagát /7,0 %- 2,0 %/; önképzzi magát /4,0 %- 0 %/; alkotó képzeletű

21. sz. táblázat

A kiemelten fontosnak ítélt tulajdonságkörök szerkezete és az oktatók életkora

közötti összefüggés n = 315 / 63 fő/

Tulajdonságkör	Tulajdonságkörök szerkezete, ha az oktató életkora /év/					
	25-39 /20 fő/ n = 100	40-49 /23 fő/ n = 115	50-60 /20 fő/ n = 100			
	font.pont	ranghely	font.pont	ranghely	font.pont	ranghely
biológiai alkat	2,0	8.	4,3	8.	4,0	8.
vérmeiséklet	9,0	5.	13,9	3.	9,0	6.
megismerő folyamatok	26,0	1.	25,4	1.	24,0	1.
érzelmek	8,0	6.	12,2	4.	12,0	3=4
cselekvés	14,0	3.	7,0	6=7	6,6	7.
világnézet	4,0	7.	7,0	6=7	11,0	5.
erkölcsiség	24,0	2.	22,8	2.	22,0	2.
komplex irányulás	13,0	4.	7,8	5.	12,0	3=4

/4,0 %- 1,0 %/ és a cselekvéseit ellenőrző, értékelő /4,0 %- 1,0 %/ tulajdonságok fontossági mutatóinak változásában.

c/ Életkortól függetlenül, egységes intenzitású fontosnak minősítést tapasztaltunk az igen lelkiismeretesen dolgozik tulajdonságnál.

4. Az oktatók intézetben eltöltött munkaidejét értékteltük, tulajdonságválasztásuk befolyásoló tényezőjének véljük. /22. sz. táblázat/.

a/ Ha 1-9 éve és a 10-19 éve intézetben dolgozó oktatók tulajdonságválasztási szerkezetét a ranghelyekre koncentrálván összehasonlítjuk, lényeges eltérést az érzelmi jellemzők előtérbe kerülésében és a komplex irányulásra vonatkozó tulajdonságok kevésbé fontosnak ítéelésében tapasztalunk a régebben intézetben dolgozóknál.

Az azonos ranghelyeken szereplő tulajdonságkörök fontossági pontszámai már változatosabb képet mutatnak.

A 10-19 éve az intézetben dolgozók választásában a biológiai alkat, vérmérséklet, cselekvés jellemzői nagyobb fontossági mutatóval; a megismerő folyamatok, világnézet és erkölcsiség jellemzői pedig kisebb fontossági pontszámmal foglalják el ugyanazt a pozíciót, mint az 1-9 éve az intézetben dolgozó tanárok esetében.

A 20-27 éve alapító tagként az intézményben dolgozó oktatók tulajdonságválasztásában a vezető helyet /kiemelkedő fontossági mutatóval/ a megismerő folyamatok jel-

22. sz. táblázat

A kiemelten fontosnak ítélt tulajdonságkörök szerkezete és az oktatók intézetben eltöltött munkaideje közötti összefüggés $n = 315$ /63 fő/

Tulajdonságkörök szerkezete, ha az oktató intézetben eltöltött munkaideje /év/									
Tulajdonságkör	1 - 9 /22 fő/ $n = 110$		10 - 19 /21 fő/ $n = 105$		20 - 27 /20 fő/ $n = 100$				
	font.pont	ranghely	font.pont	ranghely	font.pont	ranghely	font.pont	ranghely	ranghely
biológiai alkat	2,7	8.	4,8	8.	3,0	8.			
vérmeréséklet	7,3	5.	11,4	5.	14,0	3.			
megismerő folyamatok	24,5	2.	22,1	2.	29,0	1.			
érzelmek	7,2	6.	14,4	3.	9,0	5=6=7			
cselekvés	10,8	4.	12,5	4.	9,0	5=6=7			
világnézet	5,5	7.	4,8	7.	11,0	4.			
erkölcsiség	27,5	1.	22,2	1.	17,0	2.			
komplex irányulás	14,5	3.	8,7	6.	9,0	5=6=7			

lemzői foglalják el, az erkölcsiség fontosnak minősítése csak a tulajdonságkör után következik.

A vérmérséklet jellemzői kerülnek a harmadik helyre, majd a világnézetre vonatkozó tulajdonságok még eddig egyetlen részmintánál sem tapasztalt struktúrabeli helyet és fontosságot kapnak. Az érzelmek, cselekvés és a komplex irányulás jellemzői ugyanolyan szinten minősülnek fontos tulajdonságkörnek.

b/ Ha az egyes tulajdonságok választása és az intézetben eltöltött munkaidő között keresünk összefüggéseket, akkor a következő jelentősebb eltéréseket tapasztalhatjuk: az intézetben eltöltött munkaidő növekedésével együtt emelkedést láthatunk a sokoldalú, intelligens /7,3 %- 13,0 %/ és az akaraterős, küzdőképes /1,8 %-5,0 %/ tulajdonságok választási gyakoriságában; csökkenést az alakítja, neveli önmagát /7,3 %- 2,0 %/ és az alkotó képzeletű /5,5 %- 1,0 %/ tulajdonságoknál.

c/ Az intézetben eltöltött munkaidőtől függetlenül, közel azonos szintű, magas gyakoriságú választás jellemzi a kiegyensúlyozott ember és az igen lelkiismeretesen dolgozik értékjellegű tulajdonságokat.

XI. A hallgatói és az oktatói tulajdonságválasztás indoklás-tartalmának elemzése

a/ A hallgatói minta indoklástartalmának jellemzői

A kiemelten fontosnak tartott tulajdonságok választását a hallgatók indokolták. Az indoklás, az irányulás lénye-

gét szem előtt tartva, tartalmi elemekre bontható. Így az indokláselemek tartalmi jellemzőik alapján csoportosíthatók: lehetnek formálisak vagy egyéni érdekeket előtérbe állítók; a magánélet teljességének igényére koncentráltak; tükrözhetnek önmegvalósítási törekvéseket; személyiségideál körvonalazására vonatkozóak; az indokláselemben kifejeződhetett a társadalmi hasznosság igénye; lehetett munka- és pályacentrikus.

A hallgatói minta egészére vonatkoztatva az általuk kiemelten fontosnak ítélt személyiségjegyek: kiegyensúlyozott ember, aki sokoldalú, intelligens; akaraterős és küzdőképes; emberségéért becsülik, a jövőjét reálisan tervezi; igen lelkiismeretesen dolgozik, mélyen érző ember; átlagos testű, egészséges; tapintatos és türelmes; alakítja és neveli önmagát.

A választások indokláselemeinek rendszere, a megfogalmazásban található sorrendet is figyelembe véve, a fentebb leírt tulajdonságszerkezetnek a következő indoklásháttérrel adják:

1. helyen kiemelt indokláselem:

/115 fő/	személyiségideál	41,7
	magánélet	18,3
	társadalmi hasznosság	17,4

2. helyen kiemelt indokláselem:

/47 fő/	társadalmi hasznosság	34,0
	magánélet	21,3
	személyiségideál	19,1

3. helyen kiemelt indokláselem:

/16 fő/	magánélet	31,3
	társadalmi hasznosság	25,0
	munka- és pályacentr.	18,8

4. helyen kiemelt indokláselem:

/2 fő/	társ.hasznosság	50,0
	munka- és pályacentr.	50,0

Választását 44 hallgató nem indokolta. Láthatjuk, hogy a választási indoklásban kifejeződő igény, törekvés egy-két-három tartalmi elemből áll, négy összetevőből álló rendszer megfogalmazása csak két hallgató indoklásában szerepel.

Ha az indoklás tartalmi elemeit /rangsorolási tendenciákra vonatkozó matematikai-statisztikai eljárás segítségével/ együtt vizsgáljuk, akkor a megfogalmazott tulajdonságválasztás-indoklás sorrendiségében a következő elemeket tartalmazza:

személyiségideál körvonalazása /32,8/, társadalmi hasznosság igénye /22,8/; magánéletcentrikus /20,0/; önmegvalósítási törekvés /10,6/; munka- és pályacentrikus /10,0/; egyéni érdeket előtérbe helyezése ill. formális indokláselem /3,9/.

Vizsgáltuk az indoklásrendszer szerkezetbeli változásait a hallgatók szociális jellemzőinek megfelelően kialakított részminták összehasonlításával. A vizsgált minta elemszáma ennél az elemzésnél az indokláselemek száma.

Az indoklás tartalmi szerkezetének vizsgálata előtt minden esetben ismertetnünk kell az adott részminták választására jellemző kiemelten fontosnak ítélt tulajdonságcsoporthoz is, hiszen az indoklás ezen személyiségjegyek választásának indokláselemeit tartalmazza.

1. Az apa iskolai végzettségének alapján hallgatói részmintákat kialakítva, és az egyes tulajdonságok választásában kiemelve a fontosnak tartott jellemzőket, az egyes részmintáknál a következő tulajdonságok preferálását figyelhettük meg:

Alapfokú iskolai végzettséggel rendelkező apák gyermekei-

/51 fő/ nél: kiegyensúlyozott ember; sokoldalú, intelligens; emberségeért becsülik; akaraterős, küzdőképes; mélyen érző ember.

Középfokú iskolai végzettségű apák gyermekeinél:

/48 fő/ kiegyensúlyozott ember, sokoldalú, intelligens; emberségeért becsülik; akaraterős, küzdőképes; jövőjét reálisan tervező.

Felsőfokú iskolai végzettségű apák gyermekeinél:

/35 fő/ kiegyensúlyozott ember; sokoldalú, intelligens; akaraterős, küzdőképes; jövőjét reálisan tervező; igen lelkiismeretesen dolgozik; alakítja, neveli önmagát. /23.sz. táblázat/

A fontossági pontszámok változásaira figyelve megállapíthatjuk, hogy a magánéletcentrikus indoklástartalmak aránya nő az apa iskolai végzettségi szintjének emelkedésével párhuzamosan, ez a változás jelentős előtérbe kerülést

Indokláselemek szerkezete és az apa iskolai végzettsége közötti összefüggés

n = 154

Indokláselem tartalmi jellemzője	Indokláselemek szerkezete, ha az apa iskolai végzettsége					
	alapfokú n = 47		középfokú n = 55		felsőfokú n = 52	
	font.pont	ranghely	font.pont	ranghely	font.pont	ranghely
formális v. egyéni érdekek	4,3	6.	1,8	6.	7,7	6.
magánélet	12,8	3.	20,0	2=3	25,0	1=2
önmegvalósítás	8,5	4.	9,1	5.	15,4	4.
személyiségideál	44,7	1.	36,4	1.	17,3	3.
társadalmi hasznosság	23,4	2.	20,0	2=3	25,0	1=2
munka- és pályacentr.	6,4	5.	12,7	4.	9,6	5.

idéz elő a rangsorpozícióban is.

Itt szeretnénk megemlíteni a társadalmi hasznosság igényének /bár fontossági pontszámváltozása és ranghelye sem olyan egyértelmű/ erősödő kifejezési törekvését.

A társadalmi hasznosság igényét kifejező indokláselem legmagasabb fontossági mutatóval és ranghellyel a felsőfokú végzettségű apák gyermekeinél fordul elő. Figyeljünk fel ennél a részmintánál az igen lelkiismeretesen dolgozik tulajdonság megjelenésére a legfontosabbnak választott személyiségjegyek csoportjában.

Az önmegvalósítási törekvés növekvő fontossági pontszámait az apa emelkedő iskolai végzettségével párhuzamosan észlelhetjük. Ezzel a változással párhuzamba állítható tulajdonságválasztási megfelelőt is megtalálhatjuk a jövőjét reálisan tervező és az alakítja, neveli önmagát személyiségjegyek előfordulásában ill. hangsúlyozottabb kiemelésében.

A személyiségideál körvonalazásának intenzitásában erősen csökkenő tendenciát vehetünk észre, ha az apák növekvő szintű iskolai végzettségével összehasonlítjuk.

A munka- és pályacentrikus indokláselem gyakoribb előfordulása a középfokú iskolai végzettségű apák gyermekeire jellemző.

Fel kell figyelniünk a felsőfokú végzettségű apák gyermekeinél a nem kívánatos mértékű /7,7/ formális indoklásokra ill. egyéni érdekeket kifejező indokláselemek elő-

fordulására. Itt kell megemlítenünk, talán ezzel összefüggésben áll az, hogy a kiemelt fontosságú személyiségjegyek között ennél a részmintánál nem találjuk az emberségéért becsülik tulajdonságot.

2. Az anya iskolai végzettségének megfelelően kialakított hallgatói részminták indoklásszerkezetét is elemeztük. Az alapfokú végzettséggel nem rendelkező anyák esetében az elemszám /indokláselemek száma/ olyan mértékben lecsökkent, hogy elemzésre, összehasonlításra adataink alkalmatlanná váltak.

Az egyes részmintákra jellemző kiemelten fontosnak tartott tulajdonságcsoporthoz:

Alapfokú végzettséggel rendelkező anyák gyermekeinél:

/79 fő/ kiegyensúlyozott ember; sokoldalú, intelligens; emberségéért becsülik; igen lelkiismeretesen dolgozik; akaraterős, küzdőképes.

Középfokú végzettséggel rendelkező anyák gyermekeinél:

/49 fő/ kiegyensúlyozott ember; sokoldalú, intelligens; akaraterős, küzdőképes; mélyen érző ember; élénk, vidám, optimista; emberségéért becsülik.

Felsőfokú végzettséggel rendelkező anyák gyermekeinél:

/24 fő/ kiegyensúlyozott ember; sokoldalú, intelligens; akaraterős, küzdőképes; élénk, vidám, optimista; emberségéért becsülik.

24. sz. táblázat

Indokláselemek szerkezete és az anya iskolai végzettsége közötti összefüggés

n = 175

Indokláselem tartalmi jellemzője	Indokláselemek szerkezete, ha az anya iskolai végzettsége alapfokú középfokú felsőfokú n=83 n=57 n=35					
	font.pont	ranghely	font.pont	ranghely	font.pont	ranghely
formális vagy egyéni érdekek	2,4	6.	5,3	5=6	5,7	6.
magánélet	21,7	3.	19,3	3.	20,0	2=3
önmegvalósítás	8,4	5.	14,0	4.	11,4	4=5
személyiségideál	30,1	1.	35,1	1.	31,4	1.
társadalmi hasznosság	24,1	2.	21,1	2.	20,0	2=3
munka- és pályacentrikus	13,3	4.	5,3	5=6	11,4	4=5

Az indokláselemek szerkezetének összképe alapján figyel-
münk rögtön a személyiségideál azonos, vezető ranghelyü
előfordulására irányul. Ez a közel egységes /mert pont-
számában azért változó/ hozzáállás tulajdonságválasztá-
si megfelelőjét megtalálhatjuk az első két helyen kiemelt
tulajdonság azonos szinten fontosnak minősítésében ill.
az akaraterős, küzdőképes jellemző előfordulásában. Ez a
kiegyensúlyozottsággal, sokoldalúsággal jellemezhető in-
telligens személyiség, mint ideál felé törekvés poziti-
van értékelhető.

A társadalmi hasznosság igényének csökkenő tendenciája
is jellemző az indoklásszerkezetre, mégpedig az anyák
növekvő iskolázottsági szintjével párhuzamosan mutak-
zó jelenségként. /az apák iskolázottsági szintjének függ-
vényében ennek ellenkezőjét tapasztaltuk!/

Figyeljünk fel arra, hogy az igen lelkiismeretesen dolgo-
zik tulajdonság kiemelése csak a társadalmi hasznosságot
legmagasabb fontossági szinten értékelő részmintánál, az
alapfokú végzettségű anyák gyermekeinél fordul elő. A
munka- és pályacentrikus indokláselem kiemelkedő fontos-
sági mutatója és ranghelye is erre a részmintára jellem-
ző.

Az egyéni érdekeket kifejező indokláselem /az apák isko-
lai végzettségénél észlelt eredményeinkkel megegyező/
fontossági mutatója a felsőfokú végzettségű anyák gyer-
mekeinek indoklásában a legmagasabb.

3. A szülők iskolázottsági szintjének függvényében is vizsgáltuk a tulajdonságválasztás indoklás-háttérét.

A részminták által kiemelten fontosnak ítélt személyiségjegyek:

Alacsony iskolázottsági szintű szülők gyermekeinél:

/72 fő/ kiegyensúlyozott ember; sokoldalú, intelligens; emberségeért becsülik; jövőjét reálisan tervezi; mélyen érző ember; akaraterős, küzdőképes.

Közepes iskolázottsági szintű szülők gyermekeinél:

/44 fő/ kiegyensúlyozott ember; sokoldalú, intelligens; akaraterős, küzdőképes; alakítja, neveli önmagát; mélyen érző ember.

Magas iskolázottsági szintű szülők gyermekeinél:

/13 fő/ kiegyensúlyozott ember; sokoldalú, intelligens; alakítja, neveli önmagát; igen lelkiismeretesen dolgozik; akaraterős, küzdőképes.

/25. sz. táblázat/

Az alacsony és közepes szintű iskolázottságú szülők gyermekeinek indoklásszerkezetében a fontossági mutatókat összehasonlítva az egyéni érdekeket kifejező, a magánéletcentrikus, az önmegvalósítási törekvést és a társadalmi hasznosság igényét megfogalmazó tartalmi elem előfordulásának növekedését tapasztaljuk a szülők iskolázottsági szintjének emelkedésével párhuzamosan.

Ha a részmintákra jellemző, fontosnak ítélt tulajdonság-csoport szerkezetében ezzel a változással összefüggésbe

Indokláselemek szerkezete és a szülők iskolázottsági szintje közötti összefüggés

n = 151

Indokláselem tartalmi jellemzője	Indokláselemek szerkezete, ha a szülők iskolázottsági szintje					
	alacsony n = 71	közepes n = 57	magas n = 23	font.pont ranghely	font.pont rangh.	
formális v. egyéni érdekek	2,8	5,3	6.	8,7	6.	
magánélet	15,5	24,6	1=2	21,7	1=2=3	
önmegvalósítás	8,5	14,0	4.	13,0	4=5	
személyiségideál	42,3	22,8	3.	21,7	1=2=3	
társadalmi hasznosság	21,1	24,6	1=2	21,7	1=2=3	
munka és pályacentr.	9,9	8,8	5.	13,0	4=5	

hozható jelenséget keresünk, feltehetően erre utal az alakítja, melyi önmagát tulajdonság megjelenése a közepes iskolázottságú szülők gyermekeinek választásában.

Az alacsony iskolázottságú szülők gyermekeinek tulajdonságválasztása azt mutatja, hogy figyelmük, értékelő viszonyulásuk jövőjük reális tervezésére és morális kérdésekre /emberségéért becsülik/ irányul.

Indoklásszerkezetükben vezető helyen a személyiségideál körvonalazásának igénye áll, magas fontossági pontszámmal. /a fontossági pontszám a szülők iskolázottsági szintjének emelkedésével csökken/.

A magasnak minősített iskolázottságú szülők gyermekeinél a magánélet teljességére törekvés, a személyiségideál megfogalmazása és a társadalmi hasznosság igénye ugyanolyan gyakorisággal előforduló indokláselem. Önmegvalósítási igényük és munka- ill. pályacentrikus viszonyulásuk szintén azonos gyakorisággal fogalmazódik meg. Az egyéni érdekeket hangsúlyozó indokláselem magas előfordulása nem megnyugtató mértékű. Talán nem véletlen, hogy tulajdonságcsoportjukban nem fordul elő a mélyen érző ember értékes tulajdonsága.

4. Az eltartó foglalkozásának jellege alapján is elemeztük a hallgatók tulajdonságválasztásának indoklását. Az eltartó foglalkozásának jellege szerint kialakított hallgatói részminták által kiemelten fontosnak ítélt személyiségjegyek:

Az eltartó fizikai dolgozó: kiegyensúlyozott ember;
/79 fő/ sokoldalú, intelligens; akaraterős, küzdő-
képes; jövőjét reálisan tervező; igen lelki-
ismeretesen dolgozik; emberségéért becsülik.

Az eltartó közvetlen termelésirányító: kiegyensúlyozott
/16 fő/ ember; sokoldalú, intelligens; emberségéért
becsülik; átlagos testü, egészséges; élénk,
vidám, optimista.

Az eltartó szellemi foglalkozású: kiegyensúlyozott em-
/57 fő/ ber; sokoldalú, intelligens; akaraterős, küz-
dőképes; mélyen érző ember; jövőjét reálisan
tervező.

Az egyéb foglalkozású eltartók részmintánál az indoklás-
elemek száma /n=9/ olyan mértékben lecsökkent, hogy öss-
zehasonlításra alkalmatlannak találtuk. /26.sz.táblázat/.

A hallgatói minta egészére megállapíthatjuk, a személyi-
ségideál körvonalazásának magas igényét és vezető rang-
helyét, legnagyobb fontossági mutatóval a fizikai dolgo-
zók gyermekeinél. Ez az ideál a fizikai dolgozók gyerme-
keinél az igen lelkiismeretesen dolgozik tulajdonsággal
is rendelkezik.

Magas fontossági mutatóval /és ranghellyel/ fordul elő a
társadalmi hasznosság igényét kifejező tartalmi elem is.
Leginkább előtérbe kerülő igényként jelentkezik ez a fi-
zikai dolgozók gyermekeinél, és kissé visszaeső mértékű
előfordulást tapasztalunk a szellemi foglalkozású szülők
gyermekei esetében.

26. sz. táblázat

Indokláselemek szerkezete és az eltartó foglalkozásának jellege közötti összefüggés

n = 171.

Indokláselem tartalmi jellemzője	Indokláselemek szerkezete, ha a hallgató eltartója foglalko- zásának jellege					
	fizikai n=83	term. irányító n=19	szellemi n=69	font.pont	ranghely	font.pont
	ranghely	font.pont	ranghely	font.pont	ranghely	
formális v. egyéni érdekek	2,4	6.	5,3	5=6	5,8	5=6
magánélet	15,7	3.	21,1	2=3	24,6	2.
önmegvalósítás	9,6	5.	10,5	4.	13,0	4.
személyiségideál	34,9	1.	36,8	1.	29,0	1.
társadalmi hasznosság	24,1	2.	21,1	2=3	21,7	3.
munka- és pályacentr.	13,3	4.	5,3	5=6	5,8	5=6

A munka- és pályacentrikus indokláselem magas fontossági pontszáma és ranghelye is inkább a fizikai dolgozók gyermekeire jellemző.

Az egyéni érdekeket kifejező, magánéletcentrikus, valamint önmegvalósítási igényt kifejező indokláselemek leggyakoribb előfordulása a szellemi dolgozók gyermekeinél fedezhető fel.

5. Vizsgáltuk az indoklásstruktúra összetételét a hallgató lakóhelyétől függően is.

Nem városban lakó hallgatók által kiemelten fontosnak tartott tulajdonságok:

/90 fő/

kiegyensúlyozott ember; sokoldalú, intelligens; emberségéért becsülik; jövőjét reálisan tervező; igen lelkiismeretesen dolgozik.

Városban lakó hallgatók választása:

/69 fő/

kiegyensúlyozott ember; sokoldalú, intelligens; akaraterős, küzdőképes; másokat becsülő; mélyen érző ember. /27.sz.táblázat/

A fontossági pontszámeltéréseket vizsgálva megállapíthatjuk, hogy változatlan ranghelypozíció mellett az egyéni érdekeket kifejező és a személyiségideál körvonalázási igényét tükröző indokláselem a városban lakó hallgatóknál gyakoribb előfordulást mutat.

Az önmegvalósítási igény ugyancsak a városban lakó hallgatókra jellemzőbb indokláselem. Ennek az igénynek realizálási törekvését erősíti meg feltehetően az akaraterős,

27. sz. táblázat

Indokláselemek szerkezete és a hallgató lakóhelye közötti összefüggés n = 180

Indokláselem tartalmi jellemzője	Indokláselemek szerkezete, ha a hallgató lakóhelye			
	nem város n = 80		város n = 100	
	fontossági pont	ranghely	fontossági pont	ranghely
formális v. egyéni érdekek	2,5	6.	5,0	6.
magánélet	20,0	3.	20,0	2=3
önmegvalósítás	10,0	4=5	11,0	4.
személyiségideál	31,3	1.	34,0	1.
társadalmi hasznosság	26,3	2.	20,0	2=3
munka- és pályacentr.	10,0	4=5	10,0	5.

küzdőképes személyiségjegy kiemelése.

A társadalmi hasznosságra törekvést kifejező tartalmi elem fontossági mutatója /és ranghelye/ a nem városban lakó hallgatóknál magasabb értékű; e törekvésüket fejezi ki feltehetően az igen lelkiismeretesen dolgozik, emberségéért becsülik és a jövőjét reálisan tervező tulajdonságok kiemelten fontosnak ítéelésében.

6. A hallgató tanulmányi munkájának teljesítményszintje alapján, a különböző hallgatói részminták választására jellemző személyiségjegyek:

Gyenge tanulmányi teljesítményű hallgatóknál:

/49 fő/ kiegyensúlyozott ember; sokoldalú, intelligens; akaraterős, küzdőképes, segítőkész, jövőjét reálisan tervező.

Átlagos tanulmányi eredményű hallgatóknál:

/54 fő/ kiegyensúlyozott ember; sokoldalú, intelligens; mélyen érző ember; akaraterős, küzdőképes; jövőjét reálisan tervező.

Jó tanulmányi teljesítményszintű hallgatóknál:

/56 fő/ kiegyensúlyozott ember; sokoldalú, intelligens; akaraterős; küzdőképes; igen lelkiismeretesen dolgozik; emberségéért becsülik.

/28. sz. táblázat/.

A tanulmányi teljesítményszint emelkedésével párhuzamosan csökkenő tendenciát mutat az egyéni érdekeket kifejező vagy tartalmilag formálisnak minősíthető indokláselem.

28. sz. táblázat

Indokláselemek szerkezete és a hallgató tanulmányi teljesítményszintje közötti

összefüggés n = 180

Indokláselem tartalmi jellemzője	Indokláselemek szerkezete, ha a hallgató tanulmányi teljesítményszintje					
	gyenge n=47	átlagos n=63	jó n=70	font.pont ranghely	font.pont ranghely	font.pont ranghely
formális v. egyéni érdekek	8,5	5=6	3,2	6.	1,4	6.
magánélet	12,8	3.	27,0	1.	18,6	3.
önmegvalósítás	8,5	5=6	11,1	4.	11,4	4.
személyiségideál	40,4	1.	23,8	3.	35,7	1.
társadalmi hasznosság	19,1	2.	25,4	2.	22,9	2.
munka- és pályacentr.	10,6	4.	9,5	5.	10,0	5.

Ez a csökkenés olyan mértékű, hogy rangsorbeli pozícióváltozást is eredményez.

Az önmegvalósítási törekvés fontossági mutatója növekvő tendenciát mutat, rangsorbeli változást is eredményez. /a gyenge és átlagos teljesítményszintű rész-minta indoklásszerkezetét összehasonlítva/.

Az átlagos tanulmányi teljesítményt mutató hallgatók választásának indokláselem-szerkezete jelentősen eltér a gyenge és a jó tanulók részmintáira jellemzőtől.

Vezető helyen, indoklásuk középpontjában a magánélet-centrikus indokláselemek állnak. Fel kell figyelniük arra is, hogy a társadalmi hasznosság igényének intenzitását kifejező tartalmi indokláselemek előfordulása is ennél a részmintánál a legmagasabb /változatlan ranghely mellett/. Személyiségideált körvonalazó szándékuk megfogalmazásának fontossági mutatója és ranghelye jelentősen kisebb a gyenge és a jó tanulmányi eredményű hallgatók indoklásszerkezetéhez viszonyítva.

A munka- és pályacentrikus indokláselemek előfordulása a gyenge tanulókra jellemzőbb, az átlagos és jó tanulmányi szintet produkáló hallgatóknál ranghelypozícióban is visszaesést tapasztalunk.

7. Vizsgáltuk a választott tulajdonságcsoportokhoz tartozó indokláselemek szerkezetét az évfolyam függvényében is.

Kiemelten fontosnak választott tulajdonságcsoportok:

Első évfolyam: kiegyensúlyozott ember; sokoldalú, intelligens; akaraterős, küzdőképes; emberségéért becsülik; jövőjét reálisan tervező.
/79 fő/

Második évfolyam: kiegyensúlyozott ember; sokoldalú, intelligens; akaraterős, küzdőképes; igen lelkiismeretesen dolgozik; emberségéért becsülik. /29. sz. táblázat/.

Vezető helyen szerepel mindkét évfolyam hallgatóinak a személyiségideált - természetesen a részmintához tartozó tulajdonságcsoporthoz kötődő - körvonalazó törekvése, igénye.

A második évfolyam hallgatóinak indoklásában jellemzőbb a társadalmi hasznosságot és a munka- és pályacentrikus választást kifejező indokláselem. Ezek az indoklásbeli magasabb mutatók feltételezhetően összefüggésbe hozhatók az igen lelkiismeretesen dolgozik tulajdonság kiemelésével a pályakezdés előtt álló, végzős hallgatóink választásában.

Az első évfolyam indoklásában az önmegvalósítási törekvést kifejező, magánéletcentrikus elemek nagyobb fontossági pontszámmal és jelentősebb ranghellyel fordulnak elő.

A második évfolyam indoklásstruktúrájában az egyéni érdekeket előtérbe állító ill. formális indokláselemek előfordulási aránya jelentősen csökken.

29. sz. táblázat

Az indokláselemek szerkezete és a hallgató évfolyama /képzési idő/
közötti összefüggés n = 180

Indokláselem tartalmi jellemzője	Indokláselemek szerkezete, ha a hallgató évfolyama	
	első n=86	második n=94
	Fontossági pont ranghely	Fontossági pont ranghely
formális v. egyéni érdekek	5,6	2,1
magánélet	22,1	18,1
önmegvalósítás	12,8	8,5
személyiségideál	32,6	33,0
társadalmi hasznosság	19,8	25,5
munka és pályacentr.	7,0	12,8

b/ Az oktatói minta indoklástartalmának jellemzői:

Az oktatói minta választásában kiemelten fontosnak tartott tulajdonságcsoporthoz: kiegyensúlyozott ember, aki sokoldalú, intelligens; igen lelkiismeretesen dolgozik; marxista világnézetű; alakítja, neveli önmagát; mélyen érző ember; akaraterős, küzdőképes; átlagos testű, egészséges; élénk, vidám, optimista; alkotó képzeletű.

Vizsgáltuk azt is, hogy ezen tulajdonságstruktúra választásának háttérében milyen indoklásrendszer működik.

1. helyen kiemelt indokláselem:

/50 fő/	munka- és pályacentrikus	58,0
	társadalmi hasznosság	18,0
	személyiségideál	16,0

2. helyen kiemelt indokláselem:

/27 fő/	személyiségideál	37,0
	önmegvalósítás	22,2
	társadalmi hasznosság	18,5
	munka és pályacentrikus	18,5

3. helyen kiemelt indokláselem:

/11 fő/	személyiségideál	45,5
	munka- és pályacentrikus	18,2
	társadalmi hasznosság	18,2

4. helyen kiemelt indokláselem:

/2 fő/	önmegvalósítás	50,0
	társadalmi hasznosság	50,0

Választását 13 oktató nem indokolta. Összevont statisztikai mutatókkal vizsgálva az indoklásrendszer alakulását, összegzett eredményünk fontossági /előfordulási/ sorrendben: munka- és pályacentrikus indokláselem /40,0/; személyiségideál tulajdonságainak megjelölése /25,6/; társadalmi hasznosság igényének kifejezése /18,9/; önmegvalósítási törekvés megfogalmazása /13,3/; magánéletcentrikus indokláselem /2,2/.

Vizsgáltuk az oktatói kar tulajdonságkiemeléséhez kapcsolódó indoklásszerkezeteket is azoknak a jellemzőknek a függvényében, amelyekről feltételeztük, hogy nemcsak a tulajdonságválasztást befolyásolják, hanem a választással együttjáró indokláselemek összetételét is.

1. Az oktatói karból nemek alapján részmintákat kialakítva, a kiemelten fontosnak ítélt személyiségjegyek:

Férfi oktatóknál: marxista világnézetű; sokoldalú, intelligens; akaraterős, küzdőképes; átlagos testű, egészséges; kiegyensúlyozott ember.
/19 fő/

Nő oktatóknál: kiegyensúlyozott ember; igen lelkiismeretesen dolgozik; sokoldalú, intelligens; marxista világnézetű; mélyen érző ember. /30. sz. táblázat/
/44 fő/

A rangsorbeli szerkezet hasonlósága /közel azonossága/ és a sokoldalú, intelligens; marxista világnézetű; kiegyensúlyozott ember személyiségjegyek egész mintára

20. sz. táblázat

Indokláselemek szerkezete és az oktató neme közötti összefüggés n = 90

Indokláselem tartalmi jellemzője	Indokláselemek szerkezete, ha az oktató neme			
	férfi n=31	nő n=59	fontossági pont ranghely	fontossági pont ranghely
formális v. egyéni érdekek	0	5=6	0	6.
magánélet	0	5=6	3,4	5.
önmegvalósítás	16,1	4.	11,9	4.
személyiségideál	29,0	2.	23,7	2.
társadalmi hasznosság	22,6	3.	16,9	3.
munka- és pályacentr.	32,3	1.	44,1	1.

jellemző kiemelése között összefüggést feltételezünk.

Jelentősebb eltéréseket a fontossági mutatók között tapasztalunk /változatlan ranghely mellett/. A munka- és pályacentrikus indokláselem a nőkre jellemzőbb. Ugy véljük, hogy az igen lelkiismeretesen dolgozik és az óvónői pályára felkészítő "érzelempontosság" /mélyen érző ember/ ennek a munka- és pályacentrikus választási viszonyulásnak az eredményeként jelentkeznek a nő oktatók által kiemelten fontosnak ítélt tulajdonságok között.

Az önmegvalósítási igényt, személyiségideál kifejezését és a társadalmi hasznosság igényét tartalmazó indokláselemek fontossági mutatói a férfi oktatóknál magasabbak. Feltételezzük, hogy ezen igényük az akaraterős, küzdőképes személyiségjegy fontosnak minősítésében fejeződik ki.

2. Az oktató tantárgyak jellege szerint is alakítottunk oktatói részmintákat.

Szakmai gyakorlati ismereteket közvetítő oktatóknál:

/17 fő/ kiegyensúlyozott ember; sokoldalú, intelligens; igen lelkiismeretesen dolgozik; marxista világnézetű; önképz magát; élénk, vidám, optimista; cselekvéseit ellenőrző, értékelő; tapintatos, türelmes.

Szakmai elméleti ismereteket közvetítő oktatóknál:

/17 fő/ kiegyensúlyozott ember; sokoldalú, intelligens; marxista világnézetű; alakítja, neveli önmagát; akaraterős, küzdőképes.

Képességfejlesztő tantárgyakat oktatóknál:

/14 fő/ igen lelkiismeretesen dolgozik; kiegyensúlyozott ember; átlagos testü, egészséges; mélyen érző ember; segítőkész.

Általános műveltségbeli ismereteket közvetítő oktatóknál:

/15 fő/ sokoldalú, intelligens; marxista világnézetű; kiegyensúlyozott ember; akaraterős, küzdőképes; igen lelkiismeretesen dolgozik.
/31. sz. táblázat/.

Az oktatói részminták mindegyikére jellemző a munka- és pályacentrikus indokláselem magas fontossági mutatója /és ranghelye/. Különösen magas ez a mutató a szakmai gyakorlati ismereteket közvetítő oktatóknál. Feltételezhetően olyan tulajdonságok választásához kapcsolódik ez az értékelő viszonyulás, mint: igen lelkiismeretesen dolgozik; önképzzi magát; élénk, vidám, optimista; cselekvéseit ellenőrző, értékelő; tapintatos, türelmes. Ezen részmintánál a többi indokláselemre az azonos intenzitás, illetve a formális indoklások és a magánéletcentrikus indoklástartalom hiánya tapasztalható.

A szakmai elméleti ismereteket közvetítő oktatóknál a munka- és pályacentrikus indoklástartalom a személyiség-ideál kifejezési törekvésével azonos megoszlással szerepel. Ennél a részmintánál a legmagasabb értékű a társadalmi hasznosság igényét kifejező elem megoszlási aránya.

31. sz. táblázat

Indokláselemek szerkezete és az oktató által közvetített ismeretek jellege közötti

összefüggés n = 108

Indokláselem tartalmi jellemzője	Indokláselemek szerkezete, ha az oktató által közvetített ismeretek jellege				képesseágfejlesztő ált. műv. n=27			
	szakm. gyak. n=20	szakm. elm. n=47	font.pont rangh.	font.pont rangh.	font.pont. rangh.	font.p. rangh.	font.p. rangh.	font.p. rangh.
formális v. egyéni érdekek	0	5=6	0	5=6	0	5=6	0	6.
magánélet	0	5=6	0	5=6	0	5=6	7,4	4=5
önmegvalósítás	15,0	2=3=4	17,2	4.	14,3	4.	7,4	4=5
személyiségideál	15,0	2=3=4	31,0	1=2	28,6	2.	25,9	2.
társadalmi hasznosság	15,0	2=3=4	20,7	3.	21,4	3.	18,5	3.
munka- és pályacentr.	55,0	1	31,0	1=2	35,7	1.	40,7	1.

A képességfejlesztő tárgyakat oktatók indokláselem-struktúrája nagyon közel áll a fentebb elemzett rész-mintára jellemző szerkezethez. Ezekhez a hasonló struktúrákhoz megegyezéseket és természetesen eltéréseket is mutató kiemelt személyiségjegy-csoportok kapcsolódnak.

Az általános műveltségbeli ismereteket közvetítő oktatók indoklásának tartalmi összetételéről ugyanez mondható el, bár itt megjelenik /7,4/ a magánéletcentrikus indokláselem az önmegvalósítási törekvés megfogalmazásával azonos ranghelyen és egyező fontossági mutatóval. Ennél a részmintánál azt tapasztaltuk, hogy a sokoldalú, intelligens és a marxista világnézetű tulajdonságok megelőznek más részmintára jellemző előfordulási arányokat.

3. Az oktatók életkora alapján kialakított részmintákra jellemző kiemelt tulajdonságscsoportok:

A 25-39 év közötti életkorú oktatóknál:

/20 fő/ kiegyensúlyozott ember; igen lelkiismeretesen dolgozik; sokoldalú, intelligens; alakítja, neveli önmagát.

A 40-49 év közötti életkorú oktatóknál:

kiegyensúlyozott ember; sokoldalú, intelligens; igen lelkiismeretesen dolgozik; marxista világnézetű; mélyen érző ember.

Az 50-60 év közötti életkorú oktatóknál:

marxista világnézetű; sokoldalú, intelligens; kiegyensúlyozott ember; igen lelkiismeretesen dolgozik; akaraterős, küzdőképes.

32. sz. táblázat

Indokláselemek szerkezete és az oktató életkora közötti összefüggés n = 90

Indokláselem	Indokláselemek szerkezete, ha az oktató életkora /év/					
	25-39 n=26	40-49 n=32	50-60 n=32			
tartalmi jellemzője	font.pont ranghely	font.pont ranghely	font.pont ranghely	font.pont ranghely	font.pont ranghely	font.pont ranghely
formális v. egyéni érdekek	0	6.	0	6.	0	5=6
magánélet	3,8	5.	3,1	5.	0	5=6
önmegvalósítás	19,2	4.	9,4	4.	12,5	4.
személyiségideál	23,1	2=3	18,8	2=3	34,4	2.
társadalmi hasznosság	23,1	2=3	18,8	2=3	15,6	3.
munka- és pályacentr.	30,8	1.	50,0	1.	37,5	1.

Az indokláselemek sorrendiségükben jelentős eltéréseket nem mutatnak.

Az 50-60 éves oktatók részmintájánál tapasztalható a magánéletcentrikus indokláselem hiánya. Figyeljünk fel az életkor növekedésével párhuzamosan jelentkező csökkenő tendenciára a magánéletcentrikus indokláselem mutatóinál; valamint a társadalmi hasznosság igényét megfogalmazó tartalmi jellemzőnél.

Az önmegvalósítási törekvést kifejező indokláselem a 25-39 év közötti oktatóknál szerepel a legmagasabb fontossági mutatóval.

A 40-49 éves oktatóknál a többi részmintával összehasonlítva jelentősen kisebb fontossági mutatóval szerepelnek az önmegvalósítási törekvést kifejező és a személyiségideált körvonalazó indokláselemek. A munka- és pályacentrikus elem kiugróan magas mutatója erre a részmintára jellemző.

4. Az intézetben eltöltött munkaidő alapján kialakított oktatói részminták választását jellemző tulajdonság csoportok:

1-9 éve az intézetben dolgozó oktatóknál; igen lelkiismeretesen dolgozik; alakítja, neveli önmagát; kiegyensúlyozott ember; sokoldalú, intelligens; marxista világnézetű.

10-19 éve az intézetben dolgozó oktatóknál: kiegyensúlyozott ember; sokoldalú, intelligens;

mélyen érző ember; igen lelkiismeretesen dolgozik; átlagos testü, egészséges; élénk, vidám, optimista; akaraterős, küzdőképes; marxista világnézetü.

20-27 éve az intézetben dolgozó oktatóknál:

/20 fő/ kiegyensúlyozott ember; sokoldalú, intelligens; marxista világnézetü; igen lelkiismeretesen dolgozik; akaraterős, küzdőképes.
/33. sz. táblázat/

Ranghelybeli sorrendiségében a 10-19 éve és a 20-27 éve intézetben dolgozó oktatók indokláselem-pozíciója megegyezik. A fontossági mutatókat vizsgálva a régebben intézetben dolgozóknál a társadalmi hasznosságot kifejező és az önmegvalósítási igényt tartalmazó elem gyakorisága nő, viszont a munka- és pályacentrikus, valamint a személyiségideált körvonalazó indoklási tartalom csökken.

Az 1-9 éve az intézetben dolgozó oktatók indokláselem-szerkezete jelentősen eltér a másik két részmintától.

A társadalmi hasznosság igényének kifejezése intenzitásában erősebb; a személyiségideál tulajdonságbeli megfogalmazásának szándéka pedig jelentősen gyengébb. Az önmegvalósítási törekvés fontossági mutatója ebben a részmintában a legmagasabb /alakítja, neveli önmagát/, magánéletcentrikus választási indokláselem csak ebben a részmintában szerepel.

Az egész oktatói részmintára jellemzően megállapíthatjuk

33. sz. táblázat

Indokláselemek szerkezete és az oktató intézetben eltöltött munkaideje közötti

összefüggés n = 90

Indokláselem tartalmi jellemzője	Indokláselemek szerkezete, ha az oktató intézetben eltöltött munkaideje közötti					
	1-9 n = 31		10-19 n = 27		20-27 n = 32	
	font.pont	ranghely	font.pont	ranghely	font.pont	ranghely
formális v. egyéni érdekek	0	6.	0	5=6	0	5=6
magánélet	6,5	5.	0	5=6	0	5=6
önmegvalósítás	19,4	3=4	7,4	4.	12,5	4.
személyiségideál	19,4	3=4	29,6	2.	28,1	2.
társadalmi hasznosság	22,6	2.	14,8	3.	18,8	3.
munka- és pályacentr.	32,3	1.	48,1	1.	40,6	1.

a munka- és pályacentrikus indoklástartalom vezető ranghelyét, és a formális vagy egyéni érdekeket kifejező indokláselemek hiányát.

XII. A hallgatók által választott oktatói példakép tulajdonságszerkezetének vizsgálata rangsorolási tendencia megállapítására vonatkozóan és a hallgatók szociális jellemzőinek megfelelően

A példaképválasztás tényének és tulajdonságszerkezetben megfogalmazott minőségének fontosságát hangsúlyozva, a választási kört az oktatói karra ill. gyakorlatvezető óvónők csoportjára szűkitve, vizsgálni kívánjuk a követendő mintának választott, megjelölt tulajdonságokkal kifejezett példakép személyiségjegyeinek összetételét.

A hallgatói minta 46,2 %-a /73 fő/ választott példaképet a velük foglalkozó pedagógusok köréből.

Ez pozitívan értékelhető, hiszen pedagógusjelöltek példaképválasztásáról van szó; továbbá megnyugtató eredménynek tűnik abból a szempontból is, hogy a nevelőtestület ilyen arányú hallgatói választásra ad lehetőséget, és ilyen mértékben felel meg annak az elvárásnak, hogy követendő minta legyen a hallgatók előtt. Fontosnak tartjuk vizsgálatunknak példaképválasztásra vonatkozó részét azért is, mert a megjelölt személyiségjegyek ebben az esetben konkréttá, emberközelivé, egy-egy pedagógus személyében együtt megjelenő értékekké válnak.

Feldolgozási technikánkban követjük a kiemelten fontosnak ítélt tulajdonságok elemzési módszerét.

1. helyen kiemelt példaképtulajdonságok:

sokoldalú, intelligens	20,5
kiegyensúlyozott ember	13,7
emberségeért becsülik	9,6

2. helyen kiemelt példaképtulajdonságok:

sokoldalú, intelligens	15,1
igen lelkiismeretesen dolgozik	9,6
másokat becsülő	6,8
tapintatos, türelmes	6,8

3. helyen kiemelt példaképtulajdonságok:

sokoldalú, intelligens	11,0
élénk, vidám, optimista	9,6
igen lelkiismeretesen dolgozik	8,2

4. helyen kiemelt példaképtulajdonságok:

segítőkész	9,6
tapintatos, türelmes	8,2
másokat becsülő	6,8

5. helyen kiemelt példaképtulajdonságok:

kiegyensúlyozott ember	11,0
igen lelkiismeretesen dolgozik	9,6
segítőkész	9,6
önképző magát	6,8

A példaképtulajdonságok sorrendbeli előfordulását súlyozottan összesítő statisztikai eljárás a következő

példakép-személyiségjegyszerkezetet mutatja: sokoldalú, intelligens /11,0/; kiegyensúlyozott ember; igen lelkiismeretesen dolgozik; tapintatos, türelmes; emberségeért becsülik; segítőkész; másokat becsülő; élénk, vidám, optimista; szaktudásáért becsült ember /3,3/.

Megállapíthatjuk, hogy a hallgatók által követésre méltónak választott oktatói példakép értékjellegű tulajdonságokkal rendelkező minta.

Az az oktató, aki ismeretközvetítés folyamatában sokoldalúan, intelligensen munkálkodik, a hallgatók megismerő tevékenységét igen lelkiismeretesen végzett munkával segíti, megfelelő követendő pedagógus-személyiséget képvisel. Kiegyensúlyozott emberként, tapintatosan, türelmesen, segítőkészen oktatja-neveli hallgatóit, ezzel feltehetően jelentős mértékben hozzájárul ahhoz, hogy növendékei is hasonló pedagógusokká váljanak.

Érzelmekben ez a példakép élénk, vidám, optimista; moralitását jellemzi, hogy a hallgató-oktató kapcsolatban is másokat becsülő, így kiérdemli, hogy emberségét és szaktudását hallgatói megfelelő szinten értékeljék.

Láthatjuk, hogy a tulajdonságszerkezetre a sokoldalúság a jellemző: a megismerő folyamatokra vonatkozó tulajdonságok mellett a vérmérsékletet, erkölcsiséget, érzelmeket jellemző személyiségjegyek is magas szinten minősülnek fontosnak a hallgatók példaképválasztásában.

A példaképtulajdonságok szerkezetét és tényét is vizs-

gáltuk a hallgatói részminták összehasonlítása alapján. Ezt a vizsgálatot is célszerűnek tűnt a tulajdonságkörökre jellemző összevont gyakorisági mutatókra koncentráltan elvégezni /a kiemelten fontosnak választott tulajdonságokhoz hasonlóan/.

1. Az apa iskolai végzettségének függvényében vizsgáltuk a választott példaképre jellemző tulajdonságkörök szerkezetét, és a választás tényének részmintán belüli arányát. Ez az arány a középfokú végzettségű apák gyermekeinél a legalacsonyabb. /37,5 %/. /34.sz. táblázat/

Megállapítható, hogy az alapfokú és felsőfokú végzettségű apák gyermekeinek példaképválasztásában az oktató moralitása a fontosabb vonzó tényező, a középfokú végzettségű apák gyermekeinél pedig a megismerő folyamatokra jellemző értékjellegű tulajdonságokkal rendelkező oktatói példakép a vonzóbb.

A példakép világnézeti jellemzőinek előtérbe kerülése az apák növekvő iskolai végzettségével párhuzamosan jelentkezik.

A felsőfokú végzettségű apák gyermekeinek példaképválasztásában a cselekvésre jellemzők jelentősen kevésbé fontosak, mint a középfokú végzettségű apák gyermekeinél. Az érzelmi életet jellemzők vonzási jellege is csökken, viszont a vérmérsékleti jellemző /kiegyensúlyozott ember/ fontosnak minősítése ennél a részmintánál előtérbe kerül.

34. sz. táblázat

Példaképtulajdonságok szerkezete és az apa iskolai végzettsége közötti összefüggés

n = 290

Tulajdonságkör	Példaképtulajdonságok szerkezete, ha az apa iskolai végzettsége					
	alapfokú 23 fő / 45,1 % n = 115	középfokú 18 fő / 37,5 % n = 90	felsőfokú 17 fő / 50 % n = 85			
	FONT. PONT ranghely	font. pont ranghely	font. pont ranghely	font. pont ranghely		
biológiai alkat	0,9	8.	1,8	7=8	0	8.
vérmeáráklet	7,0	6.	6,7	6.	9,4	4.
megásmérő folyamatok	21,9	2.	31,0	1.	29,6	2.
érzelmek	9,6	4.	9,9	4.	8,3	5.
cselekvés	9,5	5.	13,2	3.	2,4	7.
világánézet	0,9	7=8	1,8	7=8	3,6	6.
erkölcslslség	34,9	1.	26,6	2.	31,8	1.
komplex irányulás	15,6	3.	8,9	5.	15,4	3.

A biológiai alkatra jellemzők, mint példaképtulajdonságok előfordulása mindegyik részmintánál alacsony mértékű.

2. Az anya iskolai végzettségének megfelelően kialakított részminták választási jellemzőit is elemeztük. Az alacsony fokú végzettséggel nem rendelkező anyák gyermekeinél a választás olyan kismértékű /4 fő/, hogy elemzésétől el kellett tekintenünk. /35. sz. táblázat/

Az anya iskolázottsági szintjével párhuzamosan a megismerő folyamatokra jellemzők szerepe nő a hallgatók példaképválasztásában, az erkölcsiségre vonatkozó tulajdonságok jelentősége pedig csökken. Hasonlóan csökkenő fontossági mutatót tapasztalunk a vérmérsékleti és érzelmi jellemzők példaképválasztást befolyásoló jelentőségében. /változó ranghely mellett/.

A cselekvésre vonatkozó tulajdonságok a középfokú végzettségű anyák gyermekeinek példaképválasztásában értékesebbnek minősülnek, a komplex irányulásra jellemzők vonzása pedig csökken ezen részminta választásában.

A biológiai alkatra jellemzők úgy tűnik kissé előtérbe kerülnek az anyák iskolázottsági szintjének emelkedésével.

A példaképválasztás legkisebb arányú a középfokú iskolai végzettségű anyák gyermekeinél /35,4 %/.

35. sz. táblázat

Példaképtulajdonságok szerkezete és az anya iskolai végzettsége közötti összefüggés

n = 335

Tulajdonságkör	Példaképtulajdonságok szerkezete, ha az anya iskolai végzettsége						
	alapfokú / 35 fő/ n=175 / 44,3 %/ font.pont ranghely	középfokú / 17 fő/ n=85 / 35,4 %/ font.pont ranghely	felsőfokú / 15 fő/ n=75 / 62,5 %/ font.pont ranghely				
biológiai alkat	0	8.	1,2	8.	1,3	7=8	
vérmeréklet	9,7	5.	7,1	6.	5,3	5.	
megismerő folyamatok	18,4	2.	26,1	2.	40,0	1.	
érzelme	11,5	4.	8,3	5.	6,6	4.	
cselekvés	7,4	6.	13,0	3.	5,2	6.	
világnézet	0,6	7.	4,8	7.	1,3	7=8	
erkölcsiség	36,7	1.	28,6	1.	28,1	2.	
komplex irányulás	15,5	3.	11,8	4.	11,9	3.	

3. A szülők iskolázottsági szintjének megfelelően kialakított részmintákról azt tapasztaltuk, hogy az igen alacsony iskolázottságú szülők gyermekeinek /3 fő/ példaképválasztása alapján kapott eredmények megalapozott összehasonlításra alkalmatlanok.

Legkisebb arányú példaképválasztást a közepes szintűnek minősített iskolázottságú szülők gyermekeinél tapasztaltuk /37,2 %/; legmagasabb arányt a magas iskolázottságú szülők részmintánál /69,2 %/ /36.sz. táblázat/

A példaképtulajdonságok ranghelybeli pozíciói rendkívül összetett és differenciált képet mutatnak. Az alacsony és a közepes iskolázottságú szülők gyermekeinek példaképválasztásában az erkölcsi jellemzők foglalják el a vezető ranghelyet; a magas iskolai végzettségű szülők gyermekeinél a választás legjellemzőbb tulajdonságköre a megismerő folyamatokra jellemző személyiségjegyek csoportja.

A ranghelybeli pozíciókat összehasonlítva, véleményünk szerint, az alacsony és a magas iskolázottságú szülők gyermekeinek példatulajdonság-szerkezete hasonlít egymáshoz /a két első ranghely kivételével/; ettől a két részminta hasonló tulajdonságszerkezetétől jelentősen eltér a közepes iskolázottságú szülők gyermekei által választott példakép személyiségjegystruktúrája. Ennél a részmintánál tapasztalható a vérmérsékleti jellemzők jelentős mértékű előrelépése, valamint a cselekvésre

36. sz. táblázat

Példaképtulajdonságok szerkezete és a szülők iskolázottsági szintje közötti összefüggés

n = 256

Tulajdonságkör	Példaképtulajdonságok szerkezete, ha a szülők iskolázottsági szintje					
	alacsony 28 fő n=140 / 38,9 %/ font.pont ranghely	közepes 16 fő n=80 / 37,2 %/ font.pont ranghely	magas 9 fő n=36 / 69,2 %/ font.pont. ranghely			
biológiai alkat	0,7	7=8	1,3	8.	0	8.
vérmeréklet	7,1	6.	11,3	3.	4,4	5.
megismerő folyamatok	22,7	2.	30,4	2.	33,2	1.
érzelmek	12,1	4.	6,4	6.	8,8	4.
cselekvés	10,0	5.	8,3	4.	2,2	6=7
világnézet	0,7	7=8	3,9	7.	2,2	6=7
erkölcsiség	30,7	1.	31,5	1.	31,0	2.
komplex irányulás	15,7	3.	7,6	5.	17,8	3.

vonatkozó példaképtulajdonságok fontosabbnak minősítése. Ugyanakkor figyeljünk fel az érzelmi jellemzők és a komplex irányulásra vonatkozó példaképtulajdonságok jelentősen kisebb gyakoriságú /és alacsonyabb ranghelyű/ megjelölésére.

A fontossági mutatók változásában tendenciaként jelentkező változásokra irányítva figyelmünket, azt tapasztalhatjuk, hogy a szülők emelkedő szintű iskolázottságával párhuzamosan a megismerő folyamatokra jellemző példaképtulajdonságok növekvő, a cselekvésre vonatkozó személyiségjegyeké pedig csökkenő tendenciát mutat.

4. Az eltartó foglalkozásának jellege alapján kialakított részminták által választott példaképtulajdonságszerkezetek összehasonlításánál az egyéb foglalkozású szülők gyermekeinek /4 fő/ választását nem tudtuk figyelembe venni. /37. sz. táblázat/

Megállapíthatjuk, hogy a fizikai dolgozók és a közvetlen termelésirányítók gyermekeinek példaképválasztásában az erkölcsi jellemzők kapnak kiemelten fontos szerepet; a szellemi dolgozók gyermekeinél a példakép megismerő folyamatokra vonatkozó tulajdonságainak előfordulása megelőzi a morális jellemzőket.

A komplex irányulásra vonatkozó tulajdonságok rangsorbeli pozíciója mindhárom részmintánál megegyező /kissé csökkenő fontossági mutatóval/.

A cselekvésre jellemző példaképtulajdonságok megjelenése

Példaképtulajdonságok szerkezete és az eltartó foglalkozásának jellege közötti

összefüggés n = 345

Tulajdonságkör	Példaképtulajdonságok szerkezete, ha az eltartó foglalkozásának jellege							
	fizikai 31 fő n = 155 / 39,2 %/ font.pont ranghely	term.irányító 10 fő n = 50 / 62,5 %/ font.pont ranghely	szellemi 28 fő n = 140 / 50 %/ font.pont ranghely					
biológiai alkat	0	8.	0	7=8	1,4	8.		
vérmeisélet	7,7	6.	6,0	6.	8,6	5.		
megismerő folyamatok	21,0	2.	28,0	2.	31,3	1.		
érzelmek	8,9	5.	10,0	4=5	9,2	4.		
cselekvés	9,1	4.	10,0	4=5	7,0	6.		
világnézet	1,9	7.	0	7=8	2,8	7.		
erkölcsiség	36,9	1.	32,0	1.	27,6	2.		
komplex irányulás	14,7	3.	14,0	3.	12,1	3.		

csökkenő ranghelyű, az érzelmekre vonatkozó tulajdonságok pedig egyre magasabb pozíciót foglalnak el a struktúrában /a foglalkozási jelleg szerinti részminták táblázatban megjelölt sorrendjének alapján/.

Tendenciaként értékelhető fontossági mutatóra vonatkozó változások: csökkenés a komplex irányulásra, erkölcsiségre; növekedés a megismerő folyamatokra és a biológiai alkatra vonatkozó tulajdonságok kiemelésében.

A példaképválasztás aránya a közvetlen termelésirányítással foglalkozó szülők gyermekeinél a legmagasabb /62,5 %/; a fizikai dolgozók gyermekeinél a legalacsonyabb /39,2 %/.

5. A hallgató lakóhelye alapján kialakított részminták jellemzőit is táblázatban összegeztük. /38.sz. táblázat/

A példaképválasztásban megjelölt tulajdonságkörök szerkezetbeli ranghelyét vizsgálva megállapíthatjuk, hogy az erkölcsi jellemzők, megismerő folyamatokra vonatkozó tulajdonságok, a komplex irányulással kapcsolatos személyiségjegyek első három helyen mutatkozó kiemelt fontosságú megjelenése megegyezik mindkét részmintánál.

Ranghelybeli megegyezést találunk a cselekvésre, a világnézetre és a biológiai alkatra jellemző példaképtulajdonságok előfordulásában is.

Rangsorbeli eltérést két tulajdonságkörnél tapasztalhatunk, amiből arra lehet következtetni, hogy a nem városban lakó hallgatók példaképválasztásában megmutatkozó

38. sz. táblázat

Példaképtulajdonságok szerkezete és a hallgató lakóhelye közötti összefüggés n = 365

Tulajdonságkör	Példaképtulajdonságok szerkezete, ha a hallgató lakóhelye nem város 41 fő / 45,6 %/ város 32 fő / 47,1 %/ n = 205 n = 160	
	Fontossági pont ranghely	Fontossági pont ranghely
biológiai alkat	0,5 8.	0,6 8.
vérzésérzékenység	9,3 4.	5,6 6.
megismerő folyamatok	28,9 2.	23,8 2.
érzelmei	8,3 6.	10,8 4.
cselekvés	8,8 5.	8,3 5.
világnézet	1,5 7.	2,5 7.
erkölcsiesség	30,9 1.	34,0 1.
komplex irányulás	12,3 3.	15,0 3.

értékelő viszonyulása inkább a vérmérsékleti jellemzőkhöz kötődik; a városban lakó hallgatók választásában a példakép érzelmi jellemzője a jelentősebb befolyásoló tényező.

A fontossági mutatók közötti legnagyobb eltérést /bár változatlan ranghely mellett/ a megismerő folyamatokra vonatkozó példaképtulajdonságok előfordulásánál láthattunk /5,1/; a nem városban lakó hallgatók példaképválasztásában ez a tulajdonságkör fontosabbnak minősül.

6. Feltételeztük, hogy a hallgató tanulmányi teljesítményszintje befolyásolja a választott példakép tulajdonság-szerkezetét. Hipotetikus feltevések helyett törekedtünk a választásban jelentkező eredményekből, adatokból megfogalmazni a megfelelő következtetéseket. /39.sz.táblázat/.

A gyenge tanulók példaképválasztásában a megismerő folyamatokra jellemzők játszanak legfontosabb szerepet; az átlagos és jó tanulók választásában a vezető helyet a morális tulajdonságok veszik át.

A komplex irányulásra, világnézetre jellemzők rangsorban ugyanazt a pozíciót foglalják el, de figyeljünk fel a javuló tanulmányi eredménnyel párhuzamosan jelentkező csökkenő tendenciára a világnézeti jellemzőknél, és a komplex irányulásra vonatkozó fontossági mutatók növekedésére.

Példaképtulajdonságok szerkezete és a hallgató tanulmányi teljesítménye közötti

összefüggés $n = 365$

Tulajdonságkör	Példaképtulajdonságok szerkezete, ha a hallgató tanulmányi teljesítményszintje					
	gyenge 23 fő $n = 115$ / 47,9 % font.pont ranghely	átlagos 24 fő $n = 120$ / 44,4 % font.pont ranghely	jó 26 fő $n = 130$ / 46,4 % font.pont ranghely			
biológiai alkat	0,9	8.	0	8.	0,8	8.
vérmeréséklet	7,0	5.	6,7	6.	9,2	4=5
megismerő folyamat	33,9	1.	22,4	2.	23,8	2.
érzelmek	9,5	4.	9,2	5.	9,2	4=5
cselekvés	6,2	6.	13,3	4.	6,1	6.
világnézet	2,6	7.	1,7	7.	1,6	7.
erkölcsiség	30,4	2.	32,6	1.	33,2	1.
komplex irányulás	9,6	3.	14,1	3.	16,2	3.

A cselekvésre jellemzők leggyakoribb előfordulását /és kiemelkedő ranghelyét/ az átlagos teljesítményű hallgatók példaképválasztásában tapasztaljuk. Ennél a részmintánál látható a vérmérsékletre és a biológiai alkatra vonatkozó személyiségjegyek kisebb fontossági mutatója a példakép tulajdonságainak összetételében.

7. Évfolyamonként hallgatói részmintákat kialakítva, választ kerestünk a képzési idő és a példaképválasztás jellemzői közötti összefüggésekre. /40. sz. táblázat/.

Mindkét évfolyamra jellemzően megállapíthatjuk, hogy példaképválasztásukra az erkölcsi jellemzők, a megismerő folyamatokra és a komplex irányulásra vonatkozó személyiségjegyek kiemelkedő fontossága jellemző.

Azonos ranghelyek mellett is figyeljünk fel az erkölcsiség jelentősen növekvő, a megismerő folyamatokra vonatkozó jellemzők ugyancsak jelentősen csökkenő fontossági mutatóira a második évfolyam hallgatóinál.

A világnézetre és a biológiai alkatra jellemzők fontossági mutatói növekednek a második évfolyam hallgatóinak példaképtulajdonság-szerkezetében.

A cselekvésre vonatkozó személyiségjegyek ranghelyében előrelépést tapasztalunk, az érzelmi jellemzők megjelenésében pedig csökkenést a végzős hallgatóknál.

Az oktatói karból példaképet választók aránya a második évfolyam esetében lényegesen kisebb.

Példaképtulajdonságok szerkezete és a hallgató évfolyama közötti összefüggés

n = 365

Tulajdonságkör	Példaképtulajdonságok szerkezete, ha a hallgató évfolyama			
	első n=225	45 fő /57,7 %/ n=140	második 28 fő /35 %/ n=140	
	fontossági pont	ranghely	fontossági pont	ranghely
biológiai alkat	0,4	8.	0,7	8.
vérmeréséklet	7,6	6.	7,9	5=6
megismerő folyamatok	28,8	2.	22,7	2.
érzelmek	10,2	4.	7,9	5=6
cselekvés	8,4	5.	8,5	4.
világnézet	1,3	7.	2,8	7.
erkölcsiség	29,7	1.	35,5	1.
komplex irányulás	13,3	3.	13,5	3.

XIII. A korszerű hazafiság és a humanizmus értéktartalmának feltárása, a szülők és gyermekek, valamint a nemek közötti viszonyban tapasztalható erkölcsi állásfoglalás elemzése

Elemző munkánkat az erkölcsi állásfoglalásra, értéktartalmak feltárására vonatkozóan konkrét vizsgálati eredmények alapján végeztük. Ezekhez a konkrét adatokhoz kérdőívünk /ld. I.sz. melléklet 3. sz. kérdőív/ nyitott kérdéseire adott hallgatói válaszokból kaptuk.

Az első és a második évfolyam hallgatói, a feladatlap-hoz hasonlóan, egyénileg töltötték ki a kérdőíveket. Valamennyi megkérdezett hallgató kitöltött kérdőívet adott vissza. Szeretnénk azt is megjegyezni, hogy válaszájukra a megfontoltság, komolyság, körültekintő véleményalkotás a jellemző. Az eredmények összesítéséről visszajelzést és értékelést kértek; ezt a jogos kérést teljesítettük. Feldolgozási technikánkat százalékos arányok kimunkálása jellemzi.

1. A korszerű hazafiság értéktartalmának feltárását azért tartottuk fontosnak, mert a hallgatók tulajdonságválasztásában kapott eredményeink azt mutatták, hogy a legnagyobb mértékű eltérés az oktatói és hallgatói minta értékitélet kifejező választásban /oktatói túlválasztás/ a 74. szocialista hazafiság jellemzi személyiségjegy fontosnak minősítésében volt.

Ezzel az eredménnyel nincs összhangban hallgatóink igenlő

válasza /100 %/ mindkét évfolyamon arra vonatkozóan, hogy a hazafiságot ma alapvető értéknek tartja-e.

A korszerű hazafiság értéktartalmának feltárására törekedve szem előtt tartottuk, hogy a hazafiság fogalma változásokon ment át a magyar történelem folyamatában.

A hazafiság történelmi kategória, a társadalom fejlődésének adott szakaszán mindig magán hordta a kor jellemzőit. A korszerű hazafiság vállalja a megelőző korok

igaz hazafiságát, mint nemzeti hagyományaink és történelmi örökségünk igazi értékeit. A korszerű hazafiság egyben cselekvő hazafiság, így megköveteli a közösségi aktivitást, a munkát, a képességeknek megfelelő tanulást.

Véleményünk szerint tudatosítani kell hallgatóinkban, hogy a közösségért végzett munka nem azonos a társadalmi munkával, vagy a közösségben végzett munkával, hanem a kifejezés széles értelmében ebbe a fogalomkörbe tartozik pl. az ő egyéni tanulmányi tevékenysége is, hiszen az ismeretek elsajátításával hasznosabb, műveltebb tagja lesz a társadalomnak. Az elsajátított ismeretek birtokában jobb munkát végezhet a közösségben, a közösség javára.

Az embernek a hazájához fűződő érzelmi, értelmi, s a cselekvéseiben megnyilvánuló alkotó viszonyát nevezzük korszerű hazafiságnak. "Semmiképp sem pusztán a szó hangoztatását ..." olvashatjuk az egyik válaszban, hanem "... szeretni azt az országot, ahol élünk, és tettekkel is bizonyítani ezt a szeretetet."

a/ Az első évfolyam hallgatóinak válaszaiban legnagyobb gyakorisággal éppen ez a cselekvő, tettekre kész hazafiság fogalmazódik meg, munkával fejleszteni, szépíteni hazánkat /53,3 %/

"Tegyük meg mindent hazánk fejlesztése, szépítése érdekében." Fontos tartalomként fejezik ki a haza, a szülőföld iránti szeretetet /46,7 %/.

A korszerű hazafiság lényeges jellemzőjeként szerepel a válaszokban a hazához való hűség és ragaszkodás /26,7 %/.

"A korszerű hazafiság a hazához és a szülőföldhöz való ragaszkodást is jelenti."

A haza megbecsülése /20 %/ mellett ugyanolyan fontosnak tartják^a más népekkel kialakított jó viszonyt /20 %/.

"Hazaszeretetünk, hazafiságunk mellett a többi ország tisztelete is él bennünk."

A hazai táj ismerete, szeretete, a haza történelmének ismerete, az anyanyelv értékeinek szeretete, ápolása mellett fontosnak tartják, hogy kialakuljon az emberekben a nemzethez tartozás érzése, amely egy nagy közösséghez tartozás biztonságát és büszkeségét fejezi ki.

b/ A második évfolyamos hallgatóknál az elsősökhöz hasonlóan a korszerű hazafiság leglényegesebb tartalmaként a haza javára végzett munka /53,3 %/ fogalmazódik meg.

"... mindenki képességének megfelelően tanuljon ill. dolgozzon." A hazához való ragaszkodás /33,3 %/ és a szülőföld emlékeinek, hagyományainak ápolása /33,3 %/ ugyan-

ugyanolyan gyakorisággal szerepel a hallgatók válaszaiban: "... ragaszkodni a szülőhazához, ápolni környezetünk, lakóhelyünk emlékeit, hagyományait ...". A szülőföldhöz, a lakóhelyhez fűződő szeretet, és ezek fejlesztésére irányuló tevékenység nemcsak helyi jelentőségű, hanem az osztálytársadalmi fejlődésnek is egyik legfőbb tényezője. A nemzeti fejlődés ugyan nem egyszerűen a helyenként elért eredmények összességéből tevődik össze, annál több is, és végső minőségében is más. Mégis annyi bizonyos, hogy a helyi fejlődést megteremtő egészséges lokálpatriotizmus és a korszerű hazafiság nemcsak kölcsönösen kiegészítik, hanem kölcsönösen feltételezik és erősítik egymást.

A haza iránti szeretetet /26,7 %/ a korszerű hazafiság lényeges tartalmaként fejezik ki. A haza iránti megbecsülés /26,7 %/, a nemzeti ünnepek megbecsülése /26,7 %/, az ünnepek tartalmának belső átélése, érzelmi vállalása fejleszti bennünk, és feltehetően majd növendékeinkben is, "a magyarság-tudatot, annak értelmi és érzelmi elfogadását." Egyik válaszban a következő szép, nemes törekvés olvasható: "... ide kötődöm, igyekszem majd a rám bízott gyermekekben is ezt elmélyíteni."

A haza megvédése /20 %/ és az óvónői pályán a hazaszereztetve nevelés /20 %/ tartalmi jegyek megjelenése már a konkrét feladatvállalási lehetőségek keresésének szándékát jelenti végzős hallgatóinknál. "Óvodai munkámban a gyermekek nevelésével, hazaszeretetre nevelésével tudom majd hazámat szolgálni."

Az első évfolyam hallgatóihoz hasonlóan a második évfolyamnál is megfogalmazódnak a korszerű hazafiság olyan fontos jellemzői, mint a haza történelmének ismerete, a hazai táj ismerete és más népek szeretete, tisztelete.

2. A humanizmus értéktartalmának feltárására azért vállalkoztunk, mert a hallgatói tulajdonságválasztás és példaképválasztásban is fontos arányt képviselnek az erkölcsi jellemzők, megmutatva azt, hogy hallgatóink mennyire fogékonyak és érzékenyek a morális problémákra. Ugyanakkor láthatjuk, hogy - részben a társadalmi - gazdasági gondok hatására - mind jobban elidegenedünk, elhidegülünk egymástól. Ugy gondoljuk, hogy a kedvezőtlen jelenségeket nem szabad általánosnak kikiáltani, és bízunk abban, hogy a "kép nem olyan sötét", és a komor árnyalatok mellett megtalálhatók a pasztellszínek is.

A humanizmus tartalmi struktúrájának változásaira és állandó jellemzőire figyelhetünk fel, ha a két évfolyam hallgatóinak e kérdésre adott válaszait összehasonlítjuk.

- a/ Az első évfolyam esetében az emberiesség /60 %/ a legalapvetőbb, leggyakoribb érték. Az egyén személyiségének szabad fejlődéséhez szükségesek az emberséges feltételek, ennek felismerésével indokolható e tartalmi jegy kiemelése.

Véleményünk szerint a humanizmus "az ember szabadságát, méltóságát, és az ezen alapuló magatartást" jelenti, olyan embertársi viszonyt, amely "őszinteséget, megbecsülést sugároz."

Kiemelten fontosnak tartják a segítőkézséget /40 %/.

A válaszokból kiderül, hogy hallgatóink többségének a segítő szándék, a segíteni akarás nagyon értékes emberi tulajdonság.

"Az ember segítse és megértse társát gondjai megoldásában", "az emberek legyenek egymáshoz türelmesek, segítsenek egymásnak a bajban", "a családban, munkahelyen, nagyobb közösségben legyenek egymáshoz megértőek, segítőkészek."

Lényeges tartalmi jegynek minősítik az emberszeretetet /27 %/, az emberek megbecsülését /27 %/, megértését /20 %/.

E jellemzők helyes értelmezéséről meggyőződhetünk az idézett válaszokból: "tiszteljük, becsüljük egymást az emberek, ne akarjanak uralkodni mások felett"; "hallgassák meg egymás véleményét, az igazságot nyíltan mondják meg embertársaiknak"; "ha ismerem a másik gyengéit, akkor ne használjam ki, hanem segítek neki, hogy le tudja küzdeni."

Teljesebb képet kapunk a hallgatókban kialakult humanizmustartalomról, véleményről, ha a válaszokban kifejezett /már kisebb arányban előforduló/ magatartásnormákat, követelményeket is megvizsgáljuk, elemezzük.

Az egymás iránti tisztelet, őszinteség, bizalom igénye nemes erkölcsi értéként jelenik meg.

Az emberek megbecsülése mellett külön is kiemelik az emberek munkájának megbecsülését.

A humanizmus tartalmaként kifejezik a másik emberhez való

optimista módon közeledést, "minden emberben rejlenek megbecsülendő értékek."

Olyan emberi kapcsolatokra van igényük, melyeket a jóindulat, önzetlenség, türelem, alkalmazkodás jellemez:

"valaki ne csak saját érdekeit nézze, képes legyen más emberek problémáival is foglalkozni", "ami nekem nem lenne jó, azt én sem teszem másnak."

b/ A második évfolyam hallgatóinak véleménye a humanizmus tartalmára vonatkozóan a két általuk legfontosabb tartalmi jegyben megegyezik az első évfolyam hallgatóinak tartalmi jegyeivel.

Legnagyobb százalékos előfordulással szintén az emberiességet /46,7 %/ emelik ki: "tegyünk meg mindent magunk és embertársaink életének jobbra tételéért"; "... , hogy az emberek egymástól ne idegenedjenek el." Igénylik az "emberhez méltó viselkedést és gondolkodást minden körülmények között."

A segítőkészséget, mint közösségi embert jellemző magatartást, ugyanolyan szinten /40 %/ tartják másodéves hallgatóink jelentős tartalmi jegynek, mint az első évfolyam hallgatói. "Ha valaki segítségért fordul hozzám, próbálok rajta segíteni, tanácsot adni, nem utasítom el", "... ha tudunk segíteni, ezt meg kell tenni, nem szabad közömbösnek lenni."

A másodévesek körében az emberközpontú magatartás, gondoskodás igénye nő /26,7 %/, és több kérdőív válaszában szerepel az emberek közötti tisztelet /20 %/ mint a humaniz-

mus fontos tartalmi jegye. Véleményünk szerint "az emberben levő értékek tiszteletet érdemelnek."

Pedagógusjelöltek személyiségében annyira nélkülözhetetlen másokhoz optimista módon való közeledést ezen évfolyam hallgatói is fontosnak minősítik.

A végzős hallgatókban kialakult humanizmus fogalom tartalmi jegyeit gazdagítják olyan fontos jellemzők, mint a fogékonyság mások problémái iránt, az emberi méltóság tisztelete, figyelmesség, jólelkűség, egymás iránti tűrelem, megértés, megbecsülés.

A humanizmus harcos, aktív tartalmára a második évfolyamnál több konkrét utalást találhatunk. Ez pozitívan értékelhető, hiszen ez a fontos oldal a humanizmustól elválaszthatatlan.

"Harc a jobbért, a szebbért önmagam és társaim életében, körülményeiben, személyiségfejlődésében."; "Harc az elidegenedés ellen", "küzdelem a közömbösséggel szemben", elutasítva olyan emberi hozzáállást, mint "menjen minden a maga útján", "nem az én ügyem, nem avatkozom bele."

Tudjuk, hogy a humanizmus fogalma összetett, sok jelentésű tartalmat hordozhat.

Értelmezzük erkölcsi alapelvként akkor, ha az emberekkel kapcsolatos magatartás- és bánásmód emberiességi követelményeit fogalmazzuk meg. Nevelésünk akkor humanista nevelés, ha sikerül növendékeinkben olyan igényt és törekvést felkelteni, amely önmaga és embertársai személyiségének szabad, sokoldalú fejlesztésében fejeződik ki.

A humanizmus fogalmának elvként való értelmezése a kérdésre adott válaszokban megtalálható. Az első évfolyamon az embertársakhoz való viszony jellemző, a második évfolyamon már árnyaltabb, többszínű tartalom bontakozik ki: emberhez méltó viselkedés, gondolkodás, magatartásnormák; emberek közötti jó tulajdonságokon alapuló kapcsolat.

3. Az emberek egymáshoz való viszonyával kapcsolatban szociológusok, pszichiáterek s más tudományos felkészültségű szaktekintélyek nyilatkoznak arról, hogy közömbössé válnunk egymás iránt, egyre inkább uralkodóvá válik a ridegség. És sajnos nem kell szakembernek lennünk ahhoz, hogy megállapítsuk: az önzéssel, a mindenáron való pénz-hajhászással, érvényesülési törtetéssel mindannyian túlságosan gyakran találkozunk. Ezek a negatív tendenciák valóban léteznek, de szerencsére akadnak hagyományos értelemben vett jó emberek, emberséges emberek is közöttünk. Olyanok, akik a szocialista erkölcs normáit betartva, kedves, okos, szép szavakban sem szűkülködve javítják mások közérzetét rohanó, zaklatott, kicsit összekuszálódott világunkban.

Az ilyen emberek tevékenységének egyik fő tartalma olyan körülmények, viszonyok, emberi kapcsolatok kialakítása, amelyben az igazi emberszeretet a lehető legteljesebben megnyilvánulhat. A humanizmusban minden egyes ember, minden személyiség sokoldalú fejlődésének követelménye fejeződik ki. Ezért a humanizmus szorosan összefügg a

személyiség és a társadalom, a személyiség és a közösség viszonyával. Így találunk szoros összefüggést a humanizmus és a másik fontos erkölcsi alapelv, a kollektívizmus között.

Az alapvetőnek ítélt értékjellegű tulajdonságok választ adnak arra a fontos kérdésre; milyen mértékben tettek szert hallgatóink a közösségi emberré váláshoz szükséges tapasztalatokra.

- a/ Az első évfolyam hallgatói az emberek egymáshoz való viszonyában a segítőkézséget /66,7 %/ tartják kiemelten fontos értékként megjelenő tulajdonságnak. Az egymás iránti tisztelet /46,7 %/ őszinteség /46,7 %/, megbecsülés /40 %/ feltétele az emberek közötti jó viszony kialakításának és megtartásának. Egymás megértése /26,7 %/, az egyén becsületessége /26,7 %/, emberszeretete /20 %/, alkalmazkodóképesség /20 %/ társas kapcsolataikban feltételez olyan nemes tulajdonságokat, mint a másik ember meghallgatása /20 %/, egymásra figyelés /13,3 %/, figyelem, türelem, figyelmesség.

"... az ember úgy éljen, hogy tudja, szüksége van másokra, és másoknak is rá." "Figyeljünk embertársainkra és ne csak saját problémáinkkal foglalkozzunk."

"Közösségi lényként éljen mindenki", "törekedjünk baráti kapcsolatok kialakítására", de legyünk önmagunkkal szemben és kapcsolataink, kötődéseink kialakításában igényesek.

"Törekedjünk mások hibáinak kijavítására", az emberekhez való viszonyában az egyént "akaraterő", "kitartás", "fellelősségtudat" jellemezze, önmaga és mások megítélésében legyen igazságos.

Az értékként megjelenő személyiségjegyek mellett a válaszokban találhatók elutasított tulajdonságok, magatartásformák is. "Ne legyünk egoisták, másokban ne csak a hibákat lássuk."

Találunk utalást az érdekek viszonyára is: "... az egyén döntéseiben vegye figyelembe mások érdekeit is."

b/ A második évfolyam hallgatóinak válaszaiban az első évfolyamhoz hasonlóan a segítőkézség /73,3 %/ szerepel leggyakrabban értékként megjelölt tulajdonságként. Utalást találunk a válaszokban arra is, hogy a segíteni akarás, a segítőkézség "nem válhat tolatkodóvá, vagy éppen sértővé."

A további értékek érdekes, az első évfolyamtól jelentősen eltérő képet mutatnak.

Az emberszeretet /60 %/, fogékonyság, érdeklődés mások problémái iránt /60 %/, alkalmazkodóképesség /40 %/, mint értékes tulajdonságok lényegesen több válaszban kifejeződnek.

Egymás megbecsülése /46,7 %/, a megbecsülést kifejező őszinteség /53,3 %/, megértés /33,3 %/ embertársaink iránt, szép, közösségi embert jellemző személyiségjegyek.

Az emberek egymáshoz való viszonyában igénylik a tapintatot /26,7 %/, tűrelmet /26,7 %/, tiszteletet /26,7 %/,

figyelmességet /26,7 %/ és bizalmat /20 %/.

Szép emberi érzelmek /20 %/ az emberi kapcsolatokat, az egyént is gazdagítják, személyiségét fejlesztik, életét teljesebbé, boldogabbá tehetik.

A nevelői ténykedés kiindulópontja, a jó és a szép feltételezése embertársainkban, növendékeinkben, az optimista emberszemlélet alapvető értéként fejeződik ki a hallgatók véleményében.

Az együttélés normáiként említik még az erkölcsösséget, önzetlenséget, egészséges versenyszellemet, becsületességet, felelősségtudatot, szabad véleménynyilvánítást és a humort.

Elutasítják az emberek egymás iránti közömbösségét, elítélik, ha valaki visszaél egy másik ember bizalmával.

4. Eddigi elemzéseinkben is figyelembe vettük azt, hogy a családi környezet a hallgató értékválasztására alapvető hatást gyakorol. Ezt a szociokulturális hatást eddig a szülők műveltség szintjével és a társadalmi munkamegosztásban elfoglalt helyével összefüggésben vizsgáltuk.

Véleményünk szerint, a fenti tényezők jelentőségének hangsúlyozása mellett, a család orientáló hatásbeli eredményességének egyik fontos feltétele a megfelelő szülő-gyermek viszony. Ezért kívántuk feltárni azt, hogy hallgatóink véleménye szerint milyen az ideálisnak nevezhető kapcsolat szülő és gyermeke között.

A szülők és gyermekük közötti ideális viszonyt jellemző

tartalmi jegyek feltárása azért fontos, mert a humanizmusra nevelés legelső és meghatározó szintere a család. A családban szerzett tapasztalatok, élmények, a családtagok közötti viszony olyan értékeket alakíthat ki tanítványainkban, amelyek meghatározóvá válnak akkor is, ha nagyobb közösség tagjaiként dolgoznak, élnek, tanulnak; feltételezhetően ezen értékek, magatartási normák közvetítőivé válnak.

A szülő és gyermeke között kialakuló megfelelő viszony olyan emberi, erkölcsi kötődést és emberi tartást jelent, amire humanizmusra nevelésünk gyakorlatában építhetünk. Ha ez a viszony ideálisnak tekinthető, akkor ilyen kapcsolatban a szülő iránti szeretet és ragaszkodás természetes érzés.

Óvónőjelöltjeink gyakorló pedagógusként sokat tehetnek majd növendékeik és szüleik közötti jó viszony kialakítása, ápolása érdekében.

Vizsgálatunkban a szülő és gyermek közötti ideális viszony jellemzőinek, tartalmának, követelményeinek feltárására törekedtünk.

a/ Az első évfolyam hallgatói az őszinte kapcsolat /73,3 %/ iránti igényüket fejezték ki leghangsúlyozottabban.

Az előzővel szoros összefüggésben a nyíltságot /53,3 %/ tartották fontos követelménynek. Válaszaikból kiolvasható, hogy igénylik a családi közös programokat, fontosnak tartják a gyakori tartalmas együttléteket, mert ezek alkalmat adnak az őszinte, meghitt beszélgetésekre, szülői

tanácsadásra. Megfelelő szülő-gyermek kapcsolatban elfogadják és igénylik a tapasztaltabb felnőtt, a szülő tanácsát: "... a szülőnek bele kell élnie magát gyermeke helyzetébe, ha úgy látja jónak, be kell avatkoznia ...", "... a szülők tanácsát figyelembevéve kell cselekedni."

A beszélgetésekben, családi döntések meghozatalakor igénylik, hogy egyenrangú partnerként /26,7 %/ nyilváníthassanak véleményt.

Az ideális viszony kialakulásának és megtartásának fontos követelményeként fogalmazzák meg az egymás iránti szeretetet //33,3 %/, bizalmat /33,3 %/, segítőkézséget /33,3%/ és megértést /33,3 %/.

"A szülő legyen megértő, de ne engedjen meg mindent gyermekének, ne legyen túl elnéző."

A szülők iránti tisztelet /26,7 %/ érzése olyan szülő-gyermek kapcsolatot jelent, amely feltételezi a későbbiekben a tiszteletreméltó felnőttek iránti megbecsülést, ragaszkodás kialakulását.

A szülők iránti megbecsülésben /20 %/ a szülők emberi magatartásának, munkájának, áldozatvállalásának tisztelete fejeződik ki.

b/ A második évfolyam hallgatóinak e kérdésre adott válaszaiból kiderül, hogy az elsősökhöz hasonlóan ugyanazon két tartalmi jegyet tartják legfontosabbnak.

Választási gyakoriságban a nyílt kapcsolat /60 %/ megelőzi az őszinteség /53,3 %/ iránti igényüket. Tartalmát

tekintve, véleményünk szerint, a kettő olyan szorosan összefügg, hogy e két jellemzőt összevontan őszinte, nyílt kapcsolat szülő és gyermeke között követelménynek minősíthetjük.

A kölcsönös szeretet szülő és gyermeke között /46,7 %/ igénye a második évfolyamnál határozottabban kifejezett. Hasonlóan intenzívebben fogalmazódik meg a segítőkétség is olyan megfogalmazásban, hogy a gyermek számíthat szüleire /40 %/. E jellemzőben, véleményünk szerint, a biztos családi háttér igénye fejeződik ki, ami tudjuk, hogy az élet nehéz perceiben sokszor erőt ad, érzelmileg szilárd támaszt nyújt ahhoz, hogy más területen adódó konfliktusainkat feldolgozzuk, megoldjuk. "... a szülő gondoskodik gyermekéről anyagilag, érzelmileg."

Másodévesek körében nagyobb az igény arra, hogy a szülő egyenrangú partnerként /33,3 %/ kezelje őket, részt akarnak vállalni a család gondjainak megoldásában is.

A szülő és gyermeke közötti megértés /33,3 %/, a megértő magatartás, gondolkodás mind a két fél számára fontos az ideális viszony kialakításához.

Az első évfolyamnál nem található a válaszokban, a másodéveseknél viszont annál erőteljesebben fejeződik ki a jobb viszony kialakításához szükséges alkalmazkodás /26,7 %/. Ez a tendencia pozitívan értékelhető, mert bármilyen emberi kapcsolat kialakításához, megtartásához az alkalmazkodás nélkülözhetetlen.

Az egymás iránti bizalom /26,7 %/, segítőkézség /26,7 %/ és tisztelet /20 %/ a megfelelő szülő-gyermek kapcsolat fontos követelménye.

Bár gyakoriságával nem jelentős mértékben előforduló, de fontossága miatt, valamint hallgatóink átgondolt, megfontolt, körültekintő válaszadásának bizonyítására említjük meg azt a jelzést, amit másodéves hallgatóink /13,3 %/ a következőképpen fogalmaznak meg: "... szeretet a család tagjai között ..."; "... a szülő és gyermek kapcsolatát befolyásolja a szülők kapcsolatának milyensége ...".

Az egységes szülői hatás, követelmények, a szülők egymás iránti viselkedése, érzelmi kötődése meghatározó tényező a családi nevelésben, és a megfelelő szülő-gyermek kapcsolat kialakulásának feltétele.

Arra a kérdésre, hogy az Ön viszonya szüleihez ideálisnak minősíthető-e, a következő eredményt kaptuk.

I. évfolyam	II. évfolyam
Igen: 86,7 %	Igen: 80 %
Nem: 13,3 %	Nem: 20 %

Feltételezhető, hogy a másodéves hallgatók árnyaltabb, több jellemzőt feltáró válaszai, bizonyos tartalmi jegyek előtérbe kerülése éppen kevésbé jó tapasztalataikból eredően fogalmazódtak meg.

5. A nemek közötti kapcsolatra vonatkozó erkölcsi állásfoglalást azért tartottuk szükségesnek elemezni, mert véle-

ményünk szerint az egyén erkölcsisége, morális érettsége, fejlettsége a másik nemhez való viszonyában, kapcsolataiban fejeződik ki legteljesebb mértékben. Vizsgálatunkat indokolja még hallgatóink életkora, amikor a partnerkapcsolatok kialakítására törekvés, a társkeresés igénye intenzíven jelentkezik.

Szükséges-e, hogy a nemi viszonynak erkölcsi alapja legyen?

Erre a kérdésre hallgatóink mind a két évfolyamon ugyanolyan arányban /100 %/ igenlő választ adtak.

"Ha igen, mi a tartalma ennek az erkölcsi alapnak?"

kérdésre adott válaszaikból arra az igényre lehet következtetni, hogy partnerkeresésükben, társválasztásukban, kapcsolatvállalásaikban erkölcsileg tartalmas viszonyok kialakítására törekednek. E törekvés mögött erkölcsi értékeket fedezhetünk fel, melyek legfőbb értékekként orientálják a személyiség partnerválasztásra irányuló tevékenységét. Erkölcsi tudatuk általános értékelő, meghatározott erkölcsi cél megvalósítására irányuló összpontosítása biztosíthatja a tartalmas nemi viszony kialakításának célirányosságát, igényét. Az igényességet fontos kialakítani bennük, mert éppen abban az időszakban, életkorban, mikor természetes törekvés a társválasztás, intézményünk /a nemek közötti "arány" évfolyamonként 2-3 fiúhallgatót jelent/ nem nyújt a nemek közötti kapcsolatteremtéshez, ismerkedéshez megfelelő, természetes körülményeket.

Az egyén értékorientációja képviseli azt az erkölcsi alapállást, amely áthatja az emberi pszichikum valamennyi szintjét: a gondolkodást, az érzelmeket, a tudat alatti ösztönöket, feltételezi a párkeresésben is a felelősséget önmaga és partnere iránt.

A nem megfelelő viszonyt nem kialakítani is tudni kell. Hallgatóink érzelmi életének erkölcsi szabályozásához a legjobb eszköz a szép, erkölcsös szerelmi ideál kinevelése, annak tudatosítása, hogy a szerelemben a szexuális szükségleteket szervesen kiegészítik olyan igények, szükségletek, amelyek a személyiség egész gazdagságára kiterjednek.

Az igazi szerelem aktivizálja a személyiséget, ha valaki szereti partnerét, ki akarja érdemelni, hogy viszonzóssá váljon. Ez a törekvése önmagával szemben is igényesebbé teszi, igyekszik megvalósítani azokat a jó tulajdonságait, melyeket a társ benne lát vagy feltételez. Az őszinte, mély érzelem, szerelem a legnagyobb mértékben erkölcsi érzés, mert az egyénben fokozza a felelősségérzetet önmaga és partnere jellemének, magatartásának tökéletesítéséért.

Ha hallgatóinkban felnőtté válásuk folyamatában sikerül ezen a területen is kialakult értékekkel rendelkező fiatalokat nevelnünk, akik tudják az erkölcsileg tartalmas kapcsolatok értékeit, és csak ilyen viszonyok kialakítására és ápolására van bennük igény, akkor bizhatunk abban, hogy úgy fogják fel a szerelmet, "... mint tudatos,

józan gondolkodású, magukért felelős emberekhez méltó ..."

/Makarenko/

a/ Az első évfolyam hallgatóinak válaszaiban legnagyobb gyakorisággal az a követelmény fogalmazódik meg, hogy a nemi viszonyt, kapcsolatot előzze meg a partner megismerése /53,3 %/. A társ értékeinek, hibáinak ismeretében kívánnak dönteni a kapcsolat további alakulásáról.

"... a külső megjelenés nem a legfontosabb, inkább a partner belső tulajdonságai a fontosabbak."

Őszinte, mély érzelmek, szerelem /53,3 %/ nélkül jelentős részük nem tartja erkölcsileg megalapozottnak a nemi viszonyt. "... Őszinte, mély érzelmek, ez a legfontosabb...",

"... mély érzelem, szerelem érzése legyen köztük ...". A szerelem az emberi szépségben /testi és szellemi értelemben/ való esztétikai gyönyörködés. "Egy ember minél kulturáltabb, minél tökéletesebb szellemi és érzelmi vonatkozásban, annál gazdagabb, szebb, erkölcsösebb a szerelme, annál nagyobb örömet és gyönyört okoz."

Egymás megértése /33,3 %/ és megbecsülése /26,7 %/, az egymás iránti tisztelet /20 %/ a kölcsönösség követelményét, igényét fejezi ki, mely minden tartalmas emberi kapcsolat fenntartásához nélkülözhetetlen.

A szexuális viszony fontos erkölcsi alapjaként fogalmazzák meg az őszinteséget /26,7 %/, megbízhatóságot, tűrelmet, bizalmat, becsületességet, alkalmazkodást és az egymás iránt érzett felelősséget.

b/ A második évfolyam hallgatóinak válaszaiban az első évfolyamtól sorrendben és intenzitásban is eltérő erkölcsi tartalmak fogalmazódnak meg.

Választási gyakoriság alapján a kölcsönös szeretet /60 %/ tartják a nemi viszony legfontosabb erkölcsi alapjának.

Egymás megbecsülése /40 %/ és tisztelete /33,3 %/ iránti igényük a nemek közötti kapcsolatban partnerükért és önmagukért érzett felelősségüket emeli ki, hogy "... értelmesen és értékesen tudjunk együtt élni...", mert "... erkölcsi alap nélkül egy kapcsolat sem lehet teljes."

A kölcsönös szerelem /26,7 %/ szükségességében a személyes vonzalom lényeges feltétele fogalmazódik meg. De a partner "... ne csak szexuális partner legyen...", "... a biológiai érettség párosuljon szellemi érettséggel ..." az erkölcsileg megalapozott nemi viszonyban.

Akiket kielégít a szerelem pusztán fiziológiai oldala, elszegényítik, megfosztják más fontos értékeitől a szerelmet, ezt a magasrendű érzelmet. A csupán szexuális alapokon létesített nemi viszony pótolhatatlan erkölcsi tartalmakat nélkülöz, véletlenszerű kapcsolatokat eredményezhet, amelyek komoly és nehezen helyrehozható hibákhoz vezethetnek a magánéletben, az egyén személyiség-fejlődésének alakulásában.

A partnerkapcsolatban is igénylik az őszinteséget /26,7 %/, és azt, hogy társuk hozzájuk hasonló műveltségű /26,7/ legyen.

Hangsúlyozzák az alkalmazkodóképesség /20 %/ és a megértés /20 %/ szükségességét a nemi viszony kialakításában.

A társkeresésben, partnerválasztásban fontosnak tartják, hogy egyenrangúnak tekintsék egymást, figyelmezek és segítőkészek legyenek egymáshoz.

A megbízhatóságot, a másik munkája iránti érdeklődést is lényeges erkölcsi alapnak minősítik.

Válaszaikban a szexuális kapcsolatot gazdagító, nemesítő lényeges erkölcsi tartalmakat is megfogalmaznak: tapintat, türelem, önimseret, felelősség a partnerért, kölcsönös odafigyelés.

XIV. Kutatási eredmények, tanulságok, további kutatási feladatok

Vizsgálati feladatainknak megfelelően feltártuk a hallgatók által fontosnak tartott tulajdonság-együttesek megoszlásának és személyiségfejlődésükben kiemeltnek minősített személyiségjegyek csoportjainak jelentősebb ismérveit. Tapasztalataink szerint legmagasabb preferenciaszintet a cselekvésre jellemzők érték el.

A megismerő folyamatokra, érzelmekre, erkölcsiségre vonatkozó tulajdonságkörök is megfelelő szinten minősültek fontosnak a hallgatói választásokban.

Nem lehetünk elégedettek a világnézeti jellemzők alacsony rangsorbeli pozícióját tapasztalva. A hallgatói választás eredményei nevelő munkánk hiányosságaira figyelmeztetnek.

"A hallgatók világnézeti - erkölcsi nevelésében - az ezt szolgáló tantárgyak magasszintű oktatása mellett - a nevelés kapja vissza a személyiségfejlesztésben az őt megillető helyet. Fontosnak tartjuk, hogy a hallgatók hivatásukra való felkészítésében a szaktudás megszerzése, alkalmazni tudása mellett - ezekkel egyenértékűen és velük kölcsönhatásban - a világnézetet és erkölcsöt formáló hatásrendszer is érvényesüljön. Olyan erkölcsi tulajdonságok, mint a felelősségen alapuló kritikus szemléletmód és közéletiség, a helytállás, a becsületesség, a tisztesség tudatosan vállalt személyiségértékekké válnak." /Kecskeméti Tanítóképző Főiskola MSZMP alapszervezetének Intézkedési Terve 1988./.

Az oktatók és a hallgatók tulajdonságválasztását összehasonlítva már utaltunk azokra a jelentős eltérésekre, amelyek nevelőmunkánk tudatosabbá tételét, hatékonyabb módszerek keresését kívánják. Különösen a kialakítandó tulajdonságok választásában tapasztalt eltérések figyelemztetnek bennünket a hallgatók önismeretének, reális énképének kialakulását elősegítő tevékenységünk jelentőségére.

A fontosnak és a kialakítandónak választott tulajdonság-csoport együttváltozásának valószínűségét feltáró eredményeink differenciált - esetenként ellentmondásokat is feltáró - hallgatói értékkorientációs csoportok /tipusok/ választásán alapulnak.

Összességében megállapíthatjuk ezekről a tulajdonságblokkok-

ról, hogy az együttváltozás - az esetek többségében - egy /két/ tulajdonságkörhöz kötődik. Viszonylag kevés olyan tulajdonságtömb van, amelyre a személyiségjegyek sokszínűsége a jellemző. A tulajdonságok együttváltozásánál különösen fontos az a tapasztalatunk, hogy egy-egy csoportban /tipusban/ a nem értékjellegű tulajdonságok halmozottan jelentkeznek.

Az egyén szocializációs folyamatának sikeressége nagy mértékben azon múlik, hogy milyen értékeket képviselő környezetben él, azokat képes-e felismerni, szelektálni, interiorizálni.

Feltételeztük, és eredményeink alapján azt tapasztaltuk, hogy a családi szubkultúrának alapvető szerepe van a hallgatók értékválasztásában. A szülők társadalmi struktúrában elfoglalt helyét az apa, anya ill. a szülők iskolázottsági szintjével és az eltartó munkamegosztásbeli foglalkozási csoportjával reprezentáltuk. A hallgatói értékorientációt befolyásoló tényezőkre irányuló vizsgálatunkban a családi környezet orientáló hatását jelentős, tartós komponensnek tekintettük, amely minden más később interiorizálódó értékre hat, működésüket modulálja.

A család szerepe és felelőssége mellett, az intézményes nevelésben-oktatásban tevékenykedő pedagógusoknak - vizsgálati eredményeink alapján - kulcsszerepük van a hallgatók értékorientációjának alakulásában.

Munkahipotézisként feltételeztük, hogy a hallgatók érték-

választásának fejlődésére, az értékorientáció irányainak alakulására - az intézetben eltöltött időszakban - a társadalom számára fontos értékek előtérbe kerülése jellemző.

Feltételezésünket egy nagyon fontos változás is igazolja; a hallgatói választásokban a nem értékjellegű tulajdonságok előfordulása a második évfolyamra jelentősen csökkent /legtöbb esetben nullára/. Vizsgálati eredményeink azt mutatják, hogy a második évfolyam hallgatóinak értékorientációja a megismerő folyamatok, az erkölcsiség, a cselekvés jellemzői felé mozdul el /fejlődik/. Ez összefüggésben áll a társadalom számára fontos értékek előtérbe kerülésével: hiszen az a fiatal, aki a megismerő folyamatokban aktívan részt vesz, megfelelő mennyiségű és minőségű ismeretekkel rendelkezve jó szakemberré válhat, akinek morális tulajdonságai erkölcsi tartást adnak, értékes tulajdonságok birtokában tettekre kész és cselekvőképes - a társadalom számára értékes embert jelent.

Eredményeink alapján megállapíthatjuk, hogy a hallgatói értékorientáció változása, elmozdulása ott jelentkezik fejlődésként, ahol az oktatói orientáló hatás is olyan irányú. Azon tulajdonságkörök esetében, ahol az oktatói orientáló hatás gyengébb, ott ennek a hatásnak megfelelő változást tapasztalunk a hallgatói értékorientációban.

Az értékorientáció fejlődésének folyamatában az oktató magatartásmintája és normarendszere, láthatjuk, milyen jelentős mértékű orientáló hatással bír, nagymértékben befolyásolhatja a szocializációs folyamat hitelességét is. Az orientáló hatás eredményességében, az értékorientáció fejlesztésének folyamatában kiemelkedő jelentőséget kell tulajdonítanunk a hallgató-oktató viszony-
nak; e viszonyban az értékorientáció megfelelő fejlesztése és nevelése csak akkor lehet eredményes, ha a személyiségjegyek komplexitását figyelembe véve hallgatóink egész személyiségére hat.

Ugy gondoljuk, tapasztalataink alapján arra következtünk, hogy hallgatóinknál már a pályaválasztást is befolyásolta az, hogy feltételezték, ez a pálya lehetőséget biztosít a számukra alapvetően fontos értékek realizálására.

A hallgatói értékválasztások alapján feltárt értékstruktúra a személyiség szakmai fejlődésében megvalósítható értékstruktúrát jelent, amelynek egyaránt van pályaspecifikus és személyiségspecifikus vetülete. Hallgatóink kiemelten fontosnak ítélt tulajdonságszerkezetére is ez jellemző.

A kiemelten fontosnak ítélt tulajdonságválasztások indokláháttérét elemezve megállapíthatjuk, hogy a végzős évfolyam indoklástartalmában a társadalmi hasznosság igényét kifejező elemek, valamint a választott pályához, munkaterülethez szükséges tulajdonságok körvonalazásának gyakorisága nő.

Összességében megállapíthattuk azt az intenzíven kifejeződő hallgatói igényt is, hogy a tulajdonságválasztással a személyiségideál jellemzőit fogalmazzák meg.

A szakemberképzés /pedagógusképzés/ a felsőoktatásban azáltal és olyan minőségben valósul meg, amennyire az oktató-nevelő munkához tartozó értékekre nevelés eredményes, hatékony.

Az értékekre nevelés eredményességének egyik fontos feltétele, az élő, személyes, értékekben gazdag példa, modell nyújtása.

A hallgatók oktatói példaképválasztásával kapcsolatosan feltételeztük, hogy a példakép értékhordozó tulajdonságokkal rendelkezik. Ezt a feltételezést kutatási eredményeink igazolták. A példaképválasztás döntő befolyásoló tényezőjének tapasztaltuk az oktató moralitását, a megismerő folyamatokkal és a komplex irányulással kapcsolatos tulajdonságait.

A korszerű hazafiság és a humanizmus erkölcsi értéktartalmának feltárásával, az emberek közötti, a szülő és gyermeke, a hímek közötti viszonyban tapasztalható hallgatói erkölcsi állásfoglalás elemzésével egy igen pozitív kép alakult ki azokról az értékekről, amelyet a hallgatók preferálnak. Ennek értékelése több oldalról is megközelíthető. Ezen pozitív kép kialakulását /humanizmus, korszerű hazafiság, ideális viszony szülő és gyermeke között, erkölcsileg megalapozott nemi viszony/ a tartalom-

feltárássra irányuló kérdés is segítette. A hallgatók negatív élményeit ezen kérdéseknél bizonyos tulajdonságok, magatartásformák elutasításában fedezhetjük fel.

Az embernek egymáshoz való viszonyában hallgatóink által alapvetőnek tartott értékek a mai valóságban nem minden esetben működnek, nem mindig funkcionálnak.

A hatékony értékre nevelés, eredményes orientáló hatás kifejtése csak különböző tevékenységmódokhoz kapcsolódva, az értékek konkrét helyzetekben való működtetésével lehetséges. Konfliktusokat kezelni, megoldani csak megfelelő mennyiségű és szintű ismeretekkel, információval, differenciált gondolkodásmóddal, erkölcsi tartással rendelkező, fegyelmezett és kiegyensúlyozott ember képes.

Neveljük, oktassuk pedagógusjelöltjeinket Ancsel Éva gondolatainak szellemében: "Az értékek tekintetében ..."azért mert" - "azért még" időszakban élünk. Nem szabad elveszíteni szem elől azokat az értékeket, amelyek ma még nem valósulhatnak meg, ... mert a történelmi fejlődésnek egy olyan szakaszát éljük, amely nem teszi időszerűvé és lehetségessé bizonyos értékek realizálódását. Azért, mert ez így van, azért még meg kell őriznünk ezeket az értékeket, különben nem látjuk, és nem tudjuk megítélni a valóságot."

Eredményeink alapján néhány további kutatási feladatot jelölünk meg.

Az óvónőjelöltek értékorientációját befolyásoló tényezők

kutatása során nyert adataink egy része nem, vagy csak részben került be dolgozatunkba. További feladatunk, hogy a rendelkezésre álló adataink alapján értékeljük, pontosítsuk eddigi vizsgálati eredményeinket, megállapításainkat. A kecskeméti felsőoktatási intézmények /agrár, műszaki, pedagógusképző/ lehetőséget nyújtanak egy összehasonlító, a hallgatók értékorientációjának jellemzőit feltáró vizsgálatra.

Feltehetően kívánatos is koordinálni az egyes intézményekben esetlegesen beinduló, több esetben párhuzamosan folyó kutatásokat. Feltételezzük, hogy mindegyik kecskeméti főiskolán találunk együttműködni akaró és tudó munkatársakat; úgy véljük, hogy egy szegedi irányító és koordináló központtal ez a feladatmegjelölésünk teljesíthető és megvalósítható.

x x x

Köszönjük a Kecskeméti Tanítóképző Főiskola hallgatóinak és oktatóinak vizsgálatainkban tanúsított aktív együttműködését; továbbá tisztelettel szeretnénk köszönetet mondani dr. Ágoston György professzor úrnak és dr. Duró Lajos tanszékvezető egyetemi docensnek értékes és útmutató segítségnyújtásáért; valamint dr. Hunya Péterné tudományos munkatársnak vizsgálati adataink számítógépes feldolgozásában, értelmezésében végzett igényes, tapasztalatgazdag és magas színvonalú munkájáért.

Mellékletek: I. sz. melléklet

1. sz. feladatlap

1. sz. kódlap

1. sz. kódutasítás

2. sz. feladatlap

2. sz. kódlap

2. sz. kódutasítás

3. sz. kérdőív

II. sz. melléklet

1. ábra

2. sz. grafikon

3. sz. ábra

4. sz. grafikon

I. sz. melléklet

I. sz. feladatlap

F E L A D A T L A P

hallgatóknak

Évfolyam:

Anyai iskolai végzettsége:

Apai iskolai végzettsége:

Tanulmányi átlag:

Eltartó foglalkozása:

Lakóhely:

Név nélkül, igen őszinte válaszokat kérünk. Figyelmesen olvas-
sa el az alábbi 100 emberi tulajdonságot, majd karikázza be a-
zok sorszáma, amelyek - véleménye szerint - a legfontosabbak.
Ujbó 1 elolvasva, tegyen + jelet azon tulajdonságok sorszáma e-
lé, amelyeket még ki szeretne alakítani önmagában. Mindkét e-
setben annyi tulajdonságot jelöljön meg, amennyit szükségesnek
tart.

1. átlagos testű, egészséges	19. problémákat feltáró
2. izmos, erős ember	20. gyors problémamegoldó
3. jó alakú, szép ember	21. kíváncsi természetű
4. rendszeresen sportoló	22. tudásvágy fűti
5. szalmaláng természetű	23. kételkedő természetű
6. vérmes, hirtelen	24. szereti a biztos tudást
7. elmélázó /melankólikus/	25. csak a szükségést tanulja
8. közönyös /flegmatikus/	26. meggyőződésből tanul
9. igen érzékeny ember	27. önképzi magát
10. kiegyensúlyozott ember	28. átlagos tudású ember
11. gátlásos, félszeg ember	29. főleg szaktudása van
12. gyors, biztos felfogású	30. kiemelkedő szakműveltségű
13. céltudatos megfigyelő	31. kiemelkedő általános műveltségű
14. fejlett emlékezetű	32. sokoldalú, intelligens
15. alkotó képzeletű	33. érzelmeit kimutatja
16. a jövőre nem sokat gondoló	34. uralkodik érzelmein
17. ábrándozó	35. mélyen érző ember
18. a jövőjét reálisan tervező	36. érzelmileg szeszélyes

37. érzelmileg eltompult
38. érzelmei tartósak
39. a hangulat embere
40. indulatos
41. szenvedélyes
42. lelkesedő
43. közömbös a szép iránt
44. szereti a szépet
45. törekszik a szépre
46. élénk, vidám, optimista
47. ösztönei uralják
48. uralkodik ösztönein
49. meggondoltan cselekszik
50. ötletszerűen cselekszik
51. akaraterős, küzdőképes
52. önálló az elhatározásban
53. határozott, gyors, magabiztos
54. önfejlő, makacs
55. kezdeményező
56. cselekvéseit ellenőrző, értékelő
57. cselekvően vallásos
58. idealista világnézetű
59. ellentmondásos világnézetű
60. csak a tudományokban hisz
61. ateista
62. marxista világnézetű
63. titkolja világnézetét
64. hirdeti világnézetét
65. világnézetileg közömbös
66. kényszerből tesz jót
67. félelemből tesz jót
68. elismerést várva tesz jót
69. hasznot remélve tesz jót
70. meggyőződésből tesz jót
71. mások érdekében tesz jót
72. csak szűkebb közösségért tevékenykedik
73. társadalmi ügyben is tevékeny
74. szoc. hazafiság jellemzi
75. internacionalista gondolkodású
76. közeli célokért dolgozik
77. nagy távoli célokért dolgozik
78. önbecsülés, önértékelés jellemzi
79. másokat becsülő
80. tapintatos, türelmes
81. udvarias
82. segítőkész
83. szerény
84. harcos elvi kiállás jellemzi
85. kiáll mások igazáért is
86. kötelezettségét általában teljesíti
87. igen lelkiismeretesen dolgozik
88. védi a közös tulajdont
89. védi a személyi tulajdont
90. minden tekintetben átlagember
91. alakítja, neveli önmagát
92. anyagi ember
93. szaktudásáért becsült ember
94. emberségéért becsülik
95. gyorsan érvényesülni szeretne
96. másoknak tud parancsolni
97. ismert, híres ember
98. nagy tudású ember
99. karrierista ember
100. közéleti politizáló ember

II. a legfontosabbnak tartott 5 tulajdonság sorszáma:

a fontosság sorrendjében:

Miért tartom fontosnak a tulajdonságokat: _____

III. Van-e az oktatók és a gyakorlati képzést vezetők között példaképe? igen nem

A felsorolt 100 emberi tulajdonság közül melyik 5 tulajdonság alapján tekinti példaképének? a fontosság sorrendjében:

Sorszám: _____

Ha nem kívánja eltitkolni példaképének tekintett oktatójának nevét, leírhatja: _____

				1
--	--	--	--	---

--

év f.

--

anya isk. végz.

--	--

tan. eredm.

--

apá isk.
végz.

--

eltartó. fogl.

--

lakóh.

I.

--	--	--	--	--

1

5

--	--	--	--	--

6

10

--	--	--	--	--

11

15

--	--	--	--	--

16

20

--	--	--	--	--

21

25

--	--	--	--	--

26

30

--	--	--	--	--

31

35

--	--	--	--	--

36

40

--	--	--	--	--

41

45

--	--	--	--	--

46

50

--	--	--	--	--

51

55

--	--	--	--	--

56

60

				2
--	--	--	--	---

--	--	--	--	--

61

65

--	--	--	--	--

66

70

--	--	--	--	--

71

75

--	--	--	--	--

76

80

--	--	--	--	--

81

85

--	--	--	--	--

86

90

--	--	--	--	--

91

95

--	--	--	--	--

96

100

II.

--	--	--

1

--	--	--

2

--	--	--

3

--	--	--

4

--	--	--

5

--	--	--	--	--

1

2

3

4

5

III.

--

--	--	--

1

--	--	--

2

--	--	--

3

--	--	--

4

--	--	--

5

I. sz. melléklet

I. sz. kódutasítás

Kódutasítás a hallgatói kódlapokhoz

<u>Pozíciószám</u>	<u>Téma</u>	<u>Kódszám</u>
1.	A hallgató azonosítási száma	1-120
2.	kártyaazonosító	1
3.	A hallgató évfolyama:	
	első évfolyamos a hallgató	1
	második évfolyamos a hallgató	2
4.	A hallgató édesanyjának iskolai végzettsége:	
	- nem él együtt a hallgatóval	
	/haláleset, válás/	0
	- az általános iskolát nem fejezte be	1
	- az általános iskolát elvégezte	2
	- szakmunkásképzőt végzett	3
	- érettségizett /gimnáziumban vagy szakközépiskolában/	4
	- főiskolát vagy egyetemet végzett	5
5.	A hallgató előző félévben elért tanul- tanulmányi mányi eredménye	átlag tized pontossággal
6.	A hallgató édesapjának iskolai végzettsége:	
	- nem él együtt a hallgatóval	
	/haláleset, válás/	0
	- az általános iskolát nem fejezte be	1
	- az általános iskolát elvégezte	2
	- szakmunkásképzőt végzett	3
	- érettségizett /gimnáziumban vagy szakközépiskolában/	4
	- főiskolát vagy egyetemet végzett	5

<u>Pozíciószám</u>	<u>Téma</u>	<u>Kódszám</u>
7.	A hallgató eltartójának foglalkozása:	
	- fizikai dolgozó /iparban/	1
	- fizikai dolgozó /mezőgazdaságban	2
	- közvetlen termelésirányító /iparban/	3
	- közvetlen termelésirányító /mezőgazdaságban/	4
	- szellemi foglalkozású	5
	- egyéb /kiskereskedő, kisárutermelő stb./	6
8.	A hallgató állandó lakóhelye:	
	- nem város	1
	- város	2
9.-68.	A feladatlapon található tulajdonságok választása:	
	A hallgató az adott tulajdonságot nem tartotta fontosnak és nem akarja kiala- kitani magában	0
	A hallgató az adott tulajdonságot fon- tosnak ítélte	1
	A hallgató az adott tulajdonságot fontos- nak tartotta és szeretne ezzel a tulaj- donsággal rendelkezni, szeretné magában kialakítani	2
	A hallgató szeretné az adott tulajdonságot magában kialakítani	3
69.	Kártyaazonosító	2
70.	A hallgató évfolyama:	
	a hallgató első évfolyamos	1
	a hallgató második évfolyamos	2

<u>Pozíciós szám</u>	<u>Téma</u>	<u>Kódszám</u>
71.-110.	A feladatlapon található tulajdonságok választásának folytatása /téma és kódszám azonos a 9.-68. felső- roltakkal/.	
111.-115.	A hallgató által legfontosabbnak tartott öt tulajdonság a fontosság sorrendjében	1-100 /az adott tu- lajdonság sorszáma/
116.-119.	A legfontosabbnak tartott öt tulajdon- ság választásának indoklása:	
	A hallgató választását nem indokolta	9
	A hallgató indoklása formális vagy indok- lásában egyéni érdekek dominálnak	1
	Indoklásában magánéletcentrikus	2
	Indoklását önmegvalósítási törekvése jellemzi	3
	Választásának indoklására a személyiség- ideál keresése jellemző	4
	Indoklaiban a társadalmi hasznosság igénye fogalmazódik meg	5
	Indoklása munka- és pályacentrikus	6
120.	A hallgatók példaképválasztása az oktatók és gyakorlatvezető óvónők köréből:	
	A hallgatónak nincs példaképe az oktatók és a gyakorlatvezető óvónők körében	0
	A hallgatónak van példaképe az oktatók és a gyakorlatvezető óvónők között	1
121.-125.	A választott példakép legfontosabb öt tulajdonsága a fontosság sorrendjében	1-100 /az adott tu- lajdonság sorszáma/

F E L A D A T L A P

oktatóknak

Szakcsoport /munkacsoport/:

Életkor: év

Mióta dolgozik az intézetben: éve

férfi nő

Név nélkül, igen őszinte válaszait kérjük. Figyelmesen olvassa el az alábbi 100 emberi tulajdonságot, majd karikázza be azok sorszá-
mát, amelyek - véleménye szerint - a legfontosabbak. Ujból elol-
vasva tegyen + jelet azon tulajdonságok sorszáma elé, amelyeket
oktató-nevelő munkája során a hallgatókban szeretne kialakítani.
Mindkét esetben annyi tulajdonságot jelöljön meg, amennyit szük-
ségesnek tart.

1. átlagos testü, egészséges	23. kételkedő természetü
2. izmos, erős ember	24. szereti a biztos tudást
3. jó alakú szép ember	25. csak a szükségeset tanulja
4. rendszeresen sportoló	26. meggyőződésből tanul
5. szalmaláng természetü	27. önképzzi magát
6. vérmes, hirtelen	28. átlagos tudású ember
7. elmélázó /melankólikus/	29. főleg szaktudása van
8. közönyös /flegmatikus/	30. kiemelkedő szakműveltségü
9. igen érzékeny ember	31. kiemelkedő általános műveltségü
10. kiegyensúlyozott ember	32. sokoldalú, intelligens
11. gátlásos, félszeg ember	33. érzelmeit kimutatja
12. gyors, biztos felfogású	34. uralkodik érzelmein
13. céltudatos megfigyelő	35. mélyen érző ember
14. fejlett emlékezetü	36. érzelmileg szeszélyes
15. alkotó képzeletü	37. érzelmileg eltompult
16. a jövőre nem sokat gondoló	38. érzelmei tartósak
17. ábrándozó	39. a hangulat embere
18. jövőjét reálisan tervező	40. indulatos
19. problémákat feltáró	41. szenvedélyes
20. gyors problémamegoldó	42. lelkesedő
21. kíváncsi természetü	43. közömbös a szép iránt
22. tudásvágy fűti	44. szereti a szépet
	45. törekszik a szépre

46. élénk, vidám, optimista	76. közeli célokért dolgozik
47. ösztönei uralják	77. nagy távoli célokért dolgozik
48. uralkodik ösztönein	78. önbecsülés, önértékelés jellemzi
49. meggondoltan cselekszik	79. másokat becsülő
50. ötletszerűen cselekszik	80. tapintatos, türelmes
51. akaraterős, küzdőképes	81. udvarias
52. önálló az elhatározásban	82. segítőkész
53. határozott, gyors, magabiztos	83. szerény
54. önfejű, makacs	84. harcos elvi kiállás jellemzi
55. kezdeményező	85. kiáll mások igazáért is
56. cselekvéseit ellenőrző, értékelő	86. kötelességét általában teljesíti
57. cselekvően vallásos	87. igen lelkiismeretesen dolgozik
58. idealista világnézetű	88. védi a közös tulajdont
59. ellentmondásos világnézetű	89. védi a személyi tulajdont
60. csak a tudományokban hisz	90. Minden tekintetben átlagember
61. ateista	91. alakítja, neveli önmagát
62. marxista világnézetű	92. anyagi ember
63. titkolja világnézetét	93. szaktudásáért becsült ember
64. hirdeti világnézetét	94. emberségéért becsülik
65. világnézetileg közömbös	95. gyorsan érvényesülni szeretne
66. kényszerből tesz jót	96. másoknak tud parancsolni
67. félelemből tesz jót	97. ismert, híres ember
68. elismerést várva tesz jót	98. nagy tudású ember
69. hasznot remélve tesz jót	99. karrierista ember
70. meggyőződésből tesz jót	100. közéleti politizáló ember
71. mások érdekében tesz jót	
72. csak szűkebb közösségért tevékenykedik	
73. társadalmi ügyben is tevékeny	
74. szoc. hazafiság jellemzi	
75. internacionalista gondolkodású	

A bekarikázott tulajdonságok közül az 5 legfontosabbnak tartott tulajdonság sorszáma a fontosság sorrendjében:

.

Miért tartja nagyon fontosnak ezeket a tulajdonságokat?

.

.

.

.

.

--	--	--

1

--

szakcs.

--	--

életkor

--	--

mióta
dolg.

--

nem

I.

--	--	--	--	--

1

5

--	--	--	--	--

6

10

--	--	--	--	--

11

15

--	--	--	--	--

16

20

--	--	--	--	--

21

25

--	--	--	--	--

26

30

--	--	--	--	--

31

35

--	--	--	--	--

36

40

--	--	--	--	--

41

45

--	--	--	--	--

46

50

--	--	--	--	--

51

55

--	--	--	--	--

56

60

--	--	--

2

--	--	--	--	--

61

65

--	--	--	--	--

66

70

--	--	--	--	--

71

75

--	--	--	--	--

76

80

--	--	--	--	--

81

85

--	--	--	--	--

86

90

--	--	--	--	--

91

95

--	--	--	--	--

96

100

II.

--	--	--

1

--	--	--

2

--	--	--

3

--	--	--

4

--	--	--

5

--	--	--	--	--

1

2

3

4

5

Kódutasítás az oktatói kódlapokhoz

<u>Pozíciószám</u>	<u>Téma</u>	<u>Kódszám</u>
1.	Az oktató azonosítási száma	121-183
2.	Kártyaazonosító	1
3.	Az oktató szakcsoportja, munkahelye:	
	gyakorló óvoda	1
	neveléstudományi szakcsoport	2
	rajz, testnevelés szakcsoport	3
	ének-zene szakcsoport	4
	nyelvi-irodalmi szakcsoport	5
	természettudományi szakcsoport	6
	marxizmus-leninizmus szakcsoport	7
4.	Az oktató életkora	éveinek száma
5.	Az intézetben eltöltött oktatói munkaidő	évek száma
6.	Az oktató neme:	
	férfi	1
	nő	2
7-66.	A feladatlapon található tulajdonságok választása:	
	Az adott tulajdonságot az oktató nem tartotta fontosnak és a hallgatókban sem akarja kialakítani	0
	Az oktató az adott tulajdonságot fontosnak ítélte	1
	Az oktató az adott tulajdonságot fontosnak ítélte, és oktató-nevelőmunkájával a hallgatókban is szeretné kialakítani	2
	Az oktató szeretné az adott tulajdonságot a hallgatókban kialakítani	3
67.	Kártyaazonosító	2

<u>Pozíciószám</u>	<u>Téma</u>	<u>Kódszám</u>
68-107.	A feladatlapon található tulajdonságok választásának folytatása. /téma és kódszám azonos az előzőekkel/	
108-112.	Az oktató által legfontosabbnak tartott öt tulajdonság a fontosság sorrendjében	1.-100. /az adott tulajdonság sorszáma/
113.-117.	A legfontosabbnak tartott tulajdonságok választásának indokai:	
	Az oktató a választást nem indokolta	9
	Az indoklás formális vagy az egyéni érdekek dominálnak	1
	Indoklásában magánélet centrikus	2
	Indoklását az önmegvalósítási törekvés jellemzi	3
	Választásának indoklására a személyiség-ideál keverése a jellemző	4
	Indokaiban a társadalmi hasznosság igénye fogalmazódik meg	5.
	Az indoklás munka- és pályacentrikus	6

K É R D Ő I V

hallgatóknak

1. Milyen az ideális viszony szülő és gyermeke között?

.....
.....
.....

Az Ön viszonya szüleihez megfelel-e ennek az ideálnak?

igen nem

2. Szükséges-e, hogy a nemi viszonyoknak erkölcsi alapja legyen?

igen nem

Mi a tartalma ennek az erkölcsi alapnak?

.....
.....
.....

3. A hazafiságot ma alapvető erkölcsi értéknek tartja-e?

igen nem

Ha igen, mit ért korszerű hazafiságon?

.....
.....
.....

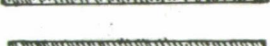

4. Mit ért humanizmuson?

.....
.....
.....

Melyek Ön szerint azok az értékek, melyeket az emberek egymás-
hoz való viszonyában alapvetőnek tart?

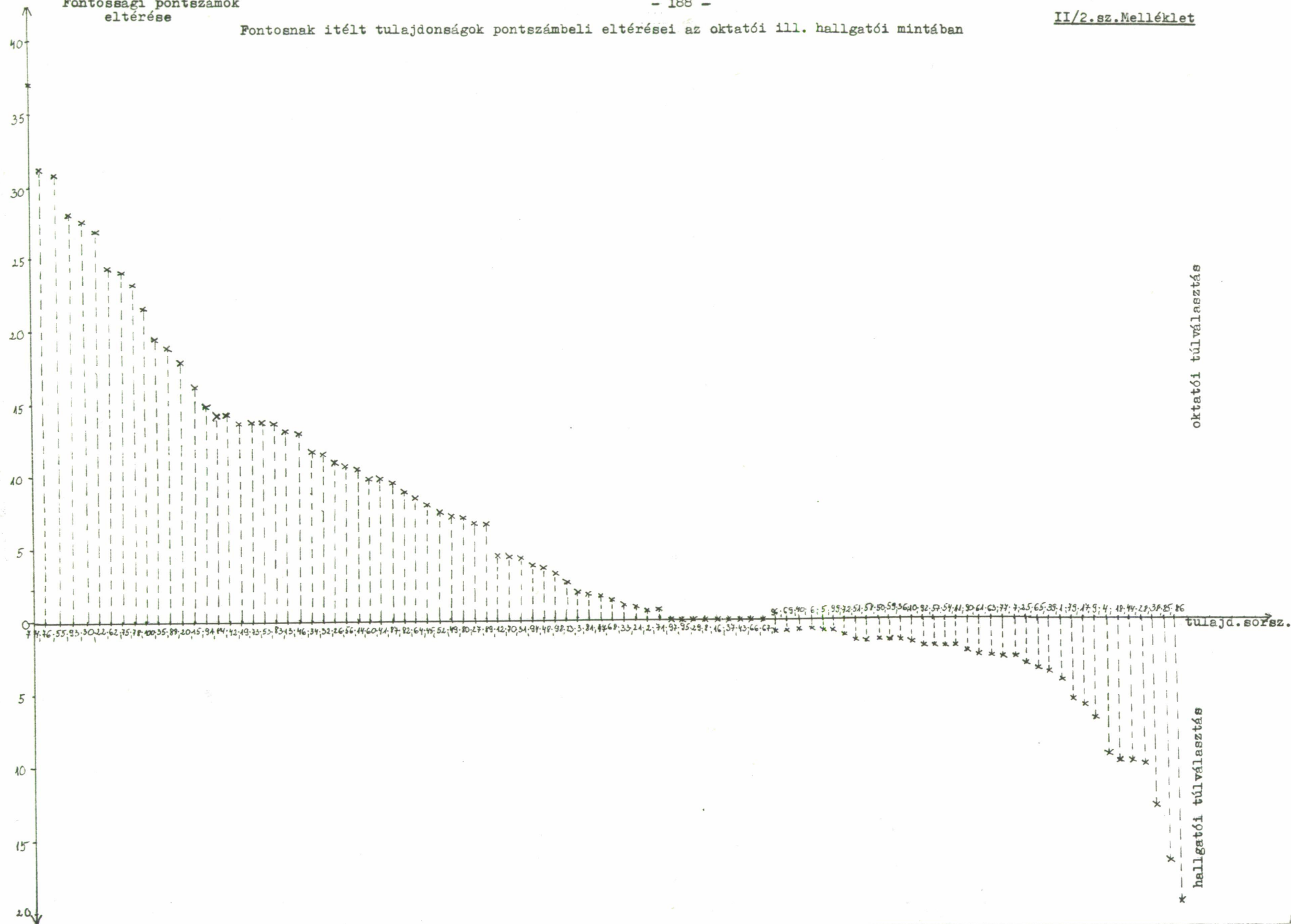
.....
.....
.....

Jelentős fontossági mutatóval megjelenő fontosnak ítélt tulajdonságok választásának összehasonlítása fogalomkörönként

HALLGATÓKNÁL				OKTATÓKNÁL				Fogalomkör megnev.
Tulajdonság megnevezése	Túlv.	Rangh.	Font.p.		Font.p.	Rangh.	Túlv.	
Átlagos testű, egészséges	-	1.	60,3			64,8	1.	4,5
Rendszeresen sportoló	8,3	2.	22,6			14,3	2.	-
Jó alakú, szép ember	-	3.	9,4			11,1	3.	1,7
Kiegyensúlyozott ember	1,4	1.	91,8			90,4	1.	-
Sokoldalú, intelligens	-	1.	83,7			95,3	1.	11,6
Önképző magát	-	3.	67,9			74,6	2.	6,7
Alkotó képzeletű	-	4.	57,2			73,0	3.	15,8
Jövőjét reálisan tervező	8,4	2.	76,7			68,3	4.	-
Mélyen érző ember	-	4.	47,1			66,7	1.	19,6
Élénk, vidám, optimista	-	2.	61,6			64,6	2.	3,0
Lelkesedő	-	5.	45,9			60,3	3.	14,4
szereti a szépet	9,6	1.	63,5			53,9	4.	-
érzelmei tartósak	13,2	3.	56,0			42,8	5.	-
Kezdeményező	-	5.	39,0			69,9	1.	30,9
Határozott, gyors, magab.	-	3.	56,0			69,8	2.	13,8
Akaraterős, küzdőképes	2,2	1.	70,5			68,3	3.	-
Meggondoltan cselekszik	-	2.	57,9			65,0	4.	7,1
Cselekvéseit ellenőrző, ért.	-	4.	49,7			60,3	5.	10,6
Marxista világnézetű	-	1.	39,0			63,5	1.	24,5
Hirdeti világnézetét	-	2.	13,9			22,2	2.	8,3
Segítőképző	-	1.	78,6			87,3	1.	8,7
Igen lelkiism.dolg.	-	3=4=5	70,4			81,0	2.	10,6
Meggyőződésből tesz jót	-	3=4=5	70,4			74,6	3.	4,2
Udvarias	-	6.	66,7			68,3	4.	1,6
Másokat becsülő	5,4	2.	73,6			68,2	5.	-
Tapintatos, türelmes	6,9	3=4=5	70,4			63,5	6.	-
Alakítja, nev. önmagát	-	1.	69,2			84,2	1.	15,0
Emberségéért becsülik	-	2.	64,8			68,2	2.	3,4
Szaktudásáért becsült ember	-	3.	23,2			50,8	3.	27,6

Megjegyzés: 6 mm =: 10 fontossági pont

Fontosnak ítélt tulajdonságok pontszámbeli eltérései az oktatói ill. hallgatói mintában

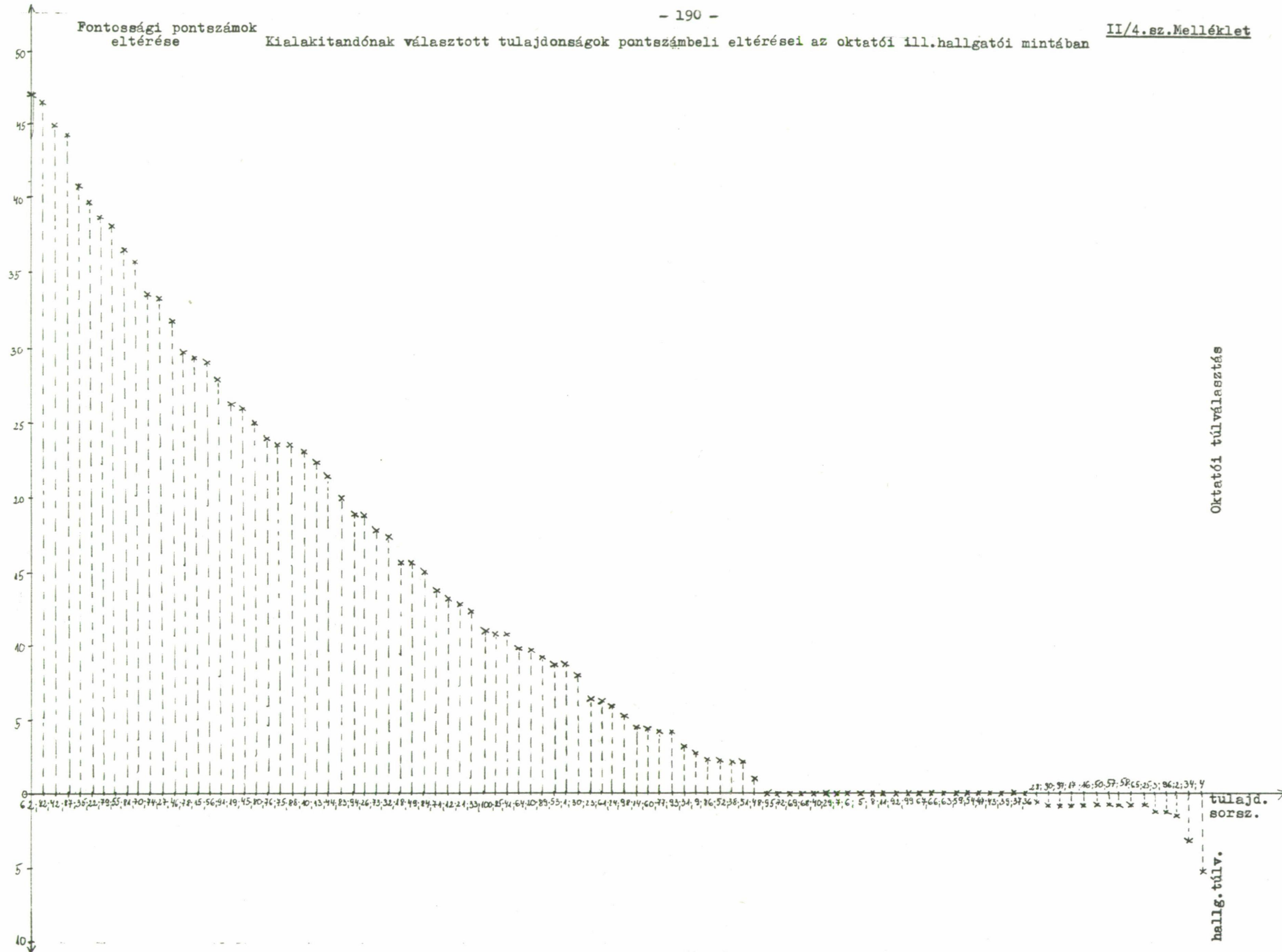
Jelentős fontossági mutatóval megjelenő kialakítandónak választott tulajdonságok összehasonlítása fogalomkörönként

HALLGATÓKNÁL				OKTATÓKNÁL				
Tulajdonság megnevezése	Túl.v.	Rangh.	Font.p.		Font.p.	Rangh.	Túl.v.	Fogalomkör megnev.
átlagos testű, egészséges	-	3.	1,3		9,5	1.	8,2	
rendszeresen sportoló	5,8	1.	13,8		8,0	2.	-	biológiai alkat
jó alakú, szép ember	0,8	2.	5,6		4,8	3.	-	
kiegyensúlyozott ember	-	1.	35,8		58,7	1.	22,9	vérmezséklet
önképzzi magát	-	2.	29,5		61,9	1.	32,4	
sokoldalú, intelligens	-	1.	39,7		57,2	2.	17,5	
alkotó képzeletű	-	4.	20,1		49,5	3.	28,4	megism.folyamatok
tudásvágy fűti	-	10.	5,0		44,4	4.	39,4	
gyors problémamegoldó	-	3.	27,0		36,5	5.	9,5	
jövőjét reálisan tervező	-	5.	19,5		35,0	6.	15,5	
lelkesező	-	3=4=5	7,5		52,4	1.	44,9	
élénk, vidám, optimista	-	1.	19,5		50,7	2.	31,2	
mélyen érző ember	-	6.	1,2		41,3	3.	40,1	érzelmek
törekszik a szépre	-	3=4=5	7,5		33,4	4.	25,9	
uralkodik érzelmein	3,3	2.	17,6		14,3	5.	-	
érzelmei tartósak	-	3=4=5	7,5		9,5	6.	2,0	
kezdeményező	-	5.	9,5		47,6	1.	38,1	
akaraterős, küzdőképes	-	1.	40,9		42,9	2.	2,0	
cselekvéseit ellenőrz.ért.	-	4.	12,6		41,3	3.	28,7	cselekvés
meggondoltan cselekszik	-	3.	22,7		38,1	4.	15,4	
határozott, gyors, magab.	-	2.	28,3		36,5	5.	8,2	
marxista világnézetű	-	1.	3,8		50,8	1.	47,0	világnézet
hirdeti világnézetét	-	2.	1,3		11,1	2.	9,8	
igen lelkiism.dolgozik	-	3.	11,3		55,6	1.	44,3	
segítőkész	-	5.	5,7		52,4	2.	46,7	
tapintatos, türelmes	-	1.	19,5		44,5	3.	25,0	
másokat becsülő	-	8=9	4,4		42,8	4.	38,4	
udvarias	-	6.	5,1		41,3	5.	36,2	erkölcsiség
meggyőződésből tesz jót	-	8=9	4,4		39,7	6=7	35,3	
önbecsülés, önért.jell.	-	4.	10,7		39,7	6=7	29,0	
társ.ügyben is tevékeny	-	2.	18,8		36,5	8=9	17,7	
szoc.hazafiság jellemzi	-	7.	4,8		36,5	8=9	31,7	
alakítja, neveli önmagát	-	1.	27,7		55,6	1.	27,9	
emberségéért becsülik	-	3.	16,3		34,9	2.	18,6	komplex irányulás
szaktud.becsült ember	-	2.	16,9		20,7	3.	3,8	

Megjegyzés: 6 mm =: 10 fontossági pont

Fontossági pontszámok
eltérése

Kialakítandónak választott tulajdonságok pontszámbeli eltérései az oktatói ill.hallgatói mintában

I R O D A L O M J E G Y Z É K

1. ANCSEL Éva: Az értékek változása és az ifjúság.
- Társadalmi Szemle, 1982.
2. ÁGOSTON György: A kommunista erkölcs tartalma és az erkölcsi nevelés feladatai. - Budapest, Tankönyvkiadó, 1965.
3. ÁGOSTON György: Neveléstudomány. - Budapest, Tankönyvkiadó, 1973.
4. ÁGOSTON György: A pedagógia alapfogalmai és a nevelési célrendszer. - Budapest, Akadémiai Kiadó, 1976.
5. ÁGOSTON György: A pedagógusok magatartásának hatása a tanulók teljesítményére egy vizsgálat tükrében
= Pedagógiai Szemle 1967/3.
6. ÁGOSTON György - Kunsági Elemér: A gyermek eszményképeinek vizsgálata = Acta Universitatis Szegedien-sis de Attila József Nominatae Sectio Pedagogica et Psychologica 13. - Szeged, 1969.
7. ÁGOSTON György - Nagy József - Orosz Sándor: Méréses módszerek a pedagógiában. - Budapest, Tankönyvkiadó, 1974.
8. BÁBOSIK István - M. Nádas Mária: Az oktatás nevelőhatásának vizsgálata /Pedagógiai Közlemények 1970/12./ - Budapest, Tankönyvkiadó, 1970.
9. BÁBOSIK István - Szarka József: Neveléstudomány.
- Budapest, Tankönyvkiadó, 1985.
10. BIRÓ Katalin: Erkölcsi tudatossági szintvizsgálatok.
- Budapest, Akadémiai Kiadó, 1976.

11. CSEH-SZOMBATHY László - Ferge Zsuzsanna: A szociológiai felvétel módszerei. - Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1975.
12. DARÓCZY Sándor: A nevelési tényezők értékhordozó és információ közvetítő szerepéről = Pedagógiai Szemle 1980/7-8.
13. DROBNYICKIJ, O.G.: A morális tudat szerkezete. - Budapest, Gondolat, 1974.
14. DURÓ Lajos: Az értékorientáció pedagógiai pszichológiai vizsgálata = Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae Sectio Pedagogica et Psychologica 24. - Szeged, 1982.
15. DURÓ Lajos: Középiskolai tanulók értékorientációjának strukturális és dinamikai jellemzői = Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae Sectio Pedagogica et psychologica 25. - Szeged, 1983.
16. FARKAS Endre: Bevezetés az általános etikába. - Budapest, Tankönyvkiadó, 1980.
17. FARKAS Endre: Erkölcs, érték, nevelés. - Budapest, Tankönyvkiadó, 1983.
18. FEKETE Bertalan - Szabóné Fátrai Klára: Hallgatóink erkölcsi tudatszintje az értékorientációk felmérésének tükrében = Felsőoktatási Szemle 1982/7-8.
19. FEKETE Bertalan - Szabóné Fátrai Klára: Oktatóink mint példaképek a hallgatók erkölcsi értékorientációja alapján = Felsőoktatási Szemle 1983/9.

20. GÁSPÁRNÉ Z. Éva: Vizsgálatok a pszichológiai érték körében. - Pszichológiai Tanulmányok XI. kötet. Akadémiai Kiadó, 1968.
21. GERGELY Jenő: Középiskolai tanulók életfelfogásának értékorientációs tényezői. = Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae Seotio Pedagogica et Psychologica 25. - Szeged, 1983.
22. GERGELY Jenő: G.W. Allport - P.E. Vernon - G. Lindzey: Értékbeállítódás teszt alkalmazásának tapasztalatai. = Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae Seotio Pedagogica et Psychologica 27. - Szeged, 1985.
23. HANKISS Elemér: Érték és társadalom. - Budapest, Magvető, 1977.
24. HUNYA Péterné: Többváltozós statisztikai módszerek alkalmazási lehetőségei a pedagógiai jelenségek vizsgálatában. - Pedagógiai Szemle, 1982/1.
25. HUNYA Péterné: Többváltozós matematikai statisztikai módszerek a pedagógiai kutatásban. = Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae Seotio Pedagogica et Psychologica 25. - Szeged, 1983.
26. HUSZÁR Tibor: A cselekvő ember. - Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1975.
27. HUSZÁR Tibor: Erkölc és társadalom. - Budapest, Kossuth 1983.
28. JADOV V.A.: A személyiség szociális magatartásának diszpozíciós szabályozása - A személyiség nevelésének alapkérdései. - Bp., Tankönyvkiadó, 1981.

29. KAPITÁNY Ágnes - Kapitány Gábor: Értérendszerünk.
- Budapest, Kossuth, 1983.
30. KATZ D.: Az attitűdök tanulmányozásának funkcionális megközelítése. - Az attitűd pszichológiai kutatásának kérdései. - Budapest, Akadémiai Kiadó, 1979.
31. KOMOLY Judit: A tanító személyiségének pedagógiai-pszichológiai vizsgálata. - Budapest, Akadémiai Kiadó, 1978.
32. KÓSÁNE Ormai Vera - Porkolábné Balogh Katalin - Ritoók Pálné: Neveléslélektani vizsgálatok. - Budapest, Tankönyvkiadó, 1984.
33. KOZÉKI Béla: Moralitás és jellemfejlesztés. - Budapest, Tankönyvkiadó, 1987.
34. KOZÉKI Béla: A fegyelmezett személyiség kialakítása.
- Budapest, Tankönyvkiadó, 1987.
35. KÖPECZI Béla: Műveltség és minőség. - Budapest, Kossuth, 1983.
36. LOSONCZY ÁGNES: Az életmód az időben a tárgyakban és az értékekben. - Budapest, Gondolat, 1977.
37. MAILÁTHNÉ Cserhalmi Magda: Az önismeret és a morális tudat fejlesztésének jelentősége a személyiségformálásban = Pedagógiai Szemle 1976/2.
38. A marxista etika /szerk. Bakstanovszkij, V.I. - Budapest, Kossuth, 1978.
39. MIHU, A.: A szociológiai kutatás ABC-je.
- Budapest, Kossuth, 1973.

40. MURÁNYI Mihály: Az értékorientációk fejlesztése.
- Budapest, Tankönyvkiadó, 1974.
41. PATAKI Ferenc: Pedagógiai szociálpszichológia.
- Budapest, Gondolat, 1976.
42. PATAKI Ferenc: Nevelés és társadalom. /Érték, norma, viselkedés. Az értékszocializáció kérdései 10-18 éves korban./
- Budapest, Tankönyvkiadó, 1982.
43. RUBINSTEIN, Sz.L.: Az általános pszichológia alapjai. A személyiség irányulása.
- Budapest, Akadémiai Kiadó, 1964.
44. SZEBÉNYI Péterné: A morális tudatosság és értékrendszer problémái. - Budapest, Akadémiai Kiadó, 1976.
45. SZÉPHALMI Agnes - Bartal Andrea: Adatgyűjtés és statisztikai elemzés a pedagógiai gyakorlatban.
- Budapest, Tankönyvkiadó, 1982.
46. J. SZILÁGYI Klára: Pedagógushallgatók motiváció és értékválasztásai = Pályaválasztás 1985/1.
47. J. SZILÁGYI Klára: Végzős főiskolai és egyetemi hallgatók értékválasztásos vizsgálatának eredményei = Pályaválasztás 1983/4.
48. SZVÉTEK Sándor: Feladatlapok a nevelési eredményvizsgálatokhoz. - Kecskemét: Bács-Kiskun megyei Pedagógus Továbbképző Intézet, 1976.
49. VÁRINÉ Szilágyi Ibolya: Az értékek tudatától az értékek megvalósításáig = Világosság, 1978/10.
50. VÁRINE Szilágyi Ibolya: Értékrendszerek, értékorientációk = Világosság 1978/7.